

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών

Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Τίτλος

**Χειρισμός κρίσεων και εθνική στρατηγική αποτροπής: η κρίση
στον Έβρο το 2020**

Όνοματεπώνυμο φοιτήτριας: Πέτρου Σταυρούλα - Ερατώ

Επιβλέπων: Κολιόπουλος Κωνσταντίνος

**Μέλη συμβουλευτικής επιτροπής: Κ. Κολιόπουλος, Π. Λιάκουρας, Ι.
Κωνσταντόπουλος.**

Πειραιάς, Ιανουάριος 2026

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος. / the intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Πέτρου Σταυρούλα – Ερατώ

Ευχαριστίες

Το ταξίδι μου στην πραγματοποίηση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές, οδεύει προς το τέλος του. Αποτέλεσε ένα προσωπικό στοίχημα, που επετεύχθη με δυσκολίες και έντονη προσωπική επιμονή και υπομονή. Θα ήθελα, από καρδιάς, να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κο Κολιόπουλο Κωνσταντίνο, για την καθοδήγησή του καθόλη τη διάρκεια συγγραφής της διατριβής μου. Επίσης, ένα τεράστιο ευχαριστώ στους γονείς μου, για την αγόγγυστη υποστήριξη και την αγάπη τους που με βοήθησαν να επιμείνω μέχρι τέλους.

Με εκτίμηση,

Πέτρον Σταυρούλα - Ερατώ

Πίνακας Περιεχομένων

1. Εισαγωγή.....	1
1.1 Πλαίσιο και συγκείμενο εργασίας.....	1
1.2 Χρησιμότητα έρευνας.....	1
1.3 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	2
1.4 Δομή εργασίας.....	2
2. Βιβλιογραφική επισκόπηση.....	4
2.1 Προσεγγίζοντας εννοιολογικά τις κρίσεις.....	4
2.1.1. Ορισμός.....	4
2.1.2 Χαρακτηριστικά και αίτια κρίσεων.....	6
2.1.3 Κατηγορίες ή τύποι κρίσεων.....	8
2.1.4 Φάσεις κρίσεων.....	11
2.2 Εθνική στρατηγική αποτροπής κρίσεων.....	14
2.2.1 Οι κρίσεις και η διαχείρισή τους.....	14
2.2.2 Επιθετικές & αμυντικές στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων.....	18
2.2.3 Στρατηγική διαχείρισης και αποτροπής κρίσεων.....	27
2.2.4 Εθνική στρατηγική.....	29
2.3 Η κρίση στο Έβρο.....	30
2.3.1 Ιστορικό της κρίσης.....	30
2.3.2 Ανάλυση της κρίσης.....	38
2.3.3 Η διαχείριση της κρίσης μέσω των ΜΜΕ.....	48
3. Συζήτηση.....	52
4. Συμπεράσματα.....	58
Βιβλιογραφία.....	61

Πίνακας εικόνων

Εικόνα 1: Συσχέτιση μεταξύ διεθνούς και εγχώριας κοινής γνώμης με τους στρατηγικούς επικοινωνιακούς στόχους από πλευράς Τουρκίας στην κρίση στον Έβρο (Στασινάκης, 2021, σ. 87).....	45
Εικόνα 2: Συσχέτιση μεταξύ διεθνούς και εγχώριας κοινής γνώμης με τους στρατηγικούς επικοινωνιακούς στόχους από πλευράς Ελλάδας στην κρίση στον Έβρο (Στασινάκης, 2021, σ. 89).....	48
Εικόνα 3: Μήνυμα του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδος απέναντι στην προπαγάνδα της Τουρκίας (Κολοβός, 2020, σ. 29).	56
Εικόνα 4: Απεικόνιση των 5 τομέων επιχείρησης στην κρίση του Έβρου (Κολοβός, 2020, σ. 31).....	57

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει το φαινόμενο των διεθνών κρίσεων και τη διαχείρισή τους, με ιδιαίτερη έμφαση στην κρίση του Έβρου το 2020, στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής αποτροπής της Ελλάδας. Σκοπός της έρευνας είναι η ανάλυση της συγκεκριμένης περίπτωσης, προκειμένου να αξιολογηθούν οι στρατηγικές που υιοθετήθηκαν από την ελληνική πλευρά, να εντοπιστούν τα χαρακτηριστικά του κρισιακού φαινομένου και να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για τη θεωρία και την πρακτική διαχείρισης κρίσεων.

Η μελέτη στηρίζεται σε εκτενή βιβλιογραφική επισκόπηση θεωριών κρίσεων, διαχείρισης και στρατηγικής αποτροπής, σε συνδυασμό με ποιοτική ανάλυση δευτερογενών πηγών, ανακοινώσεων και δηλώσεων των εμπλεκόμενων μερών. Εξετάζονται οι αιτίες, τα χαρακτηριστικά και οι φάσεις εξέλιξης των διεθνών κρίσεων, καθώς και οι στρατηγικές διαχείρισης που διαμορφώνονται υπό το πρίσμα της αποτροπής και της αποφυγής ένοπλης σύρραξης. Ειδικότερα, η εργασία εστιάζει στην ελληνοτουρκική ένταση του 2020 στον Έβρο, κατά την οποία η Ελλάδα κλήθηκε να διαχειριστεί μια κρίση πολλαπλών διαστάσεων, πολιτική, διπλωματική και ανθρωπιστική, με την Τουρκία να αξιοποιεί το μεταναστευτικό ως εργαλείο πίεσης. Η ελληνική αντίδραση, μέσω ενίσχυσης της συνοριοφυλακής, διπλωματικών πρωτοβουλιών και διεθνοποίησης του ζητήματος, εντάσσεται στις αμυντικές στρατηγικές αποτροπής.

Τα συμπεράσματα της μελέτης επιβεβαιώνουν τη σημασία της άμεσης και συντονισμένης διαχείρισης των κρίσεων, της διεθνούς συμμαχικής στήριξης και της καθοριστικής παρουσίας αποτρεπτικών μηχανισμών στα εθνικά σύνορα. Η εμπειρία του Έβρου αναδεικνύεται ως ενδεικτική περίπτωση αποτελεσματικής εφαρμογής στρατηγικής αποτροπής και διαχείρισης διεθνούς κρίσης σε συνθήκες αυξημένης πίεσης.

Λέξεις-κλειδιά: διαχείριση κρίσεων, στρατηγικές αποτροπής κρίσεων, κρίση στον Έβρο, εθνική πολιτική.

Abstract

The present dissertation examines the phenomenon of international crises and their management, with particular emphasis on the Evros crisis in 2020, within the framework of Greece's national deterrence strategy. The aim of the study is to analyze this specific case in order to evaluate the strategies adopted by the Greek side, identify the characteristics of the crisis phenomenon, and draw useful conclusions for both crisis management theory and its practical application.

The study is based on an extensive literature review of crisis, management, and deterrence theories, combined with qualitative analysis of secondary sources, official statements, and public communications by the involved parties. The causes, characteristics, and phases of international crises are analyzed, as well as the strategic management approaches formulated to prevent escalation and armed conflict. In particular, the research focuses on the Greek-Turkish tensions at the Evros border in 2020, when Greece was called upon to manage a multi-dimensional crisis – political, diplomatic, and humanitarian – with Turkey employing the migration issue as a means of pressure. Greece's response, through the reinforcement of border security, diplomatic initiatives, and the internationalization of the issue, is categorized within defensive deterrence strategies.

The conclusions of the study confirm the importance of immediate and coordinated crisis management, international allied support, and the decisive presence of deterrent mechanisms at national borders. The experience at Evros is highlighted as a representative case of effectively applying deterrence strategy and managing an international crisis under conditions of increased pressure.

Keywords: crises management, deterrence strategies, Evros crisis (Greece), national policy.

1. Εισαγωγή

1.1 Πλαίσιο και συγκείμενο εργασίας

Ως κρίση νοείται μια κατάσταση ανισορροπίας κατά την οποία παρατηρείται ταχεία και εξελισσόμενη όξυνση ενός ζητήματος, η οποία σχετίζεται με αιφνίδια γεγονότα. Όσον αφορά στην εξωτερική πολιτική ειδικότερα, ως κρίση μπορεί να χαρακτηριστεί μια αιφνίδια μεταβολή της ομαλής ροής των συνθηκών και των σχέσεων μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών, σχετιζόμενη με κρίσιμα εθνικά θέματα και θέματα απειλητικά της εθνικής ασφάλειας (Κουσκουβέλης, 1997). Οι κρίσεις που αφορούν στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής φαίνεται να αποτελούν συχνό φαινόμενο, το οποίο ενδέχεται να πυροδοτηθεί είτε από ένα αιφνίδιο και εν πολλοίς τυχαίο γεγονός είτε να συνδέεται αιτιακά με προϋπάρχουσες καταστάσεις και γεγονότα, τα οποία δεν έγιναν αντιληπτά ως ενδείξεις απειλής και αγνοήθηκαν (Ηλίας, 2017).

Περαιτέρω, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το πλήθος, η συχνότητα, ο βαθμός πολυπλοκότητας, καθώς και η μορφή και ο τρόπος εκδήλωσης μιας κρίσης επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από τις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά της εποχής κατά την οποία εκδηλώνεται η εκάστοτε κρίση, με τον ανθρώπινο παράγοντα να παίζει καθοριστικό ρόλο στην εκδήλωση και την εξέλιξή τους. Η προσπάθεια εννοιολογικής αποσαφήνισης και ανάλυσης της έννοιας της κρίσης, κατέληξε σε μια κατηγοριοποίηση των διαφόρων ειδών κρίσεων σε ορισμένους τύπους και ακολούθως στην ανάπτυξη μοντέλων και εργαλείων αποτελεσματικότερης διαχείρισής τους (Βούρβας, 2019).

1.2 Χρησιμότητα έρευνας

Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει ιδιαίτερη χρησιμότητα, καθώς συμβάλλει στην εμβάθυνση της κατανόησης των διεθνών κρίσεων και των μηχανισμών διαχείρισής τους υπό το πρίσμα της εθνικής στρατηγικής αποτροπής. Η ανάλυση της περίπτωσης του Έβρου το 2020 αναδεικνύει κρίσιμες παραμέτρους που σχετίζονται με την έγκαιρη αναγνώριση και αξιολόγηση των απειλών, τη διαμόρφωση συντονισμένης στρατηγικής αντίδρασης και την αξιοποίηση της διεθνούς υποστήριξης ως μέσου ενίσχυσης της αποτρεπτικής ισχύος. Μέσα από τη σύνδεση θεωρητικών προσεγγίσεων και πρακτικών εφαρμογών, η εν λόγω μελέτη συμβάλλει στη διεύρυνση της επιστημονικής γνώσης στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων και παρέχει χρήσιμα συμπεράσματα για την ενίσχυση των εθνικών μηχανισμών σχεδιασμού

και λήψης αποφάσεων σε περιόδους κρίσης, όπως επισημαίνεται και στη σχετική βιβλιογραφία (Κουσκουβέλης, 1997· Ηλίας, 2017· Βούρβας, 2019).

1.3 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η εις βάθος διερεύνηση της κρίσης του Έβρου το 2020, ως χαρακτηριστικής περίπτωσης διεθνούς κρίσης με σύνθετες πολιτικές, διπλωματικές και ανθρωπιστικές διαστάσεις, στο πλαίσιο της ελληνικής στρατηγικής αποτροπής. Μέσα από τη μελέτη αυτή επιχειρείται η ανάλυση των αιτιών και των χαρακτηριστικών του φαινομένου, η αποτύπωση των στρατηγικών που υιοθετήθηκαν από την ελληνική πλευρά και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο (βλ. George, 1991· Μπαρμπέρης, 2022). Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται αφορούν στα κάτωθι:

- i.** Πώς διαμορφώθηκε και εξελίχθηκε η συγκεκριμένη κρίση;
- ii.** Ποιοι παράγοντες καθόρισαν τη λήψη αποφάσεων;
- iii.** Ποιο βαθμό επιτυχίας είχαν οι εφαρμοσθείσες στρατηγικές αποτροπής και διαχείρισης;
- iv.** Σε ποιον βαθμό η εμπειρία του Έβρου δύναται να αποτελέσει υπόδειγμα για τη μελλοντική διαχείριση διεθνών κρίσεων και την ενίσχυση της θεωρητικής προσέγγισης της στρατηγικής αποτροπής;

1.4 Δομή εργασίας

Η εργασία δομείται σε τέσσερα βασικά κεφάλαια, τα οποία αναπτύσσονται με τρόπο που εξασφαλίζει τη σταδιακή μετάβαση από το θεωρητικό υπόβαθρο στη μελέτη της συγκεκριμένης περίπτωσης και, τελικά, στην εξαγωγή συμπερασμάτων. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το πλαίσιο και το συγκείμενο της έρευνας, η χρησιμότητα, ο σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα, καθώς και η συνολική δομή του έργου. Το δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνει τη βιβλιογραφική επισκόπηση, όπου επιχειρείται η θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου των κρίσεων, η ανάλυση των χαρακτηριστικών, των αιτιών και των φάσεων τους, καθώς και η παρουσίαση των θεωριών και των μοντέλων διαχείρισης κρίσεων και στρατηγικής αποτροπής. Επιπρόσθετα, εξετάζεται η μελέτη περίπτωσης της κρίσης του Έβρου το 2020, στο πλαίσιο της ελληνικής εθνικής στρατηγικής αποτροπής, με πλήρη αναφορά ολόκληρου του ιστορικού.

Το τρίτο κεφάλαιο αποτελεί τη συζήτηση πάνω στο ό,τι αναλύθηκε και παρουσιάστηκε στο κεφάλαιο της επισκόπησης της βιβλιογραφίας και στην παρουσίαση της μελέτης περίπτωσης. Έτσι λοιπόν, αναλύονται τα γεγονότα, οι στρατηγικές επιλογές της ελληνικής πλευράς, οι διπλωματικές και πολιτικές διαστάσεις της κρίσης, καθώς και οι αντιδράσεις του διεθνούς παράγοντα. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της έρευνας, όπου συνοψίζονται τα βασικά ευρήματα, αξιολογείται η αποτελεσματικότητα της ελληνικής στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων και διατυπώνονται προτάσεις για περαιτέρω μελέτη και βελτίωση των μηχανισμών αποτροπής.

2. Βιβλιογραφική επισκόπηση

2.1 Προσεγγίζοντας εννοιολογικά τις κρίσεις

2.1.1. Ορισμός

Ο όρος «κρίση» ετυμολογικά έχει τις ρίζες του στην αρχαία ελληνική γλώσσα και συγκεκριμένα στο ρήμα «κρίνω», από το οποίο παράγεται το ουσιαστικό «κρίσις», που αρχικά δήλωνε την λογική διεργασία μέσω της οποίας κάποιος καταλήγει στην διατύπωση μιας σκέψης, μια προσωπικής εκτίμησης, μια άποψης ή ενός συμπεράσματος, καθώς και στη λήψη απόφασης αναφορικά με ένα ζήτημα. Διαγλωσσικά, ο όρος έχει ενσωματωθεί ως λεξικό δάνειο σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες, μεταξύ των οποίων η αγγλική (*crisis*) και η γαλλική γλώσσα (*crise*) (Μπαμπινιώτης, 2002· Βούρβας, 2019· Μπαρμπέρης, 2022).

Σήμερα, ο όρος, αν και εξακολουθεί να διατηρεί την αρχική σημασία του ετυμολογικού του προγόνου, εξελισσόμενος έχει διευρυνθεί για να συμπεριλάβει στο εννοιολογικό του περιεχόμενο και την έννοια της αιφνίδιας, ανεπιθύμητης κατάστασης που προκαλεί ανώμαλες μεταβολές σε μια υφιστάμενη συνθήκη, διαταράσσει την ομαλή ροή των πραγμάτων ή/και οξύνει ένα πρόβλημα. Παρά την συστηματική προσπάθεια περαιτέρω εννοιολογικής αποσαφήνισης από τους μελετητές, η έννοια της κρίσης παραμένει πολυσήμαντη και διαφέρει ανάλογα με το συγκεκριμένο εντός του οποίου ο εκάστοτε ερευνητής την χρησιμοποιεί (Preble, 1997). Για το λόγο αυτό, η διατύπωση ενός κοινώς αποδεκτού ορισμού είναι δυσχερής, όπως προκύπτει από την διεθνή βιβλιογραφία. Σε κάθε περίπτωση, είναι ουσιώδους σημασίας το γεγονός ότι ο ίδιος ο όρος ενέχει και περιγράφει την ανάγκη κάποιος να λάβει μια απόφαση και να παρέμβει ανάλογα με την εκτίμησή του και τους επιδιωκόμενους σκοπούς και στόχους, ώστε να αντιμετωπιστεί μια συγκεκριμένη κατάσταση ή πρόκληση (Βούρβας, 2019).

Αναφορικά με τους υπάρχοντες ορισμούς της έννοιας της κρίσης, οι Pitcher και Poland (1992) την περιγράφουν ως ένα υψίστης σημασίας ζήτημα, του οποίου η αντιμετώπιση είναι η θεωρείται δυσχερής από τους εμπλεκόμενους. Σε παρόμοιο πλαίσιο κινείται ο ορισμός που δόθηκε από τους Rosenthal και Rijnenburg (1991), οι οποίοι επισημαίνουν ότι ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει καταστάσεις επείγοντος χαρακτήρα, που ενέχουν το στοιχείο της αστάθειας, της αβεβαιότητας και του σημαντικού κινδύνου.

Ο πλέον αποδεκτός ορισμός της κρίσης από τους περισσότερους θεωρητικούς μελετητές του φαινομένου είναι αυτός του Slaikeu (1990), σύμφωνα με τον οποίο ως κρίση ορίζεται μια προσωρινή κατάσταση αποδιοργάνωσης και ανισορροπίας, κατά το πρώτο στάδιο της

οποίας η χρήση των συνήθων μεθόδων και εργαλείων για την αντιμετώπιση του προβλήματος και την επαναφορά της ισορροπίας είναι αναποτελεσματική. Η έκβαση της κρίσης μπορεί να είναι θετική ή αρνητική ανάλογα με το είδος και την αμεσότητα της αντίδρασης των εμπλεκόμενων σε αυτήν (Βούρβας, 2019).

Στο ίδιο πλαίσιο, ο Glaesser (2006) περιγράφει μια κρίση ως μια διαδικασία που εκκινεί από αιφνίδια, ασυνήθιστα και κατά βάση δυσμενή γεγονότα, έχει περιορισμένη διάρκεια και καταλήγει σε μια αλλαγή- θετική ή αρνητική- της υφιστάμενης κατάστασης. Η άμεση ανταπόκριση, με την εφαρμογή των κατάλληλων κατά περίπτωση μεθόδων και αντισταθμιστικών μέτρων, είναι κρίσιμης σημασίας τόσο για την διατήρηση ενός βαθμού ελέγχου κατά την εκδήλωση της κρίσης, όσο και για τον περιορισμό των επιπτώσεών της και την προσαρμογή στη νέα συνθήκη (Ηλίας, 2017).

Περαιτέρω, οι Klein και Lindemann (1961) ορίζουν την κρίση ως μια ισχυρή, αιφνίδια και ενίοτε διαρκούσα διαταραχή της ισορροπίας ενός προσώπου, μιας κοινωνίας ή ενός κοινωνικού συστήματος, της οποίας η ένταση σχετίζεται με τον τρόπο που γίνεται αντιληπτός σε συναισθηματικό- συνειδησιακό επίπεδο ο βαθμός απειλής από τους εμπλεκόμενους.

Την επίδραση του συναισθηματικού και συνειδησιακού παράγοντα επισημαίνει και ο Gerald Caplan (1964), σύμφωνα με τον οποίο κατά την εκδήλωση μια κρίσης και για όσο αυτή διαρκεί, οι εμπλεκόμενοι βιώνουν έντονα συναισθήματα δυσφορίας, ανησυχίας και απειλής. Η ψυχολογική αυτή ανισορροπία προκαλεί συναισθήματα αβεβαιότητας και ανεπάρκειας, με αποτέλεσμα οι εμπλεκόμενοι να μην μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το πρόβλημα. Για να διασαφηνίσει περαιτέρω τον όρο, ο ερευνητής χρησιμοποιεί στην ανάλυσή του την έννοια της «ομοιόστασης», την οποία είχε νωρίτερα εισάγει ο ίδιος, για να περιγράψει την κατάσταση ψυχικής ισορροπίας, η οποία επέρχεται όταν το άτομο επιτυγχάνει να επιλύσει τα προβλήματα που ανακύπτουν. Οι κρισιακές καταστάσεις διαταράσσουν την «ομοιόσταση», με αποτέλεσμα το άτομο να οδηγείται σε συναισθηματική ανισορροπία και να βιώνει αισθήματα απώλειας ελέγχου, που εντείνουν περαιτέρω το πρόβλημα (Brock, Sandoval & Lewis, 2005).

Ο Barton (1993), εστιάζοντας κυρίως στις συνέπειες των κρίσεων για τους οργανισμούς, τις επιχειρήσεις και τα νομικά πρόσωπα, επισημαίνει ότι μια κρίση είναι ένα σημαντικό γεγονός με αιφνίδιο χαρακτήρα, που συχνά επιφέρει ανεπιθύμητα αποτελέσματα για τους εμπλεκόμενους σε αυτήν, πλήττοντας το κύρος τους, την οικονομική τους σταθερότητα και ευρωστία και τους ανθρώπους τους.

Σε διαφορετικό πλαίσιο, ο Fink (1996) επισημαίνει τον μεταλλακτικό χαρακτήρα των κρίσεων, ορίζοντας την κρίση ως μια ασταθή περίοδο ή μια ευμετάβλητη κατάσταση κατά την οποία λεπτές ισορροπίες διαταράσσονται, με την έκβασή της να χαρακτηρίζεται από την πραγματοποίηση εν τέλει αποφασιστικών αλλαγών προκειμένου για την επαναφορά της ισορροπίας. Οι αλλαγές αυτές ενδέχεται να είναι ή να θεωρηθούν είτε εξαιρετικά θετικές, είτε δυσμενείς για τους εμπλεκόμενους.

Περαιτέρω, οι Φιλολία, Παπαγεωργίου και Στεφανάτος (2005) αναφέρουν ότι, εξαιτίας του γεγονότος ότι η κρίση είναι μια κατάσταση που διαταράσσει την συνήθη ροή των πραγμάτων, απαιτεί την άμεση, ταχεία και στοχευμένη αντίδραση και παρέμβαση των εμπλεκόμενων, προκειμένου να περιοριστούν οι ενδεχόμενες δυσμενείς συνέπειες που προκλήθηκαν εξαιτίας της. Σύμφωνα με τους ερευνητές, σημαντική είναι η αμεσότητα της παρέμβασης στην κρισιακή κατάσταση, καθώς σε αντίθετη περίπτωση, αυτή τείνει να εντείνεται, να εξαπλώνεται και ενδεχομένως να γενικεύεται. Η δε εξάπλωση αυτή της κρίσης, μπορεί να επιφέρει αισθήματα γενικευμένης απειλής και αδυναμίας αντιμετώπισής της, τα οποία ενδέχεται να την ανατροφοδοτήσουν ή/και να μεταφέρουν την κρίση και σε άλλα πεδία, προκαλώντας γενικευμένη αστάθεια.

Βάσει όσων προαναφέρθηκαν, καθίσταται σαφές ότι η κρίση αυτή καθαυτή δεν αποτελεί απλώς ένα αρνητικό συμβάν, το οποίο γίνεται αντιληπτό από τους εμπλεκόμενους ως απειλητικό, αλλά για μια υπαρκτή μεταβολή μιας υφιστάμενης κατάστασης, της οποίας η θετική ή η αρνητική έκβαση εξαρτάται από την καταλληλότητα ή μη των μεθόδων και την αμεσότητα της αντίδρασης σε αυτήν (Βούρβας, 2019).

2.1.2 Χαρακτηριστικά και αίτια κρίσεων

Παρά το γεγονός ότι, όπως προαναφέρθηκε, έχει επιχειρηθεί μια κατηγοριοποίηση των κρίσεων σε τύπους, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η εκάστοτε κρίση αποτελεί μια κατάσταση και μια διαδικασία μοναδική, που εκδηλώνεται με συγκεκριμένο κάθε φορά τρόπο και μπορεί να λαμβάνει διαφορετικές μορφές. Ωστόσο, παρά την μοναδικότητα και τα ιδιαίτερα και ποικίλα χαρακτηριστικά που μπορεί να λάβει μια κρίση κατά περίπτωση, έχουν εντοπιστεί ορισμένα κοινά γνωρίσματα και στοιχεία, που αφορούν στην εκδήλωση, την ανάπτυξη και την έκβαση των εθνικών κρίσεων.

Πιο αναλυτικά, ήδη από την προσπάθεια εννοιολογικής αποσαφήνισης του όρου, προκύπτει ότι η κρίση είναι μια κατάσταση δυναμικά εξελισσόμενη, που μπορεί είτε να ανατροφοδοτείται είτε να περιορίζεται προϊόντος του χρόνου. Ως αποτέλεσμα αυτού, μια κρίση χαρακτηρίζεται καταρχήν από *κλιμάκωση της έντασης*, αφού συνήθως δεν

εκδηλώνεται από τα πρώτα στάδιά της με την μέγιστη ένταση, αλλά η τελευταία αυξάνεται σταδιακά. Επιπλέον, η ανισορροπία που προκαλεί μια κρίση, έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία *αισθημάτων ανασφάλειας*, απειλής και σοβαρού κινδύνου, σε συνδυασμό με πεποιθήσεις ανεπάρκειας, ανικανότητας, σύγχυσης, άγχους και ψυχικής εξάντλησης από πλευράς των πληττομένων. Με την σειρά τους, η βίωση αυτών των συναισθημάτων από τους εμπλεκόμενους *διαταράσσει περαιτέρω την συνήθη ροή των πραγμάτων* και συχνά επιδρά στην εξέλιξη και την έκβαση της κρίσης (Slaikou, 1990, όπως αναφ. στους Brock κ.ά., 2005). Επιπρόσθετα, όταν η κρίση αφορά σε έναν οργανισμό ή ένα κοινωνικό σύστημα, συχνά συνοδεύεται από *πλήγμα της εικόνας και του κύρους* του σε τρίτους ανεξαρτήτως της έκβασής της. Η προκαλούμενη ηθική βλάβη συχνά έχει αρνητική επίδραση στην ισχύ της χώρας/του οργανισμού, ενώ παράλληλα ενδέχεται να *προκαλεί υλική/οικονομική ζημιά*. Εξ αυτού του λόγου, είναι πολύ πιθανό να υπάρξει *παρέμβαση του κράτους ή της διεθνούς κοινότητας* για την διαχείριση της κρίσης, *καθώς και εμπλοκή των ΜΜΕ*, που προσπαθούν να συλλέξουν και να μεταδώσουν πληροφορίες αναφορικά με τα γεγονότα και την εξέλιξη της κρίσης (Parsons, 1996· Βούρβας, 2019).

Κάθε μονάδα, οργανισμός ή σύστημα είναι δυνατόν να κληθεί να αντιμετωπίσει ένα απρόσμενο γεγονός ικανό να τον οδηγήσει σε κρίση. Ωστόσο, για την εκδήλωση, την ανάπτυξη και την κλιμάκωση μιας κρίσης, αλληλεπιδρούν μια σειρά παραγόντων. Πιο συγκεκριμένα, η εκδήλωση της κρίσης εκκινεί από ένα έναυσμα/καταλυτικό γεγονός (triggering event), το οποίο μεταβάλλει την υφιστάμενη κατάσταση και δύναται να προκαλέσει σημαντικές αλλαγές. Ακολούθως, οι εμπλεκόμενοι αντιλαμβάνονται το γεγονός αυτό ως απειλητικό και δύσκολα διαχειρίσιμο, εμφανίζοντας πεποιθήσεις και αισθήματα ακαταλληλότητας, ανεπάρκειας και αδυναμίας αντιμετώπισης του προβλήματος (perceived inability to cope). Τέλος, οι αλλαγές που προκαλούνται από ή εξαιτίας του κρισιακού γεγονότος παρουσιάζονται να απειλούν την επιβίωση του οργανισμού (threat to survival).

Σύμφωνα με την θεωρία διοίκησης επιχειρήσεων, οι αιτίες εκδήλωσης μιας κρίσης είναι πολυποίκιλες και εξαρτώνται άμεσα από τη λειτουργική δομή του οργανισμού/ της μονάδας εντός του οποίου η κρίση εκδηλώνεται. Σε σχετική μελέτη του ο Σφακιανάκης (1998) κατατάσσει τα κρισιακά αίτια σε επτά κατηγορίες, που περιλαμβάνουν αίτια οικονομικά, οργανωτικά, διοικητικά, εμπορικά, αίτια σχετιζόμενα με τον αγοραίο ανταγωνισμό και το νομικό σύστημα, καθώς και αιφνίδια γεγονότα συνεπεία ανωτέρας βίας.

Αναλυτικότερα, δυσμενή οικονομικά γεγονότα στο εσωτερικό ενός οργανισμού ή στο ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον, όπως τα αρνητικά οικονομικά αποτελέσματα, η διόγκωση του δανεισμού και του χρέους, η αναποτελεσματική οικονομική διαχείριση και τιμολογιακή

πολιτική, καθώς και φαινόμενα απάτης και υπεξαίρεσης, μπορούν να αποτελέσουν το έναυσμα μιας κρίσης. Περαιτέρω, στα οργανωτικά αίτια συγκαταλέγονται η αντιπαραγωγική οργανωτική δομή, οι ατυχείς επιλογές σε επενδύσεις, η ανεπάρκεια μέτρων υγιεινής και ασφάλειας στην εργασία και η υπεραριθμία, η έλλειψη ή ανεπαρκής κατάρτιση του εργατικού και του στελεχιακού δυναμικού. Συναφείς με τα παραπάνω είναι και οι δυσμενείς παράγοντες που σχετίζονται με την διοίκηση του οργανισμού και, εφόσον υφίστανται, ενδέχεται να πυροδοτήσουν μια κρίση, περιλαμβάνοντας την αναποτελεσματική άσκησης διοίκησης, την απομάκρυνση κάποιου σημαντικού στελέχους ή τις διαρκείς και τις επίμονες διενέξεις με το προσωπικό ή τους εξωτερικούς συνεργάτες του οργανισμού, που πλήττουν το κύρος του.

Συνεχίζοντας, παράμετροι σχετικές με την μείωση του πελατολογίου, την αναποτελεσματική η ελλιπή διαφημιστική προώθηση, την κακή εξυπηρέτηση, την αιφνίδια αύξηση του κόστους και την μείωση της ποιότητας των παραγόμενων αγαθών, κατηγοριοποιούνται από τον μελετητή ως εμπορικά αίτια δημιουργία κρίσεων στις επιχειρήσεις. Επιπλέον, η δομή της αγοράς και το ανταγωνιστικό περιβάλλον εντός του οποίου δραστηριοποιείται ο οργανισμός, σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (π.χ. αθέμιτος ανταγωνισμός, δυσφήμιση, ολιγοπωλιακές πρακτικές με προσπάθειες συγχωνεύσεων και εξαγορών), ενδέχεται να αποτελέσουν το έναυσμα μιας κρίσης.

Σε διαφορετικό πλαίσιο, στοιχεία του εξωτερικού περιβάλλοντος του οργανισμού, όπως το νομικό καθεστώς, η πολιτική κουλτούρα και το φορολογικό σύστημα, καθώς και αιφνίδια γεγονότα σχετιζόμενα με φυσικές καταστροφές, δολιοφθορά ή κλοπή δεδομένων, μπορούν να συνδεθούν αιτιακά με την εκδήλωση μια κρίσης (Βούρβας, 2019).

2.1.3 Κατηγορίες ή τύποι κρίσεων

Βάσει των αιτιών που προκαλούν την εκάστοτε κρίση ο Lerbinger (1997) τις τυποποιεί σε επτά κατηγορίες. Ως εκ τούτου, οι κρίσεις δύνανται να διακριθούν σε αυτές που προκαλούνται εξαιτίας φυσικών φαινομένων (φυσικές κρίσεις), εκείνες που δημιουργούνται συνεπεία κακόβουλων πράξεων και τρομοκρατικών ενεργειών (κρίσεις δολιοφθοράς), αυτές που σχετίζονται με απρόσμενα γεγονότα που πλήττουν την τεχνολογική υποδομή του οργανισμού (τεχνολογικές κρίσεις) καθώς και αυτές που προέρχονται από την αναποτελεσματικότητα του πλαισίου δράσης (κρίσεις διαχείρισης αρνητικών αξιών) ή την κακοδιοίκηση και κακή διαχείριση (κρίσεις κακής διαχείρισης). Τέλος, ο ερευνητής εντοπίζει ως πιθανά αίτια πυροδότησης μιας κρίσης την σύγκρουση συμφερόντων (κρίση αντιπαραθέσεως) ή την προσπάθεια παραπλάνησης και εξαπάτησης (κρίσεις οφειλόμενες σε

πλάνη). Από την άλλη πλευρά, ο Erikson κατηγοριοποιεί τις κρίσεις ανάλογα με την φύση και τον χαρακτήρα τους διακρίνοντάς τες σε εξελικτικές και περιστασιακές. Σύμφωνα με τον ερευνητή, εξελικτικές είναι οι κρίσεις που ανακύπτουν κατά τα μεταβατικά στάδια εξέλιξη ενός οργανισμού. Αντιθέτως, οι περιστασιακές κρίσεις πυροδοτούνται από απρόσμενα γεγονότα και ατυχή περιστατικά, που δεν μπορούν να προβλεφθούν και να προληφθούν (Erikson, 1956).

Σε παρόμοιο πλαίσιο, ο Rapoport (1967) διακρίνει τις κρίσεις σε αναπτυξιακές, που σχετίζονται με την φυσική εξέλιξη, σε κρίσεις μετάβασης ρόλων και σε κρίσεις προκαλούμενες από τυχαία γεγονότα, με τις τελευταίες να αξιολογούνται ως οι πλέον απειλητικές. Αντίστοιχη είναι και η κατηγοριοποίηση που προτείνουν οι Harper και Peterson (1982), που διακρίνει τις κρίσεις ανάλογα με την προβλεψιμότητά τους σε προβλέψιμες/μακροπρόθεσμες και απρόβλεπτες/βραχυπρόθεσμες.

Από την άλλη πλευρά ο Baldwin (1978) επιχείρησε μια ταξινόμηση των συναισθηματικών κρίσεων σε έξι κατηγορίες. Έτσι, αναγνωρίζει καταρχάς τις κρίσεις που προκαλούνται εξαιτίας της ύπαρξης προδιαθεσιακών παραγόντων (κρίσεις προδιάθεσης), οι οποίοι αναπτύσσονται εφόσον υπάρξει μια προβληματική κατάσταση στο περιβάλλον του υποκειμένου. Οι κρίσεις προδιάθεσης μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά, εφόσον υπάρξει η κατάλληλη παρέμβαση. Επιπλέον, ο ερευνητής διαπιστώνει ότι ένα άτομο μπορεί να βιώσει κρίσεις κατά τα μεταβατικά εξελικτικά στάδια της ζωής του, τα οποία είναι εν πολλοίς φυσιολογικά και αναμενόμενα και στα οποία ως εκ τούτου το υποκείμενο διαθέτει περιορισμένο έλεγχο (κρίσεις των προσδοκώμενων μεταβάσεων της ζωής). Μια τρίτη κατηγορία κρίσεων είναι αυτές που προκαλούνται λόγω ψυχοπαθολογίας, οι οποίες, ακριβώς εξαιτίας της φύσης τους, παρουσιάζουν δυσχέρειες όσον αφορά στη διαχείρισή τους. Σύμφωνα με τον μελετητή, ο τύπος αυτών των κρίσεων, θα πρέπει να διακριθεί από τις κρίσεις που προκαλούνται από καταστάσεις έξαρσης μια ψυχιατρικής πάθησης, κατά την διάρκεια των οποίων η λειτουργικότητα του ατόμου παρουσιάζεται μειωμένη. Συνεχίζοντας, επισημαίνεται από τον μελετητή ότι η προσπάθεια διαχείρισης προβληματικών καταστάσεων σε προσωπικό και διαπροσωπικό επίπεδο μπορεί να πυροδοτήσει αναπτυξιακές κρίσεις, που μπορεί με την χρήση των κατάλληλων μεθόδων και εργαλείων να είναι διαχειρίσιμες. Τέλος, διακριτή κατηγορία κρίσεων αποτελούν οι κρίσεις προκαλούμενες από τραυματικό και μετατραυματικό στρες. Οι κρίσεις αυτές επιδεινώνονται όταν συντρέχουν εξωτερικές προβληματικές καταστάσεις και παράγοντες, όπως η απώλεια ελέγχου επ' αυτών και τα αυξημένα επίπεδα άγχους (Βούρβας, 2019).

Μια γενικότερη ταξινόμηση είναι αυτή που κατατάσσει όλες τις κρίσεις σε δύο μεγάλες γενικές κατηγορίες: τις φυσικές καταστροφές και τις κρίσεις που σχετίζονται με τον ανθρώπινο παράγοντα (Rosenthal, Hart, & Kouzmin, 1993· Boin, et al. 2005).

Σε παρόμοιο πλαίσιο, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι, προκειμένου για την πληρέστερη κατανόηση των κρίσεων, της φύσης και των αιτιών τους, θα πρέπει να προστεθεί στην παραπάνω γενική ταξινόμηση και μια τρίτη κατηγορία, που αναφέρεται στις κοινωνικές κρίσεις (Rike, 2003). Πολλοί ερευνητές, δεχόμενοι μία εξ αυτών των κατηγοριοποιήσεων, έχουν δημιουργήσει πιο συγκεκριμένα τυπολόγια κρίσεων, τα οποία καταρχήν εντάσσουν σε κάποια από τις προαναφερθείσες κατηγορίες.

Πιο συγκεκριμένα, φυσικές κρίσεις ονομάζονται οι κρίσεις που προκαλούνται από φυσικές καταστροφές ή δυσμενή φυσικά φαινόμενα και μπορούν να αντιμετωπιστούν εφόσον εκληφθούν ως *de facto* γεγονότα, στα οποία ο ανθρώπινος παράγοντας συχνά μπορεί να ασκήσει μόνο περιορισμένο έλεγχο, ο οποίος αφορά στην διαχείριση των επιπτώσεών τους (Clary, 1985). Από την άλλη πλευρά, οι μη φυσικές καταστροφές μπορούν να ταξινομηθούν ως σχετιζόμενες με τον ανθρώπινο παράγοντα, τεχνολογικές και κοινωνικές. Η διάκριση αυτή βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους προσδιορίζει και τα εργαλεία και τις μεθόδους διαχείρισής τους (Suk Kim & Eun Lee, 2001). Συνεχίζοντας, οι κρίσεις μπορούν να ταξινομηθούν με κριτήριο το πεδίο εκδήλωσής τους σε εθνικές και διεθνείς, επιχειρηματικές ή αφορούσες τη Δημόσια Διοίκηση, καθώς και συνεχούς ή προσωρινής διαχείρισης (Rosenthal, Hart, & Kouzmin, 1993· Hart et al. 2001· Βούρβας, 2019).

Εστιάζοντας στις διεθνείς κρίσεις, η προσπάθεια κατηγοριοποίησής τους αποδεικνύεται συχνά δυσχερής. Μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση είναι αυτή του Λαγανά (2008), ο οποίος, αφού μελέτησε έναν μεγάλο αριθμό κρίσεων, διατύπωσε την άποψη ότι αυτές μπορούν να τυποποιηθούν βάσει ορισμένων κοινών χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν μεταξύ τους. Τα χαρακτηριστικά αυτά αφορούν στην προέλευση της κρίσης (*origins*), στον τρόπο που αναπτύσσονται (*pattern of development*) και στις πιθανότητες αποτελεσματικής διευθέτησής τους (*probabilities of resolution*). Σύμφωνα με τον ερευνητή, βάσει των χαρακτηριστικών αυτών, οι διεθνείς κρίσεις μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες: Αρχικά, διακρίνονται οι διεθνείς κρίσεις που *δημιουργούνται σκοπίμως* από ένα ή περισσότερα εκ των εμπλεκομένων μερών, προκειμένου να αποτελέσουν την δικαιολογητική βάση και να δώσουν την αφορμή για την έναρξη μιας σειράς εχθροπραξιών. Παράλληλα, μια δεύτερη κατηγορία αποτελούν οι διεθνείς κρίσεις που *προοδοτούνται ως δευτερογενές αποτέλεσμα* κάποια άλλης προϋπάρχουσας κύριας σύγκρουσης. Επιπλέον, ο μελετητής εντοπίζει τις διεθνείς κρίσεις που δημιουργούνται με *κύριο στόχο την άσκηση*

πίεσης στο αντίπαλο εμπλεκόμενο μέρος, προκειμένου να υποκύψει σε πιέσεις ή να αποποιηθεί των δικαιωμάτων του, με απώτερο σκοπό την αλλαγή της υφιστάμενης γεωπολιτικής κατάστασης. Τέλος, ενώ η πλειονότητα των διεθνών κρίσεων κατατάσσονται σε μία από αυτές τις τρεις κατηγορίες, ο ερευνητής διακρίνει και μία τέταρτη, που περιλαμβάνει τις κρίσεις που *πυροδοτούνται από εχθρικές ενέργειες μη προσχεδιασμένες και μη εγκεκριμένες* από τα αρμόδια όργανα λήψης αποφάσεων (Ηλίας, 2017).

2.1.4 Φάσεις κρίσεων

Όσον αφορά στα στάδια ανάπτυξης μιας κρίσης, ο Fink (2002), βασιζόμενος στο μοντέλο του κύκλου ζωής των αγαθών του Kotler, θεμελίωσε ήδη από το 1986 και εν συνεχεία εξέλιξε την θεωρία του περί του κύκλου ζωής μιας κρίσης (Crisis Life Cycle Model), σύμφωνα με το οποίο η ανάπτυξη μιας κρίσης ακολουθεί συγκεκριμένες φάσεις/στάδια. Πιο συγκεκριμένα, εκκινώντας από την θέση του Kotler (1991) ότι γνωρίζοντας και κατανοώντας τις φάσεις του κύκλου ζωής ενός προϊόντος, οι διαφημιστές μπορούν να διαχειριστούν την προώθηση και την προβολή τους πιο αποτελεσματικά αντιλαμβανόμενοι την δομή, τα χαρακτηριστικά και την δυναμική της αγοράς, ο Fink διατύπωσε την άποψη η κατανόηση των σταδίων από τα οποία διέρχεται μια κρίση, καθώς και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που αυτή λαμβάνει κατά την διάρκειά τους, μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην επιτυχή αντιμετώπισή τους. Το μοντέλο του Fink, από την αρχική του διατύπωση και εξής, έτυχε ευρείας αποδοχής και ως εκ τούτου παρουσιάζεται σταθερά στη διεθνή βιβλιογραφία περί Διαχείρισης Κρίσεων (Βούρβας, 2019).

Βάσει αυτού του μοντέλου, μια κρίση αναπτύσσεται σε τέσσερα στάδια:

Καταρχάς, διακρίνεται η **πρόδρομη φάση** (The Prodromal Crisis), κατά την οποία μπορεί κανείς να εντοπίσει και να αναγνωρίσει κάποιες πρώιμες ενδείξεις της επερχόμενης κρίσης, η οποία, ωστόσο, δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί ώστε να επηρεάσει την συνήθη ροή των πραγμάτων και να πλήξει τα συμφέροντα των εμπλεκομένων. Σε αυτή την φάση, κρίσιμης σημασίας είναι η λήψη απόφασης από τα αρμόδια όργανα για την ανάληψη ή μη δράσης για την αντιμετώπιση της επερχόμενης κατάστασης. Προϊούσης της φάσης αυτής, οι ενδείξεις τις κρίσεις καθίστανται ολοένα και πιο ορατές, με αποτέλεσμα να αυξάνεται σταδιακά η ένταση και το αίσθημα απώλειας ελέγχου. Η χρονική διάρκεια του σταδίου αυτού δεν μπορεί να προσδιοριστεί εκ των προτέρων με ακρίβεια, αφού εξαρτάται από μια σειρά παραμέτρων, μεταξύ των οποίων και οι αντιδράσεις των εμπλεκομένων στις κρισιακές ενδείξεις. Στο

στάδιο αυτό συνήθως διατυπώνεται μια πρώτη εκτίμηση της απειλής από το αρμόδιο όργανο Χειρισμού Κρίσεων.

Κατά το δεύτερο στάδιο, η κρίση εισέρχεται στην **οξεία φάση** της (Acute Crisis), κατά την οποία η κρισιακή κατάσταση αναπτύσσεται πλήρως, κλιμακώνεται διαρκώς και φτάνει στην κορύφωσή της. Η αντίδραση των εμπλεκόμενων, καθώς και η μέθοδος και τα εργαλεία παρέμβασης και διαχείρισης της κρίσης είναι υψίστης σημασίας στην φάση αυτή, αφού εξ αυτών καθορίζονται τόσο η διάρκεια της οξείας φάσης, όσο και η έκταση και η σοβαρότητα των επιπτώσεων της στα εμπλεκόμενα μέρη. Πέραν αυτού, η διάρκεια αυτού του σταδίου σχετίζεται και με τον τρόπο ανάπτυξης του φαινομένου στο πρώτο στάδιο και στην αρχή του δευτέρου. Έτσι, μια κρίση μπορεί να είναι αιφνίδια, απότομη και πολύ εμφανής εξ αρχής, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στις περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, σεισμών, πλημμυρών κτλ. Στον αντίποδα, εντοπίζονται περιπτώσεις κρίσεων με οριακά αφανή εκδήλωση, οι οποίες γίνονται αντιληπτές μόνο εκ των υστέρων, αφού έχουν αναπτυχθεί πλήρως. Πέραν των δύο αυτών άκρων, μπορούν να διακριθούν και δύο ενδιάμεσοι τρόποι εκδήλωσης μιας κρίσης, που αφορούν αφενός την πολύ αργή και διαρκούσα για μεγάλο χρονικό διάστημα ανάπτυξη της κρίσης, και αφετέρου την προοδευτική εκδήλωση της κρισιακής κατάστασης, με διαδοχικές, συνήθως μικρές, μεταβολές της φυσικής ροής των πραγμάτων, που κλιμακώνονται σταδιακά.

Στη συνέχεια, αν δεν υπάρξει κατάλληλη παρέμβαση για την εκτόνωση της κρίσης, ακολουθεί η **χρόνια φάση** της (Chronic Crisis), κατά την οποία η κρισιακή κατάσταση φαίνεται να εδραιώνεται και να αποκτά χαρακτηριστικά επίμονης διάρκειας. Προς επίρρωση αυτού, χαρακτηριστικό είναι ότι μελέτες που εξέτασαν τις επίμονες κρίσεις σε μεγάλες και πολύ μεγάλες επιχειρήσεις, εντόπισαν ότι σε όσες εξ αυτών δεν είχε εκπονηθεί σχέδιο αντιμετώπισης της κρίσης, αυτή διήρκησε κατά μέσο όρο 2,5 φορές περισσότερο. Κατά την χρόνια φάση της κρίσης, η διοίκηση και τα αρμόδια όργανα προχωρούν σε διερεύνηση των αιτιών της και λαμβάνουν αποφάσεις αναφορικά με την εκπόνηση σχεδίων δράσης επανάκαμψης, διαχείρισης μελλοντικών κινδύνων και ανθεκτικότητας.

Τέλος, ακολουθεί το στάδιο **επίλυσης της κρίσης** (Crisis Resolution), κατά την οποία οι εμπλεκόμενοι προχωρούν σε ανάλυση των επιπτώσεων της κρίσης και επανάκαμψης, με παράλληλη προσπάθεια διευθέτησης των προβληματικών καταστάσεων που την πυροδότησαν ή την τροφοδότησαν (Fink, 2002). Στη φάση αυτή, συνεπεία των ενεργειών και των μέτρων αντιμετώπισης που ελήφθησαν, εξασθενούν τα αίτια που προκάλεσαν την κρισιακή κατάσταση και το σύστημα ή ο οργανισμός φαίνεται να ανακτά την ισορροπία του και να ανακάμπτει από τις συνέπειες.

Την ίδια περίοδο, ένα πιο απλουστευμένο και εύληπτο μοντέλο προτάθηκε από τους Gerald Meyers και John Holusha (1986), οι οποίοι εντόπισαν τρία στάδια ανάπτυξης μιας κρίσης, που περιλαμβάνουν το προ-κρυσιακό στάδιο (pre - crisis stage), κατά την διάρκεια του οποίου παρουσιάζονται οι πρώτες ενδείξεις της κρίσης, το κυρίως στάδιο (crisis), που η κρίση και οι συνέπειές της είναι εμφανή και σε πλήρη ανάπτυξη, και τέλος, το μετα-κρυσιακό στάδιο (post - crisis stage), που περιγράφει την περίοδο που έπεται της κορύφωσης της κρίσης και περιλαμβάνει την ανάκαμψη και την αξιολόγηση της κρίσης, των επιπτώσεων της και της αποτελεσματικότητας της διαχείρισής της.

Περίπου μια δεκαετία μετά την διατύπωση του μοντέλου του Fink, η Kathleen Fearn – Banks (1996), βασιζόμενη σε αυτό και αποδεχόμενη τις βασικές παραδοχές του, θεμελίωσε την δική της θεωρία, που διέκρινε πέντε εξελικτικά στάδια στην ανάπτυξη μιας κρίσης. Αρχικά, εντοπίζεται το *προδρομικό στάδιο* ή, εναλλακτικά, *στάδιο ανίχνευσης της κρίσης* (detection), κατά το οποίο μπορούν να διακριθούν οι πρώτες ενδείξεις της κρίσης. Η ερευνήτρια επισημαίνει την αναγκαιότητα πλήρους επαγρύπνησης και εγρήγορσης, προκειμένου τα πρόδρομα αυτά συμπτώματα να γίνουν εγκαίρως αντιληπτά και να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά, ώστε να προληφθεί -ει δυνατόν- η κρίση ή να περιοριστούν οι επιπτώσεις της.

Εφόσον έχουν γίνει αντιληπτές οι πρόδρομες ενδείξεις μιας επερχόμενης κρίσης, ακολουθεί η δεύτερη φάση, κατά την οποία οι εμπλεκόμενοι προσπαθούν *είτε να αναστείλουν την κρίση είτε να προετοιμαστούν κατάλληλα* ώστε να περιορίσουν την διάρκειά της και τις συνέπειές της (prevention / preparation), μέσω της εκπόνησης μια στρατηγικής οικοδόμησης εμπιστοσύνης με τους εταίρους τους και την κοινή γνώμη. Αν ο οργανισμός ή το σύστημα δεν επιτύχει μέσω της στρατηγικής και των ενεργειών του να αποφύγει την κρίση, εισέρχεται στο *στάδιο της ανάσχεσης* (containment), κατά το οποίο οι προσπάθειες εστιάζονται στην αντιμετώπιση των δυσμενών συνεπειών της κρυσιακής κατάστασης.

Ακολούθως, εφόσον η κρίση έχει εκδηλωθεί πλήρως και έχει προκαλέσει δυσμενείς μεταβολές στην προϋφιστάμενη κατάσταση, ακολουθεί το *στάδιο της ανάκαμψης* (recovery). Στο στάδιο αυτό, οι εμπλεκόμενοι προχωρούν σε ενέργειες στοχευμένες στην επαναφορά του συστήματος στους προκρυσιακούς ρυθμούς και στην ισορροπία, με παράλληλη αποκατάσταση τόσο των ζημιών που προκλήθηκαν όσο και του κύρους των πληττομένων.

Το τελευταίο στάδιο, που έπεται της εκτόνωσης της κρίσης, είναι αυτό της *ανασκόπησης* (learning). Κατά την διάρκεια του σταδίου αυτού, αξιολογούνται και αποτιμώνται μια σειρά από παράγοντες που διαμόρφωσαν το κρυσιακό φαινόμενο και καθόρισαν την έκβασή του.

Έτσι, κατά το στάδιο αυτό εκτιμώνται οι θετικές ή αρνητικές συνέπειες της κρίσης και αξιολογούνται οι μέθοδοι, τα εργαλεία και οι παρεμβάσεις των αρμόδιων για την διαχείριση της κρίσης. Στόχος είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων, ούτως ώστε να προληφθούν αντίστοιχα δυσμενή φαινόμενα στο μέλλον.

Ένα αντίστοιχο μοντέλο πέντε σταδίων έχει διατυπωθεί από τους I. Mitroff, Ch. Pearson και K. Harrington (1996). Κατά το **πρώτο στάδιο**, μπορούν να διακριθούν ενδεχόμενα πρώιμα συμπτώματα μιας κρίσης (signal detection) που πρόκειται να ακολουθήσει, ο εντοπισμός και η αξιολόγηση των οποίων, όμως, συχνά αποδεικνύονται δυσχερή. Εφόσον εντοπιστούν σχετικές ενδείξεις, ακολουθεί η **δεύτερη φάση** της πρόληψης και της προετοιμασίας για την κρίση, καθώς και της εις βάθος διερεύνησης των αιτιών, των χαρακτηριστικών και του πιθανού τρόπου εκδήλωσής της (preparation / prevention / probing). Ο βασικός στόχος του σταδίου αυτού είναι η αποτελεσματικότερη διαχείριση της κρίσης και των επιπτώσεών της. Η **τρίτη φάση** είναι εκείνη κατά την οποία η κρίση έχει αναπτυχθεί πλήρως και οι στρατηγικές διαχείρισης στοχεύουν στην ανάσχεσή της, καθώς και στον περιορισμό της εξάπλωσης των επιπτώσεών της σε άλλους τομείς (damage containment). Ακολούθως, εφόσον η κρίση αρχίσει να αποκλιμακώνεται (**τέταρτο στάδιο**), τίθενται σε εφαρμογή τα αναγκαία μέτρα, προκειμένου το σύστημα να ανακάμψει (recovery). Το **τελευταίο στάδιο** είναι αυτός της ανασκόπησης (learning), το οποίο αξιολογείται από τον ερευνητή ως το πλέον σημαντικό, καθώς κατά την διάρκεια αυτού γίνεται η διερεύνηση των πιθανών αιτιών της κρίσης, η αξιολόγηση των παρεμβάσεων και η απόδοση ευθυνών, καθώς και ο (επανα)σχεδιασμός ενός στρατηγικού σχεδίου διαχείρισης μελλοντικών κινδύνων (Βούρβας, 2019).

2.2 Εθνική στρατηγική αποτροπής κρίσεων

2.2.1 Οι κρίσεις και η διαχείρισή τους

Βάσει όσων προαναφέρθηκαν, καθίσταται σαφές ότι η κρίση αποτελεί μια εν εξελίξει διαδικασία, η οποία, όσον αφορά στην χρονική εξέλιξή της, χαρακτηρίζεται από την αρχή της, το τέλος της και τα ενδιάμεσα στάδιά της, τα χαρακτηριστικά και η διάρκεια των οποίων διαφοροποιούνται κατά περίπτωση. Σε κάθε περίπτωση, από την στιγμή που μια κρίση πυροδοτηθεί και αρχίσει να αναπτύσσεται, τα χρονικά περιθώρια αντίδρασης με στόχο την ανάσχεσή της είναι συνήθως μικρά. Παράλληλα, από την καταλληλότητας και την αμεσότητα της αντίδρασης εξαρτάται η έκβαση και το εύρος και η σοβαρότητα των συνεπειών της για τα εμπλεκόμενα μέρη.

Στο πλαίσιο αυτό, ο Heath (1998) σε σχετική μελέτη του εντοπίζει τρία βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας κρίσης, ο βαθμός ανάπτυξης των οποίων είναι καθοριστικός για την διαχείριση της κρίσης. Τα χαρακτηριστικά αυτά αναφέρονται και στα ιδιαιτέρως στενά χρονικά περιθώρια παρέμβασης και αντίδρασης από πλευράς των πληττομένων, την ύπαρξη ανακριβούς πληροφόρησης ή/και παραπληροφόρησης, καθώς και την ύπαρξη κινδύνου. Ο μελετητής εστιάζει στο μέγεθος της απειλής και στον τρόπο που αυτή γίνεται αντιληπτή, θεωρώντας την κρίσιμης σημασίας για την εξέλιξη της κρίσης, εφόσον συσχετίζει την αίσθηση κινδύνου με την αυξημένη πιθανότητα κλιμάκωσης. Επιπλέον, επισημαίνει ότι η κλιμάκωση μιας κρίσης ανατροφοδοτεί την απώλεια ελέγχου, οξύνει κατά κανόνα τις επιπτώσεις της για τους πληττόμενους και συσχετίζεται με αύξηση των πόρων που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την αντιμετώπισή της.

Από την άλλη πλευρά, ο Σφακιανάκης (1998) παρουσιάζει ως βασικά χαρακτηριστικά και ταυτοχρόνως κρίσιμους προσδιοριστικούς παράγοντες μια κρισιακής περιόδου τους ανεπαρκείς πόρους, την αναγκαιότητα προτεραιοποίησης των στόχων και λήψης αποφάσεων όσον αφορά στις ακολουθούμενες στρατηγικές αντιμετώπισή της, καθώς και την ύπαρξη κρίσιμης απειλής, που εντείνεται λόγω της ανεπάρκειας ανθρώπινων, υλικών και χρηματικών πόρων. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνει ως κρίσιμης σημασίας παράμετρο την προληπτική ανάληψη δράσης και την εκπόνηση ενός στρατηγικού σχεδίου για την αντιμετώπιση της κρίσης κατά την διάρκεια του προ-κρισιακού σταδίου, όταν το φαινόμενο δίνει τις πρώτες τους ενδείξεις. Πιο συγκεκριμένα, θεωρεί ότι τα άτομα με αρμοδιότητα την διαχείριση μιας κρίσης, θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο προετοιμασμένα βάσει ενός προϋπάρχοντος σχεδίου δράσης, ώστε όταν η κρίση αναπτυχθεί πλήρως, να μπορούν να εστιάσουν στην αποτελεσματική διαχείριση των διαθέσιμων πόρων, στην ανάσχεσης των επιπτώσεων και την αναπροσαρμογή της στρατηγικής τους ανάλογα με την εξέλιξη της κατάστασης (Ηλίας, 2017).

Όσον αφορά στη διαχείριση κρίσεων, ο Κουσκουβέλης (1997) αναφέρει ότι για πρώτη φορά η εν λόγω έννοια εισήχθη από τον Robert MacNamara, Αμερικανό Υπουργό Εξωτερικών, όταν διατύπωσε την άποψη ότι κατά την άποψή του, δεδομένου ότι μια κρισιακή κατάσταση ενέχει το στοιχείο του αιφνιδιασμού, δεν θα πρέπει να γίνεται λόγος για «στρατηγική», αλλά θα ήταν πιο δόκιμη η χρήση του όρου «Διαχείριση της Κρίσης». Η διαχείριση κρίσεων συνίσταται σε ένα φάσμα αποφάσεων, ενεργειών και προθέσεων που τις κινητοποιούν, που μπορεί να κυμαίνονται από την ανάληψη υψηλού ρίσκου για την βέλτιστη εξυπηρέτηση των συμφερόντων του εκάστοτε εμπλεκόμενου έως την καταβολή κάθε δυνατής προσπάθειας αποφυγής της κλιμάκωσης της έντασης. Με άλλα λόγια, η διαχείριση μιας κρίσης μπορεί να

εξυπηρετεί διαφορετική κατά περίπτωση στοχοθεσία, που μπορεί να αφορά από την αποκλιμάκωση ή την ανάσχεση της κλιμάκωσης της κρίσης, έως την κλιμάκωσή της, αν αυτή κριθεί ως περισσότερο ωφέλιμη από τους εμπλεκόμενους. Παρόλα αυτά, το γεγονός ότι τα εμπλεκόμενα μέρη προβαίνουν σε ενέργειες με στόχο την κλιμάκωση ή την αποκλιμάκωση της έντασης, δεν συνεπάγεται αυτομάτως την εκτόνωση της κρίσης (Dougherty & Pfaltzgraff, 1981· Κουσκουβέλης, 1997· Ηλίας, 2017· Μπαρμπέρης, 2022). Από τα ανωτέρω, συνάγεται ότι υφίστανται δύο βασικές σχολές σκέψης όσον αφορά στη διαχείριση κρίσεων, που κινούνται μεταξύ των δύο άκρων. Το ένα άκρο εκλαμβάνει την κρίση ως μια πρώτης τάξεως ευκαιρία μεγιστοποίησης του οφέλους του μέσω της ανάληψης ενεργειών υψηλού ρίσκου με σημαντική πιθανότητα περαιτέρω κλιμάκωσης της έντασης. Η στρατηγική αυτή έχει ως στόχο την αύξηση της πίεσης προς το αντίπαλο εμπλεκόμενο μέρος, ούτως ώστε να εξαναγκαστεί σε υποχώρηση (Williams, 1976). Η εν λόγω προσέγγιση βασίζει την συλλογιστική της στη θεωρία παιγνίου, εκλαμβάνοντας την αντίπαλη πλευρά ως τον έτερο παίκτη σε ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος, όπου η πιθανότητα συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων είναι ανύπαρκτη, λόγω αντικρουόμενων συμφερόντων. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση αυτή επιτυχής θεωρείται η στρατηγική διαχείρισης εκείνη που εξαναγκάζει τον έτερο παίκτη σε υποχώρηση και στην αποδοχή των θέσεων του κυρίαρχου (Roberts, 1988). Κρίσιμης σημασίας για την επιτυχία της στρατηγικής αυτής είναι η δημιουργία της εντύπωσης στον αντίπαλο δρώντα ότι η άλλη πλευρά δεν πρόκειται να υποχωρήσει, αλλά αντιθέτως προτίθεται να κλιμακώσει την ένταση, αν το κρίνει απαραίτητο. Το κύρος και η αξιοπιστία του δρώντα που υιοθετεί την θέση αυτή παίζει καθοριστικό ρόλο στην έκβαση του παιγνίου (Κουσκουβέλης, 1997· Μπαρμπέρης, 2022)

Στον αντίποδα αυτού, η δεύτερη σχολή σκέψης, θεωρώντας ότι το κόστος που καλείται καθένας από τους εμπλεκόμενους να επωμιστεί είναι πολύ υψηλό σε κάθε περίπτωση, υποστηρίζει ότι στόχος θα πρέπει να είναι η επίλυση της διαφοράς με ειρηνικό τρόπο. (Williams, 1976). Στο πλαίσιο αυτό, πρωταρχικός στόχος είναι η αποφυγή της κλιμάκωσης της έντασης και μιας ενδεχόμενης σύγκρουσης μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών, προκειμένου οι εμπλεκόμενοι να μην αναγκαστούν να καταφύγουν σε ενέργειες και επιλογές υψηλού ρίσκου. Έτσι, αναζητείται ένα πλαίσιο συνεννόησης και εξεύρεσης κοινά αποδεκτών λύσεων, ώστε να απομακρυνθεί η πιθανότητα ένοπλης σύγκρουσης και να αμβλυνθούν οι συνέπειες της κρίσης. Σε αυτή την περίπτωση, η υποχώρηση έναντι των αξιώσεων και των θέσεων της άλλης πλευράς είναι ευκαταίεες, προκειμένου για την επίτευξη

ενός αμοιβαία επωφελούς συμβιβασμού με στόχο την αποκλιμάκωση της κρίσης (Roberts, 1988· Κουσκουβέλης, 1997).

Εξάλλου, η αντίστοιχη σημασιολογικά λέξη με τον όρο «κρίση» στην κινεζική γλώσσα είναι η σύνθετη λέξη «wei-ji» (Φιλολία, Παπαγεωργίου & Στεφανάτος, 2005), με το πρώτο της συνθετικό να σημαίνει «κίνδυνος» και το δεύτερο «ευκαιρία», αποτυπώνοντας την διττή φύση μιας κρίσης, δυνατής είτε να επιφέρει δυσμενέστερες συνέπειες είτε να αποτελέσει το σημείο εκκίνησης μια σειράς νέων εξελίξεων με θετικές συνέπειες (Roberts, 1988· Βούρβας, 2019). Σε αυτήν ακριβώς τη διττή αντίληψη για την κρίση είτε ως ύψιστη απειλή είτε ως ευκαιρία προς εκμετάλλευση έγκειται η χρησιμότητα των δύο αυτών σχολών σκέψης όσον αφορά στη διαχείριση κρίσεων. Ως εκ τούτου, οι μέθοδοι και τα εργαλεία για την διαχείριση μιας κρισιακής κατάστασης θα πρέπει να προσαρμόζονται κατάλληλα κατά περίπτωση, επιλέγοντας μεταξύ των δύο αυτών φαινομενικά αντιθετικών ρευμάτων, με στόχο είτε την μεγιστοποίηση του οφέλους είτε την αποφυγή καταστάσεων απειλητικών για τα εθνικά συμφέροντα του εκάστοτε εμπλεκόμενου (Williams, 1976).

Περαιτέρω, προκειμένου για την εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με τις αποτελεσματικότερες στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων, έχουν εκπονηθεί συστηματικές μελέτες από θεωρητικούς του κλάδου των Διεθνών Σχέσεων που εξετάζουν από ιστορικής σκοπιάς ποικίλες περιπτώσεις κρίσεων. Με τον τρόπο αυτό, κατά καιρούς έχει αναπτυχθεί θεωρητικά και εφαρμοστεί στην πράξη μια ποικιλία στρατηγικών, μεθόδων και εργαλείων διαχείρισης κρίσεων, τα οποία αξιολογήθηκαν και συν τω χρόνω βελτιώθηκαν, ώστε η γνώση και εμπειρία του παρελθόντος να συνεισφέρει στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων στο μέλλον. Χαρακτηριστικά, η Coral Bell σε σχετική μελέτη της (σύμφωνα με τον Ayson, R., 2014) παρατηρεί ότι οι διαδοχικές κρίσεις που βίωσαν τα κράτη κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, παρά τις οδυνηρές επιπτώσεις τους, συνεισέφεραν σημαντικά στην εξαγωγή συμπερασμάτων και στην συνακόλουθη εφαρμογή πιο επιτυχημένων στρατηγικών διαχείρισης τις δεκαετίες που ακολούθησαν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Roberts, 1988).

Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η προσπάθεια θεωρητικής αποτύπωσης στρατηγικών μεθόδων διαχείρισης των κρίσεων, δεν θα πρέπει να καταλήγει σε άκρατη θεωρητικοποίηση και εφαρμογή των εξαγομένων της στο πλαίσιο μιας ενιαίας, γενικευμένης στρατηγικής, εφόσον, όπως προαναφέρθηκε, κάθε κρίση είναι ένα μοναδικό γεγονός, με ιδιαίτερο, πολύπλοκο χαρακτήρα. Για τον λόγο αυτό, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε κρίσης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν και να αξιολογούνται από τους διαμορφωτές πολιτικών και

τα κέντρα λήψης αποφάσεων, που καλούνται να εκτιμήσουν την κάθε περίπτωση ξεχωριστά (Μπαρμπέρης, 2022).

2.2.2 Επιθετικές & αμυντικές στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων

Στο έργο του Alexander George “Avoiding War: Problems Of Crisis Management”, που ταξινομήσε τις στρατηγικές διαχείρισης σε δύο ευρείες κατηγορίες, διακρίνοντάς τες σε αμυντικές και επιθετικές, ανάλογα με την φύση των ενεργειών που επιλέγονται για την αντιμετώπισή τους (George, 1991· Μπαρμπέρης, 2022)

Οι **επιθετικές στρατηγικές** διαχείρισης κρίσεων, όπως άλλωστε προκύπτει και από το όνομά τους, διακρίνονται από το γεγονός ότι υιοθετούνται επιθετικές μέθοδοι, που ως σκοπό έχουν να επιφέρουν πλήγμα στα συμφέροντα του αντιπάλου, μέσω της αλλαγής της υφιστάμενης κατάστασης. Στις μεθόδους αυτές συγκαταλέγονται η απειλή από πλευράς του επιτιθέμενου ανάληψης ενεργειών, καθώς και η πραγματοποίηση της απειλής. Είναι αρκετά σύνηθες το εμπλεκόμενο μέρος που υιοθετεί μια επιθετική στρατηγική να προσπαθεί να εξαναγκάσει την αντίπαλη πλευρά σε υποχώρηση και συμβιβασμό, παρέχοντας διαβεβαιώσεις περί περιορισμένων στόχων και δείχνοντας διάθεση συμφιλίωσης με στόχο την αποκλιμάκωση της έντασης (George, 1991).

Σε παρεμφερή πλαίσια κινείται ο *εκβιασμός του αντιπάλου* (Blackmail), με την διαφορά ότι, αν και εκκινεί από την θέση που διατυπώθηκε παραπάνω, επισημαίνει στον αντίπαλο ότι αν δεν ικανοποιηθούν οι αξιώσεις του, προτίθεται να προβεί σε κάποια επιθετική ενέργεια που θα τον πλήξει. Η στρατηγική του εκβιασμού θεωρείται ότι παρέχει την δυνατότητα μεγιστοποίησης του οφέλους αυτού που την εφαρμόζει, συχνά χωρίς να χρειαστεί να υλοποιήσει την απειλή του. Παράλληλα, σε περίπτωση μη υποχώρησης της αντίπαλης πλευράς, δίνεται στον επιτιθέμενο η διακριτική ευχέρεια να επιλέξει μεταξύ της πραγματοποίησης ή μη της απειλής, αξιολογώντας την αντίδραση του αντιπάλου και επανεκτιμώντας την κατάσταση. Από την άλλη πλευρά, αρνητικό θεωρείται το γεγονός ότι το αντίπαλο μέρος μπορεί είτε να ανταπαντήσει με απειλές, είτε να επιλέξει ως πιο συμφέρουσα την αντεπίθεση και την κλιμάκωση της έντασης (George, 1991).

Γενικότερα, για να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα της υιοθέτησης μιας επιθετικής στρατηγικής, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν ορισμένες παράμετροι, που καθορίζουν την πιθανότητα επιτυχίας της. Πιο αναλυτικά, το επιτιθέμενο μέρος θα πρέπει να θεωρείται ότι είναι σε θέση να υλοποιήσει την απειλή του. Επιπλέον, καθοριστικής σημασίας είναι η συμφωνία ή μη της απαίτησης του επιτιθέμενου με το Διεθνές Δίκαιο και τους γενικά παραδεδεγμένους κανόνες του, βάσει των οποίων μπορεί να θεμελιωθεί η νομιμότητα των

αξιώσεων. Το διακύβευμα επί του οποίου διατυπώνεται η αξίωση, καθώς και η προτεραιοποίησή του από το αντίπαλο μέρος ως εθνικό στόχο, μπορούν να επηρεάσουν την έκβαση του εκβιασμού, καθώς οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται με την επιλογή του αντίπαλου δρώντα μεταξύ υποχώρησης ή κλιμάκωσης της έντασης. Παράλληλα, η πιθανότητα να πληγεί το διεθνές κύρος και η εικόνα της αντίπαλης πλευράς, ενδέχεται να την οδηγήσει να επιλέξει να μην υποχωρήσει στις αξιώσεις του επιτιθέμενου, αλλά αντίθετα να διατυπώσει μια εναλλακτική πρόταση στον αντίπαλό του, χωρίς να γίνεται εμφανές ότι οπισθοχωρεί. Τέλος, ιδιαίτερα στα δημοκρατικά πολιτεύματα, μεγάλη σημασία φαίνεται να λαμβάνει το ενδεχόμενο πολιτικό κόστος μιας υποχώρησης τόσο στο εσωτερικό όσο και στο διεθνές πλαίσιο, ακόμα κι αν αυτή δεν αφορά σε υψίστης σημασίας εθνικά ζητήματα (George, 1991). Αναζητώντας τα ιστορικά του παραδείγματα, ο εκβιασμός ως επιθετική στρατηγική διαχείρισης κρίσεων, έχει χρησιμοποιηθεί από κράτη με αναθεωρητικούς της υφιστάμενης κατάστασης σκοπούς, χωρίς καταρχήν να επιδιώκεται εμφανώς η ένοπλη σύρραξη. Η Τουρκία των τελευταίων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα και η χιτλερική Γερμανία του τέλους του Μεσοπολέμου, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα κρατών που εφάρμοσαν την στρατηγική αυτή (Λυμπέρης, 1997).

Μια άλλη υποκατηγορία των επιθετικών στρατηγικών διαχείρισης είναι αυτής της *περιορισμένης και αναστρέψιμης πρόκλησης* (Limited Reversible Probe), κατά την οποία ο επιτιθέμενος προβαίνει σε μια επιτυχημένη ενέργεια περιορισμένης κλίμακας, που προκαλεί αντίστοιχα μια μικρή μεταβολή στην υφιστάμενη κατάσταση. Η βασική στόχευση της στρατηγικής αυτής είναι η εκτίμηση των ορίων και των προθέσεων της αντίπαλης πλευράς και ο σχεδιασμός των μελλοντικών ενεργειών του επιτιθέμενου στη βάση των συμπερασμάτων αυτής, εστιάζοντας στην εκτίμηση κινδύνου και την στάθμιση κόστους-οφέλους. Για τον λόγο αυτό και προκειμένου να είναι αποτελεσματική η στρατηγική αυτή, η επιθετική ενέργεια θα πρέπει να είναι αναστρέψιμη (George, 1991). Το μεγαλύτερο μειονέκτημα της στρατηγικής αυτής είναι ότι μπορεί να δοθεί στο μέρος που την εφαρμόζει την ψευδή εντύπωση ότι ελέγχει απολύτως την κατάσταση, όντας ο κυρίαρχος του παιγνίου. Για παράδειγμα, μια ενδεχόμενη καθυστέρηση αντίδρασης του αντιπάλου ή μια ήπια αντίδραση από πλευράς του μπορεί να ερμηνευτεί εσφαλμένα ως υποχώρηση και να οδηγήσει στην κλιμάκωση της απειλής και της έντασης, με αποτέλεσμα από ένα σημείο κι έπειτα, οι ενέργειές του να μην είναι αναστρέψιμες και η κρίση να καταστεί ανεξέλεγκτη. Επιπλέον, αν αυτή η περιορισμένης έκτασης ενέργεια έπεται μια σειράς προκλήσεων, ενδέχεται να θεωρηθεί από τον αντίπαλο δρώντα ως ύψιστης σημασίας απειλή και ως εκ τούτου να προκαλέσει ευρείας κλίμακας αντίδραση. Οι παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου

χώρου από τα πολεμικά αεροσκάφη της Τουρκίας, καθώς και η πιο πρόσφατη έκδοση Navtex για έρευνες σε θαλάσσιες περιοχές της ελληνική υφαλοκρηπίδας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα της στρατηγικής αυτής (Λυμπέρης, 1997).

Με συνεχείς προκλήσεις περιορισμένης έκτασης εφαρμόζεται και η στρατηγική της *άσκησης Ελεγχόμενης Πίεσης* (of Controlled Pressure), με την βασική διαφορά της να είναι η στόχευση του μέρους που την εφαρμόζει. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή ο στόχος δεν είναι η διερεύνηση των προθέσεων του αντίπαλου και η συνακόλουθη εκτίμηση κινδύνου, αλλά η κάμψη του ηθικού του και η εξάντλησή του από τις συνεχείς ανταπαντήσεις στις προκλήσεις. Η στρατηγική αυτή συνήθως επιλέγεται όταν ο αντίπαλος έχει καταστήσει κατά το παρελθόν εμφανείς τις προθέσεις του να μην υποχωρήσει, χωρίς ωστόσο, να έχει προχωρήσει ο ίδιος σε κλιμάκωση της έντασης. Το εμπλεκόμενο μέρος που εφαρμόζει την εν λόγω στρατηγική ελέγχει τόσο τα μέσα, όσο και την ένταση της πίεσης, προσαρμόζοντάς την στις εκάστοτε συνθήκες και προσδοκώντας ότι από ένα σημείο κι έπειτα, ο αντίπαλός του θα σταματήσει να αντιδρά. Παράλληλα, ο επιτιθέμενος αυξομειώνει την πίεσης ανάλογα με το πόσο δυναμικά αντιδρά ο άλλος δρών. Επιπλέον, η χρήση στρατιωτικών μέσων και η συνακόλουθη χρήση βίας και μέτρων καταστολής της επιθετικότητας του αντιπάλου ως απάντηση στις συνεχείς προκλήσεις, ενδέχεται να κλιμακώσει περαιτέρω την ένταση μεταξύ των δύο μερών. Επίσης, δεν θα πρέπει να λησμονείται ότι η ο ρυθμός ανάπτυξης, η εξέλιξη κι ενδεχομένως η έκβαση της κρίσης συναρτάται σε σημαντικό βαθμό από την επιλογή του κατάλληλου χρόνου αντίδρασης. Η έγκαιρη χάραξη και διασαφήνιση προς το επιτιθέμενο μέρος των «κόκκινων γραμμών» από πλευράς του άλλου δρώντα, λειτουργεί βοηθητικά, ώστε η κρισιακή κατάσταση να μην βγει εκτός ελέγχου (George 1991).

Η στρατηγική αυτή φαίνεται να είναι πιο αποτελεσματική, όταν τα εμπλεκόμενα μέρη παρουσιάζουν διαφορά ισχύος, καθώς το μέρος που την επιλέγει, προχωρά σε ενέργειες περιορισμένης καταρχήν έκτασης, στις οποίες ο αντίπαλος δυσκολεύεται να αντιδράσει είτε λόγω έλλειψης των κατάλληλων μέσων επειδή λόγω διαφοράς ισχύος θεωρεί την χρησιμοποίησή τους ασύμφορη. Παράλληλα, αυξημένες πιθανότητες επιτυχίας παρουσιάζει η εν λόγω στρατηγική στις περιπτώσεις κατά τις οποίες το μέρος που την υιοθετεί δραστηριοποιείται σε μια περιοχή όπου διαθέτει σαφές γεωγραφικό πλεονέκτημα έναντι ενός συνασπισμού αντιπάλων, οι οποίοι, παρόλο που επιθυμούν την διατήρηση της υφιστάμενης γεωπολιτικής συνθήκης, δεν φαίνονται καταρχήν διατεθειμένοι να κλιμακώσουν την ένταση και να απαντήσουν με στρατιωτικά μέσα, επειδή δεν απειλούνται ζωτικής για αυτούς σημασίας συμφέροντα. Στην περίπτωση αυτή, μπορεί να προκύψει για

τον επιτιθέμενο και ένα πρόσθετο όφελος, αυτό της διάσπασης της συνοχής του συνασπισμού των αντιπάλων του, λόγω διαφωνιών αναφορικά με τις προτεινόμενες ως ενδεδειγμένες στρατηγικές διαχείρισης της πρόκλησης. Όπως γίνεται αντιληπτό, η διάσπαση της συμμαχίας των αντιπάλων, μειώνει περεταίρω την ισχύ τους και βελτιώνει την θέση του άλλου δρώντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα υιοθέτησης της στρατηγικής αυτής αποτελεί η Τουρκία, που αξιοποιώντας την γεωγραφική και πληθυσμιακή υπεροχή της στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, την χρησιμοποιεί έναντι της Ελλάδας και της Κύπρου (Λυμπέρης 1997).

Συνεχίζοντας, μια αυξημένης έκτασης επιθετική στρατηγική είναι η *δημιουργία τετελεσμένου* (Fait Accompli), κατά την οποία ο ένας δρώντας επιλέγει να προχωρήσει σε ταχύτατες και δυναμικές ενέργειες με στρατιωτικά ή διπλωματικά μέσα, προκειμένου να δημιουργήσει μια κατάσταση δύσκολα αναστρέψιμη, που πλήττει τα συμφέροντα του αντιπάλου. Κατά κανόνα η στρατηγική αυτή χρησιμοποιείται αφού έχουν αποτύχει ήδη εφαρμοσθείσες ηπιότερες στρατηγικές, χωρίς να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. (Λυμπέρης 1997). Η δημιουργία τετελεσμένου φαίνεται να παρουσιάζει καλύτερα αποτελέσματα είτε όταν ο αντίπαλος δεν έχει θέσει εκ των προτέρων σαφείς οριοθετικές γραμμές και δεν έχει καταστήσει σαφή την πρόθεσή του να υπερασπιστεί το status quo, είτε όταν το εμπλεκόμενο μέρος που την υλοποιεί έχει κρίνει ότι ο αντίπαλος δεν μπορεί να αντιδράσει δυναμικά στην πρόκληση.

Τα προαναφερθέντα αποτελούν και βασικό μειονέκτημα αυτής της στρατηγικής, εφόσον ενδέχεται είτε το επιτιθέμενο μέρος να έχει υποτιμήσει την αποφασιστικότητα και τις δυνατότητες του αντιπάλου, είτε ο τελευταίος να αντιδράσει με μη προβλέψιμο τρόπο, μεταβάλλοντας ραγδαία την αρχική του στάση προς υπεράσπιση των συμφερόντων του (George 1991). Παράλληλα, η στρατηγική αυτή ενέχει τον κίνδυνο τόσο να πληγεί το διεθνές κύρος του δρώντα που την υιοθετεί, οδηγώντας έως και την διπλωματική απομόνωση, όσο και να διαταραχθούν οι πολιτικές ισορροπίες στο εσωτερικό της χώρας που την εφαρμόζει, ιδιαίτερα σε περίπτωση που αποτύχει. Επιπλέον, είναι φυσικό, εφόσον η δημιουργία τετελεσμένου εκλαμβάνεται από τον αντίπαλο ως ενέργεια δόλια και απρόκλητη, να προκαλέσει έξαρση του εθνικοπατριωτισμού στο εσωτερικό του κράτους του και να συνδεθεί με υλοποίηση αντίστοιχη δυναμικής επιθετικών ενεργειών, δυναμιτίζοντας την κατάσταση. Στις λιγότερο δυναμικές στρατηγικές αντιδράσεις του αντιπάλου περιλαμβάνονται η έγκαιρη προειδοποίηση ανάληψης επιθετικών δράσεων, η σαφής διατύπωση των θέσεων και των αξιώσεών του και η εμφανής προετοιμασία για την ανάληψη στρατιωτικής ή διπλωματικής δράσης για την ανατροπή του τετελεσμένου. Η

αποφασιστικότητα της πολιτικής ηγεσίας είναι κρίσιμης σημασίας στην περίπτωση αυτή, αφού από εκείνη εξαρτάται ο χρόνος, η ένταση και ο σχεδιασμός της αντίδρασης. Παράλληλα, σημαντικός είναι ο ρόλος των Εθνικών Υπηρεσιών Πληροφοριών, της διπλωματίας και της κατασκοπείας, προκειμένου για μια αποτελεσματική προετοιμασία της απάντησης χωρίς χρονοτριβή. Ενδεικτικές είναι οι περιπτώσεις της δημιουργίας τετελεσμένου από την Αίγυπτο κατά την Κρίση του Σουέζ (1956) και από την Σοβιετική Ένωση κατά την Πυραυλική Κρίση της Κούβας (1962) (Λυμπέρης 1997).

Περαιτέρω, μια άλλη επιθετική στρατηγική, η οποία εφαρμόζεται ιδιαίτερα -αλλά όχι αποκλειστικά- σε περιπτώσεις που ο δρών δε διαθέτει σαφές στρατηγικό γεωπολιτικό πλεονέκτημα, είναι αυτής της *πρόκλησης φθοράς* (Attrition). Λόγω της φύσης και των χαρακτηριστικών της, η στρατηγική αυτή μπορεί να εφαρμοστεί σε περιπτώσεις που η υπεροχή του αντιπάλου είναι προφανής, όμως το επιτιθέμενο μέρος αναζητά έναν αποτελεσματικό τρόπο να μεταβάλει την υφιστάμενη γεωπολιτική συνθήκη προς όφελός του. Η πρόκληση φθοράς, ιδιαίτερα όταν εφαρμόζεται συντονισμένα και στοχευμένα, προκαλεί την εξάντληση του αντιπάλου, αμβλύνοντας τις επιπτώσεις που ενδεχομένως να είχε για το λιγότερο ισχυρό μέρος μια κατά μέτωπο επίθεση. Βασικό χαρακτηριστικό της στρατηγικής αυτής είναι ο μεγάλος βαθμός αποφασιστικότητας του μέρους που την εφαρμόζει, σε συνδυασμό με την έλλειψη μέσων επιβολής σκληρής ισχύος και την πεποίθηση στην υπεροχή του αντιπάλου, που καθιστά την εφαρμογή κάποιας άλλης στρατηγικής ασύμφορη. Από την άλλη πλευρά, ο αντίπαλος ενδέχεται να αντιδράσει είτε ήπια και επιδεικνύοντας σχετική ανοχή, είτε με απειλές περί ενεργοποίησης βίαιων μέσων, είτε επιχειρώντας με στρατιωτικά μέσα και ενέργειες κλιμακούμενης πίεσης. Οι τρομοκρατικές ενέργειες, ο ανταρτοπόλεμος και οι αιφνιδιαστικές επιδρομές αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα μεθόδων πρόκλησης φθοράς (George 1991). Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα επιτυχούς εφαρμογής της στρατηγικής αυτή αποτελεί ο πόλεμος του Βιετνάμ (1975), κατά τον οποίο, αν και αρχικά οι ΗΠΑ επέλεξαν να αντιδράσουν με στρατιωτικά μέσα, τελικά υποχώρησαν εξαιτίας των εσωτερικών πιέσεων που δέχτηκαν για τερματισμό του πολέμου (Μπαρμπέρης, 2022).

Στον αντίποδα των επιθετικών στρατηγικών διαχείρισης κρίσεων, που επιδιώκουν την ανατροπή του status quo, οι **αμυντικές στρατηγικές** επιλέγονται όταν ο επιδιωκόμενος στόχος είναι η αντιμετώπιση του αναθεωρητισμού από πλευράς του αντιπάλου και η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης. Στην περίπτωση αυτή, το εμπλεκόμενο μέρος

επιδιώκει να αντιδράσει αποτελεσματικά στις προκλήσεις και τις διεκδικήσεις του αντιπάλου, χωρίς να κλιμακώσει την ένταση (George 1991).

Πιο αναλυτικά, μια πρώτη υποκατηγορία αμυντικής στρατηγικής διαχείρισης είναι η επονομαζόμενη ως *καταναγκαστική διπλωματία* (Coercive Diplomacy), κατά την οποία το μέλος που την εφαρμόζει χρησιμοποιεί απειλές βίαιης αντίδρασης σε προηγηθείσες προκλήσεις του αντιπάλου του, σε περίπτωση που αυτός δεν τις διακόψει, εξαναγκάζοντάς τον έτσι σε απόσυρση και σε αναστροφή των προηγούμενων ενεργειών του. Η καταναγκαστική διπλωματία ομοιάζει με αυτήν της επίδοσης τελεσιγράφων. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να συγχέεται με αυτήν, καθώς η δεύτερη χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη σαφήνεια αναφορικά με τις αξιώσεις του μέρους που δίνει το τελεσίγραφο, τα χρονικά περιθώρια απάντησης του άλλου εμπλεκόμενου μέρους και για τις συγκεκριμένες συνέπειες σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Όπως γίνεται αντιληπτό, η αποτελεσματικότητα της στρατηγικής της καταναγκαστικής διπλωματίας συναρτάται άμεσα με την αποφασιστικότητα ή/και τα πλεονεκτήματα ισχύος του αμυνόμενου μέρους, τα οποία καθορίζουν τον βαθμό αξιοπιστίας της δέσμευσής του να πραγματοποιήσει την απειλή. Στο πλαίσιο αυτό, κρίσιμο ρόλο διαδραματίζει ο τρόπος που επικοινωνείται από τον αμυνόμενο η απειλή δυναμικής αντίδρασης, που αποτελεί και την μεγαλύτερη πρόκληση για τον ίδιο. Με άλλα λόγια, η διαχωριστική γραμμή μεταξύ περιορισμένων και υπερβολικών αξιώσεων είναι λεπτή και συχνά δυσδιάκριτη, και μπορεί να επιδράσει καθοριστικά στην έκβαση της κρίσης, δημιουργώντας εσφαλμένη εντύπωση στον αντίπαλο αναφορικά με την αποφασιστικότητα του αμυνόμενου μέρους (George 1991). Ως εκ τούτου, η στρατηγική αυτή φαίνεται να παρουσιάζει βελτιωμένα αποτελέσματα, όταν εφαρμόζεται παράλληλα με την παροχή θετικών κινήτρων αμοιβαίων υποχωρήσεων στα πλαίσια διεξαγωγής διαπραγματεύσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων.

Η εν λόγω στρατηγική διαχείρισης παράγει αυξημένη διεθνή και εσωτερική νομιμοποίηση στο μέρος που την υιοθετεί και βελτιώνει την διαπραγματευτική του θέση τόσο με τον αντίπαλο όσο και στο διεθνές πλαίσιο, καθώς καταρχήν δεν θεωρείται υπεύθυνο για την ανάπτυξη της κρίσης και της κλιμάκωσής της, αφού έχει κάνει σαφείς τις οριοθετικές γραμμές που θέτει προς υπεράσπιση των ζωτικών του συμφερόντων. Επιπλέον, με τον τρόπο αυτό βελτιώνονται οι πιθανότητες αποσόβησης του κινδύνου, αποφυγής της κλιμάκωσης της έντασης και ένοπλη εμπλοκής με ανθρώπινες απώλειες. Για τους ίδιους λόγους, συγκαταλέγεται στις στρατηγικές που καταρχήν συνεπάγονται μικρότερο πολιτικό κόστος. Ωστόσο, η επιτυχία της στρατηγικής αυτής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αντίδραση

του αντιπάλου, στον οποίο εντέλει δίνεται και η επιλογή μεταξύ κλιμάκωσης της έντασης ή υποχώρησης (George, 1991).

Μια ειδικότερη υποκατηγορία της στρατηγικής της εξαναγκαστικής διπλωματίας είναι αυτή της σταδιακής δοκιμής (try-and-see), κατά την οποία το εμπλεκόμενο μέρος προβαίνει σε μια ποικιλία ενεργειών περιορισμένης έκτασης, προκειμένου να διερευνήσει τις οριοθετικές γραμμές και τον βαθμό δέσμευσης του αντιπάλου του στις αρχικές του θέσεις, ώστε εν συνεχεία να προσαρμόσει με ανάλογο τρόπο την προσφορότερη στρατηγική διαχείρισης. Στο πλαίσιο αυτό, σε πρώτη φάση αποφεύγει την διατύπωση απόλυτων και ξεκάθαρων προθέσεων για ανάληψη συγκεκριμένης δράσης, καθώς και την αποσαφήνιση των αποδεκτών περιθωρίων χρόνου για συμμόρφωση του αντιπάλου. Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της στρατηγικής αυτής είναι η ευελιξία που παρέχει στον δρώντα που την επιλέγει. Παράδειγμα εφαρμογής της στρατηγικής αυτής, είναι η πρώτη φάση της Κρίσης των Πυραύλων της Κούβας, οπότε υιοθετήθηκε από τις ΗΠΑ ως πρώτη αντίδραση στην πρόκληση που είχαν δεχτεί από την Σοβιετική Ένωση.

Μια περισσότερο δυναμική αμυντική στρατηγική είναι η επιλογή της *περιορισμένης κλιμάκωσης της έντασης* (Limited Escalation). Κατά την εφαρμογή της στρατηγικής αυτής, το αμυνόμενο μέρος επιχειρεί να απαντήσει σε μια προηγηθείσα εχθρική ενέργεια από πλευράς του αντιπάλου του, κλιμακώνοντας ελεγχόμενα την ένταση με δική του πρωτοβουλία, ώστε να στρέψει υπέρ του τους όρους της αντιπαράθεσης και να αποκτήσει και να επιτύχει να διατηρήσει διαπραγματευτικά πλεονεκτήματα. Η κλιμάκωση αυτή μπορεί είτε να αφορά στην ίδια γεωγραφική περιοχή με αυτής που εξαρχής αποτέλεσε το αρχικό πεδίο της έντασης (κάθετη κλιμάκωση), είτε να επεκτείνεται και να μεταφέρεται σε άλλες περιοχές, που θεωρούνται ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα του αντιπάλου (οριζόντια κλιμάκωση). Όπως είναι φυσικό, η στρατηγική αυτή προκαλεί ανάλογη ανταπάντηση από τον αντίπαλο, ο οποίος επιχειρεί εκ νέου να ανακτήσει τα πλεονεκτήματα που διέθετε κατά την έναρξη της κρίσης (George 1991). Χαρακτηριστική περίπτωση εφαρμογής της εν λόγω στρατηγικής αποτελεί η αντίδραση του Ισραήλ έναντι των Παλαιστινίων κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Ως απάντηση στη στρατηγική φθοράς των Παλαιστινίων, 1978 και το 1982 το Ισραήλ πραγματοποίησε στρατιωτικές επιχειρήσεις στα εδάφη του Νοτίου Λιβάνου, όπου βρίσκονταν κέντρα εκπαίδευσης των Παλαιστινίων, ώστε να μεταβάλει τις ισορροπίες υπέρ του (Λυμπέρης 1997).

Ακολούθως, μια επιμέρους αμυντική στρατηγική διαχείρισης κρίσεων είναι η λεγόμενη «*Οφθαλμός αντί Οφθαλμού*» (tit for tat), στην οποία ο αμυνόμενος έχει επιλέξει να απαντά με αντίστοιχο τρόπο σε κάθε πρόκληση που δέχεται από τον άλλον δρώντα, μεταφέροντας

του το μήνυμα ότι, παρόλο που δεν επιδιώκει την κλιμάκωση της έντασης, δεν προτίθεται να αφήσει την πρόκληση αναπάντητη (George 1991). Κρίσιμης σημασίας παράμετρος για την επιτυχία της στρατηγικής αυτής είναι ο προσεκτικός υπολογισμός της έντασης της απάντησης, ούτως ώστε μην είναι δυσανάλογη με την αρχική εχθρική ενέργεια και συνεπαχθεί ανεξέλεγκτη κλιμάκωση. Ωστόσο, αν η αρχική απάντηση σε επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα για τον αμυνόμενο, ενδέχεται να χρειάζεται η λήψη πιο δραστικών ενεργειών στα πλαίσια της στρατηγικής «tit for tat» ή η αλλαγή στρατηγικής (Λυμπέρης 1997).

Συνεχίζοντας, πιο δυναμική θεωρείται η στρατηγική της *Δοκιμής Δυνατοτήτων* (Test of Capabilities), η οποία, όπως προκύπτει και από την ονομασία της, συνίσταται στην διερεύνηση των δυνατοτήτων του δρώντα, ο οποίος και σε αυτή την περίπτωση κρίνει ότι η περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης δεν είναι συμφέρουσα για τον ίδιο και γι' αυτό επιδιώκει να την αποφύγει. Ωστόσο, στόχος του είναι να καταστήσει σαφές ότι, παρόλο το ευνοϊκό για τον αντίπαλό του κλίμα που έχει δημιουργήσει η αρχική – συνήθως χαμηλής έντασης – πρόκληση, ο ίδιος δεν είναι διατεθειμένος να υποχωρήσει. Έτσι, επιδιώκει μέσω της πραγματοποίησης ενεργειών περιορισμένης έκτασης και αξιοποιώντας τις δυνατότητές του, να εξαναγκάσει τον επιτιθέμενο είτε σε ανάληψη της ευθύνης για την κλιμάκωση της κρίσης είτε στην αναδίπλωση (George 1991). Η δυσχέρεια την οποία καλείται να αντιμετωπίσει το αμυνόμενο μέρος, που στην περίπτωση αυτή βρίσκεται σε θέση μειωμένου ισχύος, είναι η οργάνωση των στρατιωτικών μέσων και δυνάμεων σε καίριες θέσεις και με τον κατάλληλο κατά περίπτωση τρόπο, με την ταυτόχρονη διατύπωση απειλών κλιμάκωσης, ώστε ο αντίπαλος να εξαναγκαστεί σε υποχώρηση. Αξιοσημείωτο ιστορικό παράδειγμα εφαρμογής της στρατηγικής της δοκιμής δυνατοτήτων υπήρξε η απάντηση των ΗΠΑ στον αποκλεισμό του Δυτικού Βερολίνου από τον κόκκινο στρατό Σοβιετικής Ένωσης το 1948, όταν οι ΗΠΑ επιχείρησαν και εντέλει πέτυχαν να διατηρηθεί η επαρκής τροφοδοσία της πόλης από αέρος (Λυμπέρης 1997).

Η «*Χάραξη Γραμμής*» αποτελεί μια επιπλέον αμυντική στρατηγική διαχείρισης κρίσεων, κατά την εφαρμογή της οποίας ο δρών επιλέγει και καθιστά σαφές στον αντίπαλό του, που προβαίνει σε διαρκώς κλιμακούμενης έντασης προκλήσεις, ένα έσχατο σημείο, του οποίου η υπέρβαση θα προκαλέσει δυναμική απάντηση από πλευράς του. Το αμυνόμενο μέρος δεσμεύεται σε κλιμάκωση της έντασης και ανάληψη δραστικών ενεργειών σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Η θέση του ορίου αποτελεί πολύ σημαντικό στρατηγικό ζήτημα, καθώς δεν θα πρέπει να επιτρέπει ούτε πολύ ευρεία, αλλά ούτε πολύ στενά περιθώρια στον αντίπαλο, καθώς στην μεν πρώτη περίπτωση δίνει μεγάλη ελευθερία συνέχισης των προκλήσεων από

τον αντίπαλο, ενώ στην δεύτερη συνεπάγεται ότι ακόμα και προκλήσεις αναφορικά με μη ζωτικής σημασίας συμφέροντά του, θα προκαλέσουν την απάντησή του. Το δε μεγαλύτερο μειονέκτημα της εν λόγω στρατηγικής συνίσταται στο γεγονός ότι γνωστοποιεί στον αντίπαλο, καθώς και σε άλλους δυνητικούς αντιπάλους και συμμάχους, το τί θεωρείται από τον ίδιο συμφέρον ζωτικής σημασίας και τί όχι. Έτσι, δίνει την δυνατότητα στο αντίπαλο εμπλεκόμενο μέρος να σχεδιάζει την στρατηγική του και να αποκομίσει οφέλη χωρίς την ανάληψη μεγάλου ρίσκου.

Από την άλλη πλευρά, η ετεροχρονισμένη αντίδραση ή η δυναμική απάντηση σε μια πιθανή πρόκληση εντός του ορίου που έχει τεθεί, ενδέχεται να πλήξει την αξιοπιστία, τα κύρος και την διεθνή εικόνα του αμυνόμενου, νομιμοποιώντας τις αξιώσεις του επιτιθέμενου. Επιπλέον, μια μετακίνηση από τις αρχικές του θέσεις αυξάνει τις πιθανότητες ανεξέλεγκτης κλιμάκωσης της κρίσης και καθιστά δυσχερέστερη την επίτευξη συμβιβασμού μεταξύ των δύο πλευρών (George 1991). Παράδειγμα επιτυχούς εφαρμογής της στρατηγικής της χάραξης γραμμής αποτελεί η διαχείριση της ελληνοτουρκικής κρίσης του 1987 από πλευράς της Ελλάδας, όταν η κυβέρνηση κατέστησε σαφές ότι η εκτέλεση ωκεανογραφικών ερευνών στο χώρο του Αιγαίου από την Τουρκία δεν θα έμενε αναπάντητη (Λυμπέρης 1997).

Συναφής με την παραπάνω στρατηγική είναι και αυτή της *Διαμίνυσης περί Δέσμευσης και Αποφασιστικότητας* ώστε να *Αποφευχθούν Εσφαλμένοι Χειρισμοί από τον Αντίπαλο* (Conveying Commitment and Resolve to Avoid Miscalculation by the Adversary). Η διαφορά της εν λόγω στρατηγικής από αυτήν της χάραξης ορίων, έγκειται στο γεγονός ότι σε αυτήν την περίπτωση ο δρών προσπαθεί να λειτουργήσει προληπτικά, πριν εκδηλωθούν εν τοις πράγμασι οι αναθεωρητικές βλέψεις του αντιπάλου. Για τον λόγο αυτό, επικοινωνεί δημόσια και αυτοβούλως την δέσμευσή του να αντιδράσει αποφασιστικά σε ενδεχόμενες μελλοντικές προκλήσεις, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την αξιοπιστία του ότι θα υλοποιήσει την απειλή του σε περίπτωση μη συμμόρφωσης και βελτιώνοντας την αποτρεπτική και διαπραγματευτική ισχύ του. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση που διαπιστωθούν ενδείξεις επικείμενης πρόκλησης – πολλώ δε μάλλον κατά τα πρώτα στάδια της κρίσης – προβαίνει σταδιακά στην λήψη μέτρων προετοιμασίας και θέτει την χώρα σε κατάσταση συναγερμού, ενισχύοντας περαιτέρω την αξιοπιστία του. Το γεγονός αυτό αποτελεί και το σοβαρότερο μειονέκτημα της στρατηγικής αυτής, καθώς ενδέχεται να προκληθούν αντίστοιχες ενέργειες από τον αντίπαλο και η ένταση να κλιμακωθεί ανεξέλεγκτα και διαδοχικά. Με τον τρόπο αυτό, καθίσταται δυσχερέστερη αποκλιμάκωση της κρίσης μέσω της διαπραγματευτικής και της διπλωματικής οδού (George 1991). Επιπλέον, συχνά η διασαφήνιση των προθέσεων δυναμικής ανταπόκρισης, παραδόξως προκαλεί εφησυχασμό

στον αμυνόμενο, λόγω υπερεκτίμησης της αποτρεπτικής ισχύος που του έχει επιφέρει η υιοθέτηση της στρατηγικής αυτής. Προκειμένου η στρατηγική να στεφθεί από επιτυχία, κρίσιμης σημασίας παράγοντες θεωρούνται η έγκαιρη, επαρκής και ακριβής πληροφόρηση για τις κινήσεις του αντιπάλου, υψηλός βαθμός στρατιωτικής ετοιμότητας και πολιτικής αποφασιστικότητας και αξιοπιστίας, καθώς και προσαρμοστική ικανότητα και ευελιξία σε επίπεδο σχεδιασμού και υλοποίησης του σχεδίου. Τέλος, σημαντικός είναι και ο ψυχολογικο-συναισθηματικός παράγοντας, δεδομένου ότι το υψηλό ηθικό φαίνεται να συνδέεται με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα επί του επιχειρησιακού πεδίου (Λυμπέρης 1997).

Μια ηπιότερη ίσως στρατηγική διαχείρισης είναι αυτή της *εξοικονόμησης χρόνου* (Buying Time), που συνίσταται στην προσπάθεια του αμυνόμενου να διαπραγματευτεί με στόχο να κερδίσει χρόνο, επειδή θεωρεί ότι η παρούσα συνθήκη δεν είναι ευνοϊκή για την επιλογή της κλιμάκωσης της έντασης για μια σειρά από λόγους, μεταξύ των οποίων η ελλιπής προετοιμασία ή η επιχειρησιακή υπεροχή και η καλύτερη διαπραγματευτική και στρατηγική ισχύς του αντιπάλου. Στην περίπτωση αυτή, ο αμυνόμενος επιδιώκει την αποκλιμάκωση της έντασης χωρίς καταφυγή στην χρήση στρατιωτικών μέσων, καθώς θεωρεί ότι μια συμφωνία με τον αντίπαλό του στη βάση των αμοιβαίων υποχωρήσεων είναι προς το συμφέρον του. Η υιοθέτηση αυτής της στρατηγικής, ωστόσο, δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι ο δρών δεν θα μεταβάλει στο μέλλον την στάση του, προσφεύγοντας σε κάποια άλλη, ενδεχομένως πιο αποφασιστική στρατηγική, στην περίπτωση που η διαπραγμάτευση καταλήξει σε αδιέξοδο (Μπαρμπέρης, 2022).

2.2.3 Στρατηγική διαχείρισης και αποτροπής κρίσεων

Βάσει όσων έχουν προαναφερθεί, καθίσταται σαφές ότι η επιτυχής και αποτελεσματική διαχείριση μια κρίσης συναρτάται με την εφαρμογή μιας αντίστοιχης στρατηγικής, που θα μειώνει τους κινδύνους, θα μεγιστοποιεί τα οφέλη και θα συμβάλει στην αποκλιμάκωση της έντασης. Ως εκ τούτου, τόσο η επιλογή, όσο και ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας στρατηγικής διαχείρισης, θα πρέπει να συνυπολογίζει και να διερευνά τις παραμέτρους που διαμορφώνουν το περιβάλλον της κρίσης, τον βαθμό κινδύνου, τις ενδεχόμενες επείγουσες και αιφνίδιες καταστάσεις που μπορεί να προκύψουν και τους διαθέσιμους υλικούς και ανθρώπινους πόρους. Οι παράγοντες αυτοί, αναπτύσσοντας μια δυναμική σχέση μεταξύ τους, σχετίζονται άμεσα με τον βαθμό ετοιμότητας και αποτελεσματικότητας κατά την αντιμετώπιση μιας κρίσης, ενώ σε περίπτωση που κάποιος από αυτούς αλλάζει, να μεταβάλει δραστικά τις ισορροπίες και την εξέλιξη και έκβαση μιας κρίσης

Δεδομένων αυτών, κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίησης μιας στρατηγικής διαχείρισης μιας κρίσης, απαιτούνται αφενός ενέργειες στοχευμένες στην κινητοποίηση και την ενθάρρυνση αντιμετώπισης της κρίσης στο πλαίσιο του περιβάλλοντος εντός του οποίου εκδηλώνεται, και αφετέρου η βελτίωση της ικανότητας ανταπόκρισης σε αυτήν, που περιλαμβάνει τόσο την ενίσχυση του βαθμού ετοιμότητας ανάληψης δράσης και την αύξηση της επιχειρησιακής ικανότητας, όσο και την ανάπτυξη της ανθεκτικότητας με στόχο την ανάκαμψη (Τριαντοπούλου, 2019).

Πιο αναλυτικά, οι ενέργειες προπαρασκευής για την αντιμετώπιση μιας κρίσης αφορούν καταρχάς στη διερεύνηση των αναγκών και των δυνατοτήτων, σε συνδυασμό με την εκτίμηση κινδύνου, εκ των οποίων θα προκύψει και το μείγμα των δημοσίων πολιτικών που θα κριθούν ως οι δυνητικά αποτελεσματικότερες για την ανταπόκριση σε αυτούς. Στο πλαίσιο αυτό, η ορθολογική κατανομή και διάθεση των απαιτούμενων για την επιτυχή διαχείριση της κρίσης, καθώς και ο σχεδιασμός και δημιουργία ενός επιχειρησιακού σχεδίου κι ενός επιχειρησιακού κέντρου για τον σκοπό αυτό, είναι παράμετροι κρίσιμης σημασίας. Οι παράγοντες αυτοί, εκλαμβανόμενοι ως δυναμικά αλληλεπιδρώντες, θα πρέπει να συνέχονται εντός του σχεδίου διαχείρισης και να αξιολογούνται καθόλη την διάρκεια εφαρμογής της εκάστοτε επιλεγμένης στρατηγικής. Αντιστοίχως, η προσπάθεια ανάκαμψης και οικοδόμησης ανθεκτικότητας έναντι μελλοντικών κρίσεων, είναι σημαντικό να αξιοποιεί την εμπειρία προηγούμενων κρίσεων ανατροφοδοτικά, προκειμένου να υλοποιηθεί με τρόπο αποτελεσματικό τόσο το σχέδιο μετάβασης στην μετα-κρυσιακή κατάσταση. Με λίγα λόγια, η βελτίωση της επιχειρησιακής ικανότητας και η ανάπτυξη των κατάλληλων μεθόδων αφορούν στην προετοιμασία και την βελτίωση του βαθμού ετοιμότητας αντιμετώπισης μια κρυσιακής κατάστασης, η αποτελεσματική κατανομή των πόρων εστιάζεται κυρίως στο στάδιο κατά το οποίο έχει ήδη εκδηλωθεί η κρίση, ενώ μετά την αποσόβηση του κινδύνου το ενδιαφέρον θα πρέπει να επικεντρώνεται στην βελτίωση των δεξιοτήτων διαχείρισης κρίσεων στο μέλλον (Σφακιανάκης, 1998· Heath, 1998). Για το σκοπό αυτό, ορθή και αποτελεσματική θεωρείται μια στρατηγική διαχείρισης που είναι διατυπωμένη με σαφήνεια και περιεκτικότητα, ώστε να είναι γνωστοί σε όλους και ξεκάθαροι οι στόχοι της, αλλά και να βελτιώνεται η ικανότητα και η ετοιμότητα αντίδρασης αυτών που αναλαμβάνουν κάθε φορά να την διαχειριστούν. Σε αυτό το πλαίσιο, η κατανομή των αρμοδιοτήτων είναι κρίσιμης σημασίας παράμετρος για την επιτυχή ανταπόκριση σε μια κρυσιακή κατάσταση (Τριαντοπούλου, 2019).

Ειδικότερα όσον αφορά στην κατανομή των αρμοδιοτήτων, εντοπίζονται δύο επίπεδα στρατηγικών διαχείρισης μιας κρίσης: Το **Υψηλό Επίπεδο Στρατηγικής** και το **Επίπεδο**

Στρατηγικής Σκέψης. Το πρώτο αφορά στην χάραξη της γενικής στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων, στην οποία πρόκειται να βασιστεί εν συνεχεία ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη ειδικότερων στρατηγικών για την διαχείριση ποικίλων κρισιακών καταστάσεων, ανάλογα με την φύση, τον χαρακτήρα και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Στα πλαίσια ανάπτυξης της γενικής στρατηγικής, καθορίζεται η γενική στοχοθεσία του στρατηγικού σχεδιασμού, καθώς και οι κατάλληλες ενέργειες προς επίτευξη του στόχου αυτού. Παράλληλα, διερευνώνται οι διαθέσιμοι πόροι και πραγματοποιείται ένα σχέδιο κατανομής τους ανάλογα με την ευρύτερη στοχοθεσία, τις ανάγκες και τις δυνατότητες. Από την άλλη πλευρά, το δεύτερο επίπεδο, αυτό της δημιουργικής σκέψης, περιλαμβάνει και εστιάζει στην ανάπτυξη μεθόδων, εργαλείων και ειδικότερων ενεργειών τακτικής, που υπηρετούν την στοχοθεσία που έχει τεθεί εκ των προτέρων από το Υψηλό Επίπεδο.

Τέλος, σημειώνεται ότι μια αποτελεσματική στρατηγική διαχείρισης στηρίζεται και προϋποθέτει την εξοικονόμηση χρόνου, την όσο το δυνατόν πληρέστερη πληροφόρηση και την επιδίωξη μείωσης του κόστους των απωλειών σε συνδυασμό με την μεγιστοποίηση του οφέλους (Λυμπέρης, 1997· Fink, 2002· Γεωργόπουλος, 2003· Τριαντοπούλου, 2019).

2.2.4 Εθνική στρατηγική

Στο πλαίσιο του σχεδιασμού μια εθνικής στρατηγικής για την διαχείριση των κρίσεων, καθοριστικής σημασίας παράμετρος είναι η επικρατούσα κουλτούρα του εκάστοτε έθνους αναφορικά με την αντιμετώπισή της, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητές του. Πιο συγκεκριμένα, η κουλτούρα αντιμετώπισης καταρχάς μπορεί να διακριθεί σε ατομική και συλλογική, ανάλογα με το εάν συναινεί με την ατομική/μεμονωμένη ή αντίθετα την συλλογική συμμετοχή στην λήψη των αποφάσεων και στην ανάληψη δράσεων και ενεργειών για την αντιμετώπιση μιας κρισιακής κατάστασης. Επιπλέον, σημαντικός παράγοντας, που μεταξύ άλλων επηρεάζει την αξιοπιστία του κράτους τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, είναι ο βαθμός βεβαιότητας ή αβεβαιότητας που χαρακτηρίζει την εκάστοτε κουλτούρα, ή με άλλα λόγια, η ύπαρξη ή μη μιας ενιαίας και σταθερής βάσης αξιώσεων, προθέσεων και ενεργειών επί των οποίων θα καταρτιστεί το εθνικό στρατηγικό σχέδιο διαχείρισης (Φιλόλια και συν., 2005· Τριαντοπούλου, 2019).

Τέλος, η απόσταση από την εξουσία, που περιγράφει την επικρατούσα αντίληψη για την ανώτατη κρατική εξουσία και την απόσταση που την χωρίζει από τους πολίτες – ιδίως δε τα κατώτερα στρώματα –, αποτελεί στοιχείο που ο εκάστοτε σχεδιαστής και διαχειριστικής ενός εθνικού στρατηγικού σχεδίου οφείλει να λαμβάνει σοβαρά υπόψιν. Στην περίπτωση δε

που ένα κράτος κληθεί να μεταβεί από την θεωρητική σύλληψη στην πρακτική εφαρμογή της εθνικής στρατηγικής του, ενόψει της αντιμετώπισης μιας πράγματι υφιστάμενης απειλής, οι προαναφερθείσες συνιστάμενες καταδεικνύονται ιδιαίτερος κρίσιμες, εφόσον επηρεάζουν σε βαθμό καθοριστικό την υλοποιησιμότητά της (Lebow, 1981· Φιλόλια και συν, 2005· Τριαντοπούλου, 2019).

2.3 Η κρίση στο Έβρο

2.3.1 Ιστορικό της κρίσης

Παρακάτω παρατίθενται χρονολογικά τα σημαντικότερα σημεία της κρίσης στον Έβρο το 2020 για απόκτηση πιο σφαιρικής άποψης επί του ζητήματος:

27 Φεβρουαρίου 2020

Κατά τη διάρκεια συνάντησης του κόμματος ΑΚΡ, ο Πρόεδρος της Τουρκίας προβαίνει σε ανακοίνωση, η οποία σχετίζεται με τις δυσμενείς συνθήκες στη Συρία και τα νέα κύματα προσφύγων που θα προκύψουν, σχετικά με την αδυναμία της χώρας του να διαχειριστεί ένα νέο μεταναστευτικό κύμα, επισημαίνοντας όμως παράλληλα την πρόθεσή του να μην εμποδίσει την είσοδο των προσφύγων, αλλά και την ανάγκη τήρησης των υποσχέσεων που έχουν δοθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση για το θέμα αυτό, καθώς θεωρεί ότι δεν είναι υποχρέωση της Τουρκίας η φροντίδα και η σίτισή τους, σε συμφωνία με τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας (Wilks & Kantouris, 2020· Στασινάκης, 2021).

28 Φεβρουαρίου 2020

Άμεσα, την επόμενη μέρα, μεγάλος αριθμός προσφύγων και μεταναστών προσεγγίζει το χωριό Καστανιές που βρίσκεται στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας. Η μαζικότητα αυτής της μετακίνησης μεταναστευτικού πληθυσμού στην περιοχή των συνόρων υποδηλώνει υποστήριξη, αν όχι συντονισμένη προσπάθεια, από τον κρατικό μηχανισμό της Τουρκίας (Kotoulas & Pusztai, 2020· Kolonos, 2020). Ως αποτέλεσμα, η κυβέρνηση της Ελλάδας προβαίνει στο κλείσιμο του τελωνείου των Καστανιών, σε μια προσπάθεια αποτροπής μιας ανεξέλεγκτης εισόδου μεταναστών στη χώρα. Μάλιστα, για πρώτη φορά έπειτα από το 2014, οι δικαστικές αρχές στην Ελλάδα καταδικάζουν 17 μετανάστες, τιμωρώντας τους με ποινή φυλάκισης λόγω παράνομης εισόδου στη χώρα (Wilks & Kantouris, 2020). Επίσης, ανακοινώνεται από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη αυξημένη κατάσταση συναγερμού στις στρατιωτικές και αστυνομικές αρχές της εν λόγω συνοριακής περιοχής, καθώς και η ανάπτυξη πρόσθετων μονάδων καταπολέμησης

ταραχών, προερχομένων από Αθήνα και Θεσσαλονίκη, οι οποίες μετακινούνται προς την Αλεξανδρούπολη το ίδιο βράδυ με λεωφορεία και στρατιωτικά αεροσκάφη (Κολονος, 2020).

29 Φεβρουαρίου 2020

Σύμφωνα με την UNCHR και τον Τύπο, την επόμενη μέρα ο αριθμός των μεταναστών και των προσφύγων που βρίσκεται στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας είναι αυξημένος, αριθμώντας 12 με 15 χιλιάδες ανθρώπους (UNCHR, 2020), ενώ ο τουρκικός Τύπος κυκλοφορεί χάρτες που απεικονίζουν τις διαδρομές που οδηγούν στα χερσαία αυτά σύνορα αλλά και στα θαλάσσια, στις ακτές του Αιγαίου και από εκεί στην Ευρώπη (Capital, 2020). Σύμφωνα με τον Πρόεδρο της Τουρκίας, 18 χιλιάδες μετανάστες είχαν ήδη περάσει τα σύνορα, ενώ προειδοποιεί για συνεχές άνοιγμα των συνόρων, συνδέοντάς το με την ανάγκη τήρησης των υποσχέσεων από πλευράς Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ridgwell, 2020). Από την πλευρά της Ελλάδας, ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, συνοδεία του αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, επιθεωρεί την εφαρμογή των εξαγγελθέντων μέτρων ασφαλείας στα σύνορα με την Τουρκία, επισημαίνοντας ότι η συγκέντρωση όλων αυτών των χιλιάδων ανθρώπων στη συνοριακή περιοχή δεν είναι τυχαία, αλλά υποκινούμενη από την πλευρά της Τουρκίας, η οποία τους ωθεί εκεί απωθώντας τους από το εσωτερικό της και, εν τέλει, χρησιμοποιώντας τους. Ο Υπουργός τόνισε ακόμη ότι δεν πρόκειται να επιτραπεί η διέλευση από τα σύνορα με απουσία των νόμιμων ταξιδιωτικών εγγράφων και ότι τα σύνορα αυτά που ανήκουν στην Ελλάδα και στην Ευρώπη θα συνεχίσουν να φυλάσσονται. Με τον τρόπο αυτό εξέφρασε τη στάση της Ελλάδας επί του θέματος (TO ΒΗΜΑ, 2020). Την ίδια ημέρα, ο Υφυπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας δήλωσε σε συνέντευξή του στην τηλεόραση ότι η παράνομη είσοδος στη χώρα δε θα γίνεται ανεκτή, σε αντίθεση με το παρελθόν, και ότι τα σύνορα θα είναι διασφαλισμένα, επισημαίνοντας επίσης ότι η πλειονότητα του συγκεντρωθέντος πληθυσμού ουδεμία σχέση έχει με την κρίση στο Ιντλίμπ και τη Συρία γενικότερα.

1 Μαρτίου 2020

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας συγκάλεσε το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας (ΚΥΣΕΑ). Το ΚΥΣΕΑ προχώρησε σε μια σειρά αποφάσεων, οι οποίες αφορούν (α) την αύξηση του επιπέδου αποτροπής των συνόρων στο μέγιστο δυνατό βαθμό, (β) την αναστολή του δικαιώματος υποβολής αίτηση ασύλου για πολίτες τρίτων χωρών για ένα χρονικό διάστημα, (γ) την επίκληση του άρθρου 78.3 της ΣΛΕΕ (Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) με σκοπό την εξασφάλιση ολοκληρωμένης ευρωπαϊκής υποστήριξης, (δ) την

μεταφορά των όποιων παρανόμως εισελθέντων στη χώρα ατόμων σε κέντρα κράτησης και, αν είναι δυνατόν, την άμεση επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής τους και (ε) την υποβολή αίτησης για ανάπτυξη ομάδων RABIT (Rapid Border Intervention Team) FRONTEX στα σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία, τα οποία αποτελούν ταυτόχρονα και εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, με σκοπό τη βέλτιστη φύλαξή τους. Από την άλλη πλευρά, ο Υπουργός Εσωτερικών της Τουρκίας ανέφερε σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης (πρώην Twitter) ότι ο αριθμός των μεταναστών που διέρχονται στην Ελλάδα είναι αυξημένος, υπολογίζοντάς τον σε 76.358 άτομα, σε μια προσπάθεια υποστήριξης των επιχειρημάτων της τουρκικής πλευράς για την ύπαρξη μεταναστευτικής εισροής προς την Ευρώπη. Στο ίδιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης, ο Σαρλ Μισέλ, πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, υποστήριξε τις προσπάθειες της Ελλάδας σχετικά με τη φύλαξη των ευρωπαϊκών συνόρων, εκφράζοντας έτσι ενδεικτικά τη στάση της ΕΕ στο συγκεκριμένο θέμα (Στασινάκης, 2021).

2 Μαρτίου 2020

Η Ελλάδα εξέδωσε έκτακτο νομοθετικό διάταγμα που προέβλεπε την αναστολή του δικαιώματος αίτησης ασύλου για άτομα που εισέρχονται στη χώρα και την επιστροφή τους, χωρίς να έχουν προηγουμένως εγγραφεί, είτε στις χώρες καταγωγής είτε στις χώρες διέλευσής τους, με χρονικό ορίζοντα εφαρμογής τον έναν μήνα. Μάλιστα, την περίοδο 2 με 9 Μαρτίου του 2020, διεξάγονται υβριδικές επιχειρήσεις στο σύνολο της περιοχής που βρίσκεται περίξ του ποταμού Έβρου. Από την πλευρά της Τουρκίας, οι εν λόγω επιχειρήσεις περιελάμβαναν επιχειρήσεις πληροφόρησης αξιοποιώντας τον κυβερνοχώρο, τα MME, τα PSYOPS, καλυμμένες επιχειρήσεις διείσδυσης μεταναστών και προσφύγων καθώς και καθοδηγητικές επιχειρήσεις εμπλοκής δυνάμεων του στρατού και της αστυνομίας στην καθοδήγηση, υποστήριξη και ώθηση των μεταναστών και προσφύγων προς τα περάσματα των συνόρων Ελλάδας-Τουρκίας (Kolonos, 2020· Wilks & Kantouris, 2020· Chebil, 2020· Tzimas, 2020).

Από την πλευρά της Ελλάδας, οι επιχειρήσεις περιελάμβαν τον συντονισμό πολιτικών και στρατιωτικών δυνάμεων ώστε να είναι σε θέση να διεξάγουν δραστηριότητες πρόληψης και αποτροπής σε όλη την περιοχή των συνόρων (Kolonos, 2020), όπως απωθήσεις μεταναστών προς την Τουρκία (Chebil, 2020). Επιπλέον, σε ένα ευρύ φάσμα των επιχειρήσεων συνέδραμαν ντόπιοι κάτοικοι καθώς και άλλες ομάδες πολιτών (Tzimas, 2020), οι οποίες τέθηκαν πολλάκις σε αμφισβήτηση από δημοσιογράφους και ανθρωπιστικές οργανώσεις (Simeonidis, 2020· Jones, Kilpatrick, & Pla, 2020). Αναφορές σε εγχώρια και διεθνή μέσα ενημέρωσης έκαναν λόγο για υπερβολική χρήση δακρυγόνων και χειροβομβίδων stan

εκατέρωθεν (Reidy, 2020), ενώ πολλές ήταν οι περιπτώσεις που επαληθεύτηκαν περιστατικά που αφορούσαν τη συνεργασία μεταξύ της τουρκικής χωροφυλακής και των μεταναστών για την πραγματοποίηση επιθέσεων εναντίον του συνοριακού φράχτη κοντά στο χωριό Καστανιές (Kokkinidis, 2020).

3 Μαρτίου 2020

Ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας Κυριάκος Μητσοτάκης μαζί με την Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Σαρλ Μισέλ, τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Νταβίντ Σασόλι, τον Έλληνα Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Μαργαρίτη Σχοινά και τον Πρωθυπουργό της Κροατίας Αντρέι Πλένκοβιτς, ο οποίος εκπροσωπούσε την εκ περιτροπής προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περιηγήθηκαν με ελικόπτερο πάνω από τα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας και πραγματοποίησαν επίσκεψη στο συνοριακό χωριό Καστανιές. Οι ευρωπαίοι αξιωματούχοι εξέφρασαν δημοσίως τη σαφή υποστήριξή τους στην προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης για τον περιορισμό των μεταναστευτικών ροών, με τις δηλώσεις της Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν να εκφράζουν συνοπτικά τη θέση της ΕΕ επί του θέματος. Ειδικότερα, επεσήμανε ότι δεν πρόκειται μόνο για τα εθνικά σύνορα της Ελλάδας αλλά για ευρωπαϊκά, εξέφρασε την υποστήριξή της στην προσπάθεια φύλαξής τους αλλά και τη συμπόνια της για τους μετανάστες, για τους οποίους θεωρεί ότι παραπλανήθηκαν με ψευδείς υποσχέσεις. Τέλος, τόνισε ότι η παρουσία της εκεί στέλνει ένα σαφές μήνυμα αλληλεγγύης και υποστήριξης από την Ευρώπη προς την Ελλάδα (Ridgwell, 2020). Την ίδια στιγμή, Τούρκοι αξιωματούχοι, όντες σε συμφωνία με τη ρητορική του Τούρκου Προέδρου Ερντογάν, έκαναν λόγο για έλλειψη σεβασμού του ανθρωπιστικού δικαίου από την Ελλάδα, κατηγορώντας τις αρχές της για χρήση πυρομαχικών και τη δολοφονία προσφύγων. Ως απάντηση στις κατηγορίες αυτές, ο Υφυπουργός παρά τω Πρωθυπουργώ και εκπρόσωπος της ελληνικής κυβέρνησης τις χαρακτήρισε ως εκστρατεία ψευδών ειδήσεων και παραπληροφόρησης, απορρίπτοντας κατηγορηματικά τους τουρκικούς ισχυρισμούς (Euronews, 2020).

4 Μαρτίου 2020

Μετά την επίσκεψη της αντιπροσωπείας των υψηλών ευρωπαϊών αξιωματούχων στον Έβρο, η Πρόεδρος της Κομισιόν ανακοίνωσε πρόγραμμα οικονομικής στήριξης αξίας 700 εκατομμυρίων ευρώ, ως ένα περαιτέρω μέτρο στο πλαίσιο της σημαντικής αύξησης των κονδυλίων που διατίθενται για το ζήτημα της μετανάστευσης και της φύλαξης των συνόρων,

το οποίο υλοποιείται σύμφωνα με τον Τομέα 4 του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου 2021-2027 που προτείνεται. Επιπλέον, η FRONTEX επιβεβαίωσε την ετοιμότητά της για την ανάπτυξη ομάδας RABIT στον Έβρο και την ικανότητα ενίσχυσης της παρουσίας της στα χερσαία (Έβρος) και στα θαλάσσια (Αιγαίο) σύνορα της χώρας, με την αξιοποίηση επιπλέον προσωπικού και πόρων (Stanicek, 2020). Από πλευράς τους, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Σαρλ Μισέλ και ο Αντιπρόεδρος Ζοζέπ Μπορέλ πραγματοποίησαν επίσκεψη στην πρωτεύουσα της Τουρκίας, Άγκυρα, συμμετέχοντας σε διαβουλεύσεις με τον Πρόεδρό της καθώς και άλλους υψηλόβαθμους κρατικούς αξιωματούχους. Εκεί, εξέφρασαν την πλήρη υποστήριξή τους τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Βουλγαρία όσον αφορά το ζήτημα των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στα σύνορά τους στον Έβρο, επισημαίνοντας παράλληλα την ασταθή στάση που τηρεί η Τουρκία στο ζήτημα της Συρίας όπως επίσης και την παροχή 170 εκατομμυρίων ευρώ ως ανθρωπιστική βοήθεια στους Σύρους πρόσφυγες που βρίσκονται στη νοτιοανατολική πλευρά της χώρας. Επίσης, παρατηρείται αύξηση της έντασης μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας στο Αιγαίο, καθώς υπήρχαν προστριβές ανάμεσα στις δύο ακτοφυλακές εν μέσω των προσπαθειών διαφυγής μεταναστών προς την Ελλάδα (Ridgwell, 2020).

5-6 Μαρτίου 2020

Το διήμερο αυτό η κρίση μεταξύ των δύο χωρών βρίσκεται στο αποκορύφωμά της, καθώς γίνονται συχνές συμπλοκές Ελλήνων αστυνομικών της ομάδας MAT με δυνάμεις μεταναστών γύρω από την περιοχή του χωριού Καστανιές, οι οποίες με επιθέσεις τους προσπάθησαν να κατεδαφίσουν τον φράχτη που βρίσκεται πάνω στα σύνορα εν μέσω εκατέρωθεν ρίψης δακρυγόνων. Στις 6 Μαρτίου, η κυβέρνηση της Ελλάδας προχώρησε στη δημοσίευση ενός βίντεο στο οποίο φαίνεται ένα θωρακισμένο όχημα που ανήκει στην τουρκική χωροφυλακή να συνοδεύεται τόσο από αστυνομικούς όσο και από πρόσφυγες και να προσπαθούν να κατεδαφίσουν τον συνοριακό φράχτη εκεί στην περιοχή των Καστανιάν. Με τον άμεσο αυτό τρόπο κατηγόρησε την κυβέρνηση της Τουρκίας για προσπάθεια εισβολής και ότι εκμεταλλεύεται τους μετανάστες για να προωθήσει πολιτικά της συμφέροντα (Kolovos, 2020· CBC, 2020).

Το ίδιο διήμερο πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση με τη συμμετοχή των Υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ στο Ζάγκρεμπ, απ' όπου στις επίσημες δηλώσεις που ακολούθησαν αναγνωρίστηκε η επιβάρυνση που επέφερε ο εμφύλιος πόλεμος της Συρίας στην Τουρκία, ωστόσο καταδικάστηκε έντονα η στάση της με την εργαλειοποίηση των μεταναστών για την άσκηση πίεσης για την επιδίωξη πολιτικών συμφερόντων. Επίσης, επισημάνθηκε η

δέσμευση που έχει αναλάβει η ΕΕ όσον αφορά την αποτελεσματική προστασία των εξωτερικών της συνόρων, ούσα σε πλήρη αλληλεγγύη με την Ελλάδα και τις προσπάθειές της ως προς αυτό, αλλά και αυτές της Βουλγαρίας και λοιπών κρατών-μελών της ΕΕ (Council of the European Union, 2020). Επιπροσθέτως, στις 6 Μαρτίου και στο αμερικανικό τηλεοπτικό δίκτυο CNN, ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης παραχώρησε συνέντευξη για τη γνωστοποίηση των ελληνικών θέσεων, επισημαίνοντας ότι όσοι επιχειρούσαν να περάσουν στην Ελλάδα δεν είχαν ως χώρα προέλευσης τη Συρία αλλά ζούσαν για αρκετό χρόνο στην Τουρκία, ότι οι ενέργειες από πλευράς Τουρκίας δεν εστιάζουν μόνο στη διευκόλυνση των μεταναστευτικών ροών αλλά αποδεικνύεται πως αποσκοπούν στην απειλή της εδαφικής κυριαρχίας της Ελλάδας και επίσης ότι η χώρα μας έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση για προστασία των συνόρων της. Την ίδια ημέρα, ο Πρόεδρος της Τουρκίας συμφώνησε με τον Ρώσο ομόλογό του την κατάπαυση του πυρός στην περιοχή του Ιντλίμπ της Συρίας, τη δημιουργία ενός «διαδρόμου ασφαλείας» μήκους 12 χιλιομέτρων στον αυτοκινητόδρομο M4 της χώρας και τη διεξαγωγή περιπολιών επ' αυτού τόσο από τους Τούρκους όσο και από τους Ρώσους (Roth, 2020). Η συγκεκριμένη συμφωνία λογίζεται ως πύρρειος νίκη για τους Τούρκους και τον Πρόεδρό τους, ο οποίος παρά τις επικρίσεις που δεχόταν από τη διεθνή κοινότητα αλλά και συμμάχους του, παρουσιάστηκε με ένα πιο δυνατό προφίλ στον ρόλο του διεθνούς διαμεσολαβητή λίγο πριν την επίσκεψή του στην έδρα της ΕΕ, τις Βρυξέλλες (Στασινάκης, 2021).

8 Μαρτίου 2020

Καθώς διαφαίνεται η αποτυχία των Τούρκων στο πεδίο, αξιωματούχοι της κυβέρνησής τους προβαίνουν σε μια προσπάθεια προσέλκυσης του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης και ταυτόχρονα απονομιμοποίησης της προσπάθειας της ελληνικής πλευράς αλλά και επηρεασμού της κοινής γνώμης στην Ελλάδα. Σ' αυτό το πλαίσιο κινήθηκε και ο Τούρκος Πρόεδρος με τη δημόσια επίκρισή του προς την Ελλάδα σχετικά με την απόφασή της για το κλείσιμο των συνόρων, τονίζοντας ότι πρόθεση των μεταναστών δεν ήταν η παραμονή τους στη χώρα, αλλά η μετακίνησή τους αλλού στην Ευρώπη, ενώ προέτρεψε την Ελλάδα να ανοίξει τα σύνορα και να τους επιτρέψει αυτή τη μετακίνηση (Erdogan in Tzogopoulos G.N., 2020, p.3). Από την προηγούμενη κιόλας ημέρα είχαν δημοσιοποιηθεί οι προθέσεις αυτές με τη δημόσια ομιλία του Τούρκου Υπουργού Εσωτερικών Σόιλου ο οποίος προειδοποίησε την Ελλάδα για επιδείνωση της υπάρχουσας κατάστασης (BBC, 2020) και για πιθανή αδυναμία της ελληνικής κυβέρνησης για αποτελεσματική φύλαξη των συνόρων σε ένα τμήμα τους μήκους 200 χιλιομέτρων στον ποταμό Έβρο κατά τη διάρκεια του

επερχόμενου τότε καλοκαιριού. Ως εκ τούτου, η τουρκική κυβέρνηση προχώρησε σε ανάπτυξη ειδικών στρατιωτικών δυνάμεων στα σύνορα με σκοπό την αποτροπή της απόθησης μεταναστών από πλευράς της Ελλάδας, ενώ στην ελληνική πλευρά αναπτύχθηκε δύναμη 100 αστυνομικών και συνοριοφυλάκων της FRONTEX για τη φύλαξή τους.

9 Μαρτίου 2020

Ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας πραγματοποίησε επίσκεψη στις Βρυξέλλες με σκοπό τη συμμετοχή σε επίσημες διαβουλεύσεις με ευρωπαίους και νατοϊκούς αξιωματούχους, ωστόσο αποδείχτηκε ότι ο σκοπός τους ήταν διττός, δηλαδή από τη μία ζήτησε ξεκάθαρη στήριξη των προσπαθειών της Τουρκίας στη Συρία από το NATO και από την άλλη προσπάθησε να περιορίσει την κριτική που ασκεί στην Τουρκία η ΕΕ και ταυτόχρονα να επανεκκινήσει τις συζητήσεις σχετικά με την παροχή επιπλέον οικονομικής και πολιτικής βοήθειας, η οποία με τη σειρά της θα μπορούσε να αντιστρέψει το αρνητικό κλίμα στο εσωτερικό της Τουρκίας για τις ακολουθούμενες πολιτικές. Ωστόσο, οι προθέσεις συμφιλίωσης κατά τις συναντήσεις δεν επέφεραν τη ζητούμενη παροχή σημαντικών δεσμεύσεων προς την Τουρκία (Boffey, 2020).

13 Μαρτίου 2020

Το σχέδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αρχίζει να υλοποιείται με τους αρχικούς πόρους να φτάνουν στην Ελλάδα, ενώ η Γιόχανσον, η Επίτροπος για θέματα Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων, είχε πραγματοποιήσει ταξίδι στην Αθήνα την προηγούμενη μέρα, στις 12 Μαρτίου, όπου ζήτησε από τις ελληνικές αρχές να επιτρέψουν την υποβολή αιτήσεων ασύλου στους πρόσφυγες (Jones, Kilpatrick, & Pla, 2020), ωστόσο στις 13 Μαρτίου 2020 αποφασίστηκε προσωρινή αναστολή των υπηρεσιών ασύλου εξαιτίας του ξεσπάσματος της πανδημίας της COVID-19 (Wallis, 2020). Με την ένταση σε υψηλά επίπεδα, την αδυναμία διάσχισης των συνόρων προς την Ελλάδα για την πλειονότητα των μεταναστών και το ξέσπασμα κρουσμάτων της πανδημίας COVID-19, η κυβέρνηση της Τουρκίας μετακίνησε τους περισσότερους μετανάστες και πρόσφυγες σε κέντρα κράτησης, τα οποία βρίσκονταν μακριά από τα σύνορα (Bathke, 2020).

15-30 Μαρτίου 2020

Με την κρίση να εξομαλύνεται σταδιακά και τους μετανάστες να μετακινούνται μακριά από τα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας, η κατάσταση γενικότερα εξακολουθεί να είναι τεταμένη λόγω προκλήσεων και σποραδικών επεισοδίων που σημειώνονται στη συνοριακή περιοχή

μεταξύ του προσωπικού των Τούρκων αφενός και των Ελλήνων και εκπροσώπων της FRONTEX αφετέρου. Στις 17 Μαρτίου 2020 διεξήχθησαν διαβουλεύσεις μεταξύ των ηγετών της Γαλλίας, της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου με σκοπό την εξομάλυνση της τεταμένης σχέσης που είχε δημιουργηθεί μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας, σε μια προσπάθεια διατήρησης σε ισχύ της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας που πραγματοποιήθηκε το 2016. Στη συνάντηση αυτή εκφράστηκαν η δέσμευση των ηγετών για την κοινή δήλωση και η βούλησή τους σχετικά με την αύξηση της χρηματοδότησης που δίνεται στην Τουρκία για ανθρωπιστικούς σκοπούς.

Ο απόηχος της κρίσης

Αν και η κρίση χαρακτηρίζεται ως έντονα πολιτικοποιημένη και παγιωμένη, η αναζήτηση των βαθύτερων αιτιών της έγκειται στο ζήτημα της συνολικής αντίληψης του μεταναστευτικού προβλήματος αλλά και στον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ προσπαθεί να το επιλύσει την περίοδο έπειτα από το 2015. Ακόμη και πριν συμβούν όσα έγιναν στην περιοχή του Έβρου το 2020, ήταν σαφές ότι είχαν ξεπεραστεί τα όσα προβλέπονταν στις Δηλώσεις ΕΕ-Τουρκίας σε σχέση με τη δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής τους καθώς και την ικανότητα άσκησης επιρροής στις εξελίξεις και τις ανθρωπιστικές προσπάθειες που λάμβαναν χώρα στο εσωτερικό τόσο της Ελλάδας όσο και της Τουρκίας.

Μάλιστα, ήδη από τα τέλη του 2019, οι δύο χώρες είχαν εμπλακεί σε διαβουλεύσεις με άλλους ευρωπαίους αξιωματούχους με σκοπό την αναδιαμόρφωση των υφιστάμενων τότε πολιτικών για το ζήτημα της μετανάστευσης καθώς και την εφαρμογή της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας. Η προσπάθεια από πλευράς Ελλάδας ήταν εστιασμένη κατά κύριο λόγο στην αύξηση της πίεσης που ασκούσαν προς την Τουρκία για να επαναφέρει σε ισχύ τη διαδικασία επιστροφής, η οποία ήταν ουσιαστικά αδρανής το 2019, και κατά δεύτερο λόγο στη μεταρρύθμιση των διαδικασιών της ΕΕ που αφορούσαν τη χορήγηση ασύλου προτείνοντας τη θέσπιση κάποιου «υποχρεωτικού» συστήματος αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών της. Η τουρκική πλευρά επιδίωκε την εξασφάλιση επιπλέον βοήθειας σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο ως αντάλλαγμα για τη διατήρηση της δέσμευσής της για στέγαση και φιλοξενία του μεγάλου πληθυσμού μεταναστών που κατοικεί στη χώρα όπως επίσης και τη διαφοροποίηση των ευρωπαϊκών χρηματοοικονομικών ροών, με σκοπό να αποκτήσει άμεση πρόσβαση στους χρηματικούς πόρους που παρέχει η ΕΕ παρακάμπτοντας το ζήτημα της μη κυβερνητικής συμμετοχής σ' αυτούς.

Η προσπάθεια από πλευράς της Ελλάδας δε σημείωσε ιδιαίτερη επιτυχία, με την αποτυχία των φιλοδοξιών της να οφείλεται σε ποικίλους λόγους. Σε ό,τι αφορά το θέμα της

διαδικασίας των επιστροφών, το ξέσπασμα της πανδημίας COVID-19 αλλά και η συνεχής επιδείνωση των σχέσεων των δύο χωρών έπειτα πρακτικά εκμηδένισαν τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές με αποτέλεσμα η Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας να είναι ουσιαστικά ανενεργή σε ό,τι προέβλεπε. Σε ό,τι αφορά το θέμα των ευρωπαϊκών πολιτικών για το άσυλο, αν και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ανακοινώσει ότι προτίθεται να συντάξει το νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο 2020 (Dimitriadi, 2020, p. 2) και κορυφαίοι ευρωπαίοι αξιωματούχοι προχωρούσαν σε προτάσεις για τη δημιουργία μηχανισμού «υποχρεωτικής αλληλεγγύης» στο εσωτερικό της ΕΕ για τους όσους αιτούνται άσυλο (Brzozowski, 2020), καμία από αυτές τις πρωτοβουλίες δεν ήταν σε συμφωνία με τα πρότυπα που έθεσαν πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα αυτές του Νότου. Ως αποτέλεσμα ήταν να αναδειχτεί ξανά η έλλειψη ενός οράματος μακροπρόθεσμης εφαρμογής και μιας ανανεωμένης συναίνεσης που θα επιτρέψει την αποτελεσματική αντιμετώπιση προκλήσεων ευρωπαϊκού και παγκόσμιου βεληνεκού από τα κράτη-μέλη της ΕΕ (Bruycker, 2020). Η προσπάθεια από πλευράς της Τουρκίας ήταν εξίσου αποτυχημένη όσον αφορά την πρόκληση απτών αποτελεσμάτων γι' αυτήν. Αυτή οφειλόταν πρωτίστως στις διαρκώς αυξανόμενες επιφυλάξεις που είχαν πολλά κράτη της ΕΕ για τις πολιτικές που ακολουθεί ο Τούρκος πρόεδρος Ερντογάν στο εσωτερικό και το εξωτερικό της χώρας του. Ωστόσο, είναι και ερευνητικά αποδεδειγμένο ότι πρόκειται για ένα ζήτημα που αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης ατζέντας που ακολουθεί η Τουρκία στην εξωτερική της πολιτική, αποτελώντας κυρίως ευκαιριακό εργαλείο παρά διακριτικό ζήτημα στο πλαίσιο των προσπαθειών της (Στασινάκης, 2021).

2.3.2 Ανάλυση της κρίσης

Από τις αρχές του 2020 ξέσπασε μια τεράστια κρίση σε πολιτικό και ανθρωπιστικό επίπεδο στα χερσαία σύνορα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, η ένταση και οι συνέπειες της οποίας σημάδεψαν την εξέλιξη των σχέσεων των χωρών όλη εκείνη τη χρονιά. Σύμφωνα με τον Κολοβό (2020), υπάρχει σημαντική ποιοτικής φύσεως διαφοροποίηση στα όσα διαδραματίστηκαν τότε με προγενέστερες μεταναστευτικές ροές που αντιμετώπισε η Ελλάδα έπειτα από το 2015 (Μάστορα, 2022).

Κατ' αρχάς, η αφορμή για την εκκίνηση της κρίσης δόθηκε από τον θάνατο 34 Τούρκων στρατιωτών, ο οποίος προήλθε από επιθέσεις συριακών και ρωσικών στρατιωτικών αεροσκαφών στο Ιντλίμπ της Συρίας, το οποίο βρισκόταν υπό τον έλεγχο συριακών στρατιωτικών δυνάμεων και συμμάχων τους και των ανταρτών. Αυτή ήταν η πιο πολύνεκρη επίθεση σε βάρος του τουρκικού στρατού τα τελευταία 20 χρόνια και προκάλεσε φόβους ότι

η συνεχιζόμενη εντατική μάχη στην περιοχή θα προκαλούσε την πληθυσμιακή μετακίνηση ενός εκατομμυρίου Σύριων προς την Τουρκία, οι οποίοι επρόκειτο να προστεθούν στα ήδη υπάρχοντα τέσσερα εκατομμύρια εξ αυτών στη χώρα (Mandiraci, 2020). Έτσι, με αφορμή την εν λόγω επίθεση, η τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε να «ανοίξει» τα σύνορα της με την Ελλάδα στις 28 Φεβρουαρίου ώστε να μετακινηθούν προς την ΕΕ περίπου 3,6 εκατομμύρια πρόσφυγες (Kirişci, 2021).

Αν και η επίθεση στο Ιντλίμπ αποτέλεσε την αφορμή που προκάλεσε την αντίδραση της τουρκικής κυβέρνησης, εντούτοις οι αιτίες είναι πολλές. Η στρατηγική που ακολούθησε ο Τούρκος πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν είχε ως στόχο να δημιουργήσει έναν μοχλό πίεσης προς την ΕΕ ώστε να αποκομίσει κέρδη για την Τουρκία σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο (Κολοβός, 2020). Έτσι, εκμεταλλεύτηκε το θέμα των μεταναστών ώστε η Τουρκία να είναι σε θέση να ασκήσει πίεση προς την ΕΕ να υποχρεωθεί να τηρήσει τις δεσμεύσεις που προέβλεπε η μεταξύ τους συμφωνία από τον Μάρτιο 2016, σύμφωνα με την οποία η Τουρκία ήταν υποχρεωμένη να περιορίζει τη διέλευση μεταναστών στην Ευρώπη έναντι οικονομικής βοήθειας και παροχής χρηματοδότησης για τους πρόσφυγες από την ΕΕ, με αποτέλεσμα τεράστια οικονομικά οφέλη για τη χώρα.

Ο Kirişci (2021) υποστηρίζει ότι το άνοιγμα των συνόρων από την Τουρκία ήταν επίσης απόρροια της άμεσης ανάγκης που είχε η χώρα για να στρέψει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης μακριά από το γεγονός της δολοφονίας των Τούρκων στρατιωτών στη Συρία που προαναφέρθηκε. Μάλιστα, στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, στις 27 Φεβρουαρίου του 2020 είχε επιβληθεί αποκλεισμός της χρήσης πλατφορμών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη χώρα επί δύο ημέρες (Mandiraci, 2020). Η επείγουσα κατάσταση που δημιουργήθηκε αποτέλεσε για την Τουρκία την κατάλληλη ευκαιρία για άσκηση πίεσης προς την ΕΕ ώστε να εκπληρωθούν τα μακροχρόνια αιτήματά της για δημιουργία ζωνών ασφαλείας στην συριακή πλευρά των μεταξύ τους συνόρων που θα επέτρεπαν την επιστροφή εκεί περίπου ενός εκατομμυρίου προσφύγων (Kirişci, 2021).

Ακόμα ένα σημαντικός λόγος για το άνοιγμα των συνόρων ήταν η προσπάθεια κατευνασμού της τουρκικής κοινής γνώμης από τον πρόεδρο Ερντογάν. Αν και αρχικά οι Σύριοι πρόσφυγες ήταν καλοδεχούμενοι από την τουρκική κοινωνία, η οποία ήταν αρνητική ως προς την επιστροφή τους, εντούτοις το κλίμα άλλαξε σταδιακά, ενώ οι διαρκώς αυξανόμενες προσφυγικές ροές από την Συρία προς την Τουρκία εξάντλησε τις αντοχές της, με τους πολίτες να αντιλαμβάνονται την κατάσταση ως μόνιμη παρά ως παροδική και προσωρινή, όπως έγινε αντιληπτή αρχικά (Kirişci, 2021).

Επίσης για τον Kirişci (2021), η ένταση της δημόσιας δυσαρέσκειας για τους πρόσφυγες και λόγω της επιβράδυνσης της ανάπτυξης της τουρκικής οικονομίας, της οποίας ο ρυθμός ανάπτυξης συρρικνώθηκε από το 11,2% το 2011, χρονιά πρώτης άφιξης των προσφύγων, στο 0,9% το 2019, μαζί με την αύξηση της ανεργίας από το 9,7% στο 13,9 % τον Ιούλιο του 2019, ήτοι 4,4 εκατομμύρια άνεργοι. Εν μέσω, λοιπόν, αυτής της δεινής οικονομικής κατάστασης για την τουρκική κοινωνία, ο πρόεδρος Ερντογάν κατήγγειλε την ΕΕ για καθυστέρηση της παροχής της χρηματοδότησης σύμφωνα με τις δεσμεύσεις της, η οποία επέτεινε την προαναφερθείσα κατάσταση.

Το άνοιγμα των συνόρων από την τουρκική κυβέρνηση προκάλεσε αθρόα προσέλευση μεταναστών και προσφύγων στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας στην περιοχή του Έβρου, η οποία υποκινούνταν και από τη διάδοση ψευδών ειδήσεων και την ασύστολη παραπληροφόρηση ότι το άνοιγμα των συνόρων αφορούσε και τις δύο πλευρές. Υπήρχαν ακόμη οργανωμένες ομάδες μεταναστών και προσφύγων που συμμετείχαν στη δημιουργία χάους και αναστάτωσης με την πρόκληση επεισοδίων και αντιπαραθέσεων με τις ελληνικές αρχές που χαρακτηρίζονταν από σφοδρότητα κατά την εκδήλωσή τους (Δημητριάδη, 2020). Παρά αυτήν την αθρόα συγκέντρωση προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο, ο φράχτης που είχε κατασκευαστεί κατά μήκος τους αποδείχτηκε αδιαπέραστος, ακόμη και κατά την προσπάθεια κατάρριψης του από τουρκικό τεθωρακισμένο όχημα 7 Μαρτίου 2020, προσπάθεια αποτροπής στην οποία συνέδραμαν και ελληνικές αστυνομικές δυνάμεις.

Η επίθεση αυτή εναντίον του φράχτη θεωρήθηκε ως εχθρική τόσο από την Ελλάδα όσο και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, υπό τον φόβο μιας ενδεχόμενης επανάληψης της μεταναστευτικής κρίσης όπως το 2015. Η επίθεση ήταν μια οργανωμένη επιχείρηση οργανωμένων ομάδων μεταναστών και προσφύγων που υποστηρίζονταν συχνά από την τουρκική αστυνομία και στρατοχωροφυλακή, δρώντας καθοδηγούμενες, συντονισμένες και υποστηριζόμενες από την κυβέρνηση της Τουρκίας (Κολοβός, 2020).

Το γεγονός αυτό προκάλεσε την αντίδραση της κυβέρνησης στην Ελλάδα, η οποία αρχικά αναβάθμισε άμεσα τα μέτρα που εφαρμόζονταν για τη φύλαξη των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων με την Τουρκία από τον στρατό και τα σώματα ασφαλείας, ενώ αποφάσισε εξίσου άμεσα τη διακοπή της λειτουργίας του τελωνειακού σταθμού στο χωριό Καστανιές του Έβρου, σε μια προσπάθεια παρεμπόδισης της παράνομης διέλευσης από το σημείο. Έπειτα, η κυβέρνηση επικαλέστηκε το άρθρο 78 παράγραφος 3 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάληψη προσωρινών μέτρων με τη διαδικασία του κατεπείγοντος ώστε να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η ξαφνική διέλευση πολιτών τρίτων χωρών από τα

εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, ενεργώντας στο πλαίσιο της αλληλεγγύης που διέπει τις σχέσεις ανάμεσα στα κράτη-μέλη της, ενώ ταυτόχρονα αποφασίστηκε και η αναστολή του συνόλου των διαδικασιών που αφορούσαν τη διεκπεραίωση των αιτήσεων ασύλου από πρόσφυγες και μετανάστες (Δημητριάδη, 2020).

Τέλος, η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε από τον Οργανισμό Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX) την αποστολή της ομάδας RABIT, ιδρυθείσας το 2007, η οποία αποτελείται από συνοριοφύλακες και λοιπό προσωπικό σωμάτων ασφαλείας από τα κράτη-μέλη της ΕΕ και έχει ως σκοπό της λειτουργίας της την άμεση – το πολύ σε πέντε ημέρες από την υποβολή αιτήματος – επέμβαση σε περιπτώσεις επειγόντων και εξαιρετικών περιστατικών κατόπιν σχετικού αιτήματος από ένα κράτος-μέλος (Κολοβός, 2020).

Εξίσου σημαντικός αποδείχτηκε και ο ρόλος της ορθής πληροφόρησης για την επικρατούσα κατάσταση από πλευράς της ελληνικής κυβέρνησης. Οι πληροφορίες που υπήρχαν συλλέχθηκαν με κάθε διαθέσιμο μέσο και αναλύθηκαν με ορθό τρόπο με αποτέλεσμα να απαντήσουν αποτελεσματικά πολύ βασικά ερωτήματα σχετικά με το υποκείμενο, τον τόπο, τον τρόπο και το χρόνο των ενεργειών. Για τη συλλογή των πληροφοριών υιοθετήθηκε μια ολιστική προσέγγιση που επέτρεψε την αξιοποίηση κάθε χερσαίου, θαλάσσιου, εναέριου και δορυφορικού μέσου, συμπεριλαμβανομένων πλωτών μέσων, ραντάρ, θερμικών καμερών ή καμερών ημέρας, διοπτρών κ.λπ. (Κολοβός, 2020).

Το ξέσπασμα της πανδημίας COVID-19 οδήγησε στην αποκλιμάκωση της έντασης της κρίσης και ανάγκασε την τουρκική πλευρά να προσχωρήσει στο κλείσιμο των συνόρων της χώρας με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία στις 18 Μαρτίου 2020, επικαλούμενη λόγους δημόσιας υγείας, ενώ στις 28 Μαρτίου 2020 πραγματοποιήθηκε η αποχώρηση του συγκεντρωμένου πληθυσμού στη συνοριακή γραμμή του Έβρου (Κολοβός, 2020). Τελικά λίγοι πρόσφυγες και μετανάστες κατόρθωσαν να εισέλθουν στο έδαφος της ΕΕ, με τον ακριβή αριθμό τους να μην μπορεί να προσδιοριστεί. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς μιας τουρκικής ομάδας υπεράσπισης των προσφύγων, η οποία επικαλέστηκε στοιχεία από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, ο αριθμός αυτός ήταν μικρότερος των τριών χιλιάδων ανθρώπων. Εξίσου αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι η πλειονότητα των ατόμων που προσπάθησαν να διέλθουν από τα ελληνοτουρκικά σύνορα δεν είχαν ως χώρα προέλευσής τους τη Συρία, αλλά άλλες ασιατικές και αφρικανικές χώρες όπως το Αφγανιστάν, το Μπαγκλαντές, το Κονγκό, την Αίγυπτο, την Αιθιοπία, το Ιράκ, το Ιράν, το Μαρόκο, το Πακιστάν, τη Σομαλία, αλλά και την ίδια την Τουρκία (Kirişci, 2021· Μάστορα, 2022).

Με τον όρο «κρίση του Έβρου του 2020» περιγράφονται όσα γεγονότα συνέβησαν το χρονικό διάστημα 28 Φεβρουαρίου και Μαρτίου του 2020, με την απόφαση της κυβέρνησης της Τουρκίας να ανοίξει τα σύνορα με την Ελλάδα, ώστε να επιτραπεί η διέλευση μεγάλου μεταναστευτικού και προσφυγικού πληθυσμού από την Τουρκία στην Ευρώπη. Πριν την ανάλυση της κρίσης αυτής καθαυτής, αξίζει τα γεγονότα, τα οποία επηρέασαν το κοινωνικοπολιτικό γίνεσθαι τότε, και η κρίση να τοποθετηθούν σε ένα πλαίσιο και για τις δύο χώρες, ώστε να είναι δυνατή η αξιολόγηση των κύριων προκλήσεων με τις οποίες τέθηκαν αντιμέτωπες οι δύο κυβερνήσεις και ως εκ τούτου προχώρησαν σε σχετικές ενέργειες εκείνη την περίοδο (Στασινάκης, 2021).

Σε ό,τι αφορά την Τουρκία, τη χώρα που είχε την πρωτοβουλία των κινήσεων που οδήγησαν στα γεγονότα που έλαβαν χώρα στα σύνορά της με την Ελλάδα, η εν λόγω κρίση μπορεί να θεωρηθεί απόρροια πολύπλοκων γεωπολιτικών και εγχώριων κοινωνικών παραγόντων, οι οποίοι επηρέαζαν αρνητικά τις πολιτικές που εφάρμοζε ο Τούρκος πρόεδρος του Ερντογάν εντός και εκτός της χώρας. Σε γεωπολιτικό επίπεδο, στην αρχή του 2020, η Τουρκία είχε εμπλακεί σε μια δύσκολη κατάσταση στη Συρία εξαιτίας της προόδου που σημείωνε η συριακή κυβέρνηση στη βορειοδυτική πλευρά της χώρας και της απόθησης παραστρατιωτικών και ανταρτών, οι οποίες είχαν την υποστήριξη της Τουρκίας, στις περιοχές πέριξ των πόλεων Ιντλίμπ και Χαλέπι (ICG, 2020). Η δύσκολη κατάσταση όσον αφορά την ασφάλεια στην περιοχή ανάγκασε την κυβέρνηση της Τουρκίας αφενός να εμπλακεί πιο ενεργά στη στρατιωτική σύγκρουση, μετακινώντας σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις και πόρους εξοπλισμού και δαπανώντας εξίσου σημαντική ενέργεια σε διπλωματικό επίπεδο, αποσκοπώντας στην ειρήνευση της περιοχής (Dalay, 2020) και αφετέρου να επανεκκινήσει τις προσπάθειες για ενίσχυση της υποστήριξης των ενεργειών της στην περιοχή από την ΕΕ και το NATO (ICG, 2020). Ωστόσο, έως το τέλος του Φεβρουαρίου του 2020 οι δύο επιδιώξεις της δεν σημείωναν επιτυχία εξαιτίας της έκδηλης αντίθεσης πολλών εταίρων της χώρας στο NATO στις επιχειρήσεις που διεξήγαγε στη Συρία καθώς και της ενεργού συμμετοχής της Ρωσίας, η οποία ήταν χώρα-εχθρός της Τουρκίας, παρέχοντας άμεση υποστήριξη στο καθεστώς του Σύριου προέδρου Άσαντ για τη διεξαγωγή της επίθεσής του.

Στο εσωτερικό της Τουρκίας, τα προβλήματα ήταν πολλά και σημαντικά όσον αφορά τη διαχείριση του πολύ μεγάλου πληθυσμού προσφύγων που φιλοξενούσε στο έδαφός της, προβλήματα που επιδεινώθηκαν εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που γιγαντώθηκε από το 2018. Έτσι, οι πολιτικές της κυβέρνησης ήταν υπό αμφισβήτηση, ιδιαίτερα σε τμήματα της τουρκικής κοινωνίας απ' όπου προέρχονταν παραδοσιακά οι υποστηρικτές του

κυβερνώντος κόμματος AKP (Adar et al., 2020· Kiniklioğlu, 2020). Ο μετριασμός των αντιδράσεων της κοινής γνώμης οδήγησε την κυβέρνηση στη λήψη αυξημένων περιοριστικών μέτρων προς τα τέλη του 2019, αλλά η κατάσταση που δημιουργήθηκε έπειτα την επίθεση του Άσαντ στις αρχές του 2020 φάνηκε επανέφερε τους φόβους και τη δυσπιστία στην τουρκική κοινωνία, ειδικά στους κατοίκους των μεγάλων πόλεων, οι οποίοι ένιωθαν τη μεγαλύτερη πίεση (Kiniklioğlu, 2020). Επιπλέον, η ΕΕ δεν προβλεπόταν να τηρήσει εν τέλει όλες τις δεσμεύσεις που απέρρεαν από τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, επί παραδείγματι εξαιτίας της επιδείνωσης της κατάστασης σχετικά με την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών στη χώρα, ιδιαίτερα την περίοδο που ακολούθησε το πραξικόπημα του Ιουλίου 2016. Το γεγονός αυτό αξιοποίησε το κόμμα AKP με σκοπό την προώθηση της λαϊκιστικής του ατζέντας του στο εσωτερικό και την άσκηση πίεσης στο εξωτερικό, δηλαδή στην Ευρώπη, για την αναθεώρηση της συμφωνίας περιλαμβάνοντας περισσότερα οικονομικά οφέλη για τη χώρα για την εξισορρόπηση της αποτυχίας τήρησης των ευρωπαϊκών δεσμεύσεων (Akal, 2020).

Στο πλαίσιο αυτό η κυβέρνηση στην Τουρκία ξεκίνησε τη σταδιακή δημιουργία ενός αφηγήματος σχετικά με τις ευθύνες ήδη από τα τέλη του 2019. Αυτό φάνηκε και στην ομιλία του Τούρκου προέδρου στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, κατά την οποία ισχυρίστηκε την επιτυχία εκπλήρωσης των υποσχέσεων από την πλευρά της χώρας του και την αντίστοιχη αποτυχία από την πλευρά της ΕΕ (Erdogan, 2019).

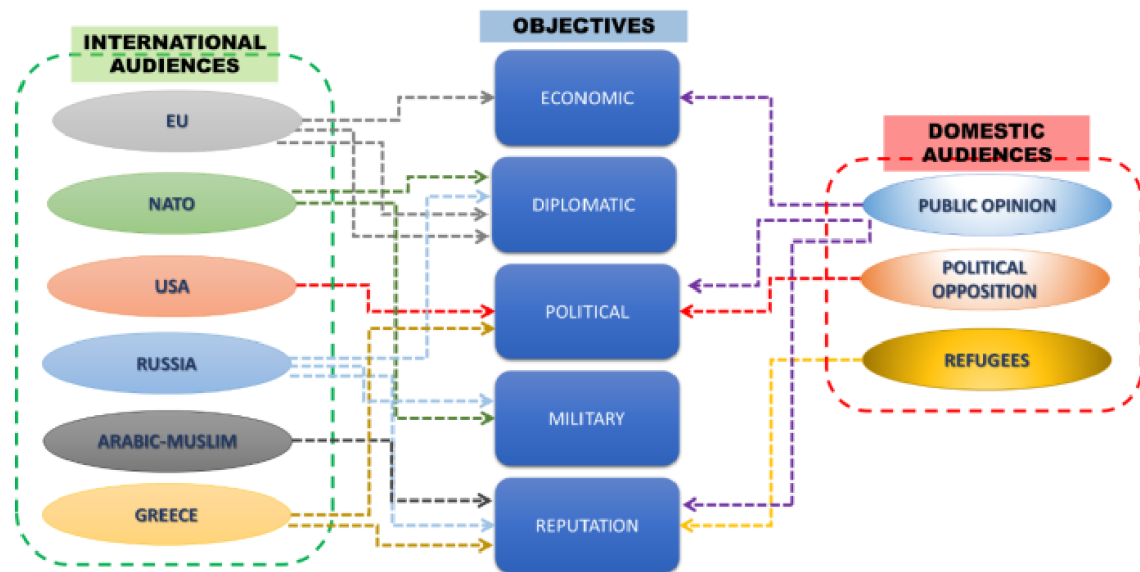
Έτσι υψηλόβαθμοι Τούρκοι αξιωματούχοι σχολίασαν την προαναφερθείσα αποτυχία σε εγχώρια ΜΜΕ και σε διεθνείς συναντήσεις με ευρωπαίους και νατοϊκούς αξιωματούχους, παρουσιάζοντας παράλληλα την Τουρκία ως ευγενή ανθρωπιστικό παράγοντα για την ευρύτερη περιοχή. Επιπλέον, από τα τέλη του 2019 η Τουρκία ξεκίνησε μια εμφατική απαίτηση για βοήθεια από τη διεθνή κοινότητα ώστε να υπάρξει μια ζώνη ασφαλείας που θα μπορούσε να φιλοξενήσει μόνιμα και βιώσιμα 2 εκατομμύρια πρόσφυγες του πολέμου στη Συρία, ενώ επιχείρησε να φέρει σε αντιπαράθεση ΗΠΑ και Ρωσία για το ζήτημα της κρίσης στη Συρία (Kirişci, 2021).

Χρησιμοποιώντας το επιχείρημα ότι δεν υπάρχει ούτε επαρκής ενσυναίσθηση από τη διεθνή κοινότητα απέναντι στην ανθρωπιστική κρίση στη Συρία ούτε αλληλεγγύη προς την Τουρκία στην προσπάθειά της να υιοθετήσει μια ανθρωπιστική πολιτική έδωσε την αφορμή στην τουρκική κυβέρνηση να προσπαθήσει να ακολουθήσει και πάλι μια «διπλωματία της μετανάστευσης» που θα της επιτρέψει να υπερκεράσει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει στο εσωτερικό και σε περιφερειακό επίπεδο. Όντως, η εν λόγω πρωτοβουλία ξεκίνησε από την άμεση ανάγκη στροφής του ενδιαφέροντος του κοινού από το γεγονός της δολοφονίας

των Τούρκων στρατιωτών στο βόρειο Ιντλίμπ, την οποία διέπραξαν ο στρατός της Συρίας και οι Ρώσοι σύμμαχοί του, η οποία ώθησε την τουρκική κυβέρνηση να επιβάλλει απαγόρευση πρόσβασης στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης στους κατοίκους της χώρας για δύο ημέρες (Mandiraci, 2020). Η δύσκολη διαμορφωθείσα κατάσταση, λοιπόν, ανάγκασε την κυβέρνηση να εφαρμόσει τη «διπλωματία της μετανάστευσης» προχωρώντας στο άνοιγμα των συνόρων της με την Ευρώπη. Έτσι, πραγματοποιήθηκε μια εκτεταμένη προσπάθεια επικοινωνίας και μεταφοράς που οδήγησε μεγάλο πληθυσμό προσφύγων και μεταναστών στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας με σκοπό:

- να κατευναστεί η κριτική από την κοινή γνώμη στο εσωτερικό της χώρας όσον αφορά τη διαχείριση του ζητήματος της μετανάστευσης και να ανατραπούν οι κατηγορίες ότι η κυβέρνηση απέτυχε στις επιχειρήσεις που διεξήγαγε από το 2018 στη Συρία με τον προσχηματικό σκοπό της δημιουργίας μιας ζώνης ασφαλείας που θα επιτρέψει την εγκατάσταση των προσφύγων εκεί (Kiniklioğlu, 2020).
- να επιτρέψει συμβιβασμούς με την ΕΕ και το ΝΑΤΟ σε διπλωματικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο όσον αφορά τη συμμετοχή της χώρας στην κρίση στη Συρία και τη διαχείριση του ζητήματος της μετανάστευσης (Stavis-Gridneff & Kingsley, 2020· Dempsey, 2020).
- εκτός από την εκπλήρωση των προαναφερθέντων στρατηγικών στόχων να μπορέσει η τουρκική κυβέρνηση να υποβάλλει την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας στην Ελλάδα σε ένα είδους «stress-test» ώστε να αναλύσει τις αντιδράσεις της, να δημιουργήσει ένα πλαίσιο για την ατζέντα των διαπραγματεύσεων μαζί της και, εν προκειμένω, να αμβλύνει την έκφραση ανησυχίας της ελληνικής κυβέρνησης σχετικά με την ενίσχυση των πολιτικών που αποσκοπούν στον έλεγχο της μετανάστευσης (Kotoulas & Pusztai, 2020).

Οι βασικοί στρατηγικοί επικοινωνιακοί στόχοι από πλευράς της Τουρκίας όσον αφορά την εγχώρια και τη διεθνή κοινή γνώμη απεικονίζονται συνοπτικά στο γράφημα που ακολουθεί.

Εικόνα 1: Συσχέτιση μεταξύ διεθνούς και εγχώριας κοινής γνώμης με τους στρατηγικούς επικοινωνιακούς στόχους από πλευράς Τουρκίας στην κρίση στον Έβρο (Στασινάκης, 2021, σ. 87).

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, εκείνη την περίοδο κυριαρχούν δύο τάσεις στο κοινωνικοπολιτικό της γίνεσθαι. Η πρώτη αφορά την κυβερνητική κρίση που εξελίσσεται και αναφέρεται στην εφαρμογή της ατζέντας για τη μεταναστευτική πολιτική και η δεύτερη αφορά την προσπάθεια αλλαγής της εικόνας της χώρας στο εξωτερικό από την κυβέρνηση, προωθώντας μια νέα εικόνα, αυτή της καινοτομίας και της ικανότητας επίλυσης των όποιων εγχώριων και διεθνών προβλημάτων.

Όσον αφορά το ζήτημα της μετανάστευσης, στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου του 2019, το δεξιό ιδεολογίας κόμμα της Νέας Δημοκρατίας επιχειρηματολόγησε υπέρ ενός αναπροσανατολισμού των πολιτικών για τη μετανάστευση και το άσυλο που ακολουθεί η χώρα ώστε να ενισχυθεί η φύλαξη των συνόρων και να επανεκκινήσουν οι διαδικασίες που αφορούν το άσυλο, οι οποίες είχαν οδηγήσει ως τότε στην παραμονή μεγάλου πληθυσμού μεταναστών στα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου (Dimitriadi, 2020). Από τη ρητορική που ακολουθούσε το κόμμα προέκυψε μια ημι-παγιωμένη ατζέντα¹ για το ζήτημα της μετανάστευσης, η οποία το προσδιόριζε ως απότοκο της ικανότητας που έχει ένα κράτος τόσο στην υλοποίηση πολιτικών εθνικής ασφάλειας όσο και στην αποτελεσματική αξιοποίηση πόρων προερχόμενων από εθνικά και διεθνή κεφάλαια, ώστε να διασφαλίζει αμοιβαία επωφελείς συνθήκες διαβίωσης για τους εγχώριους και τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς (Νέα Δημοκρατία, 2019, p. 10· Hernández, 2020). Ως εκ τούτου, το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας υπερασπιζόταν τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας του 2016 και υποστήριξε ότι

¹ Έτσι προέκυψε ο χαρακτηρισμός «σκληρές αλλά δίκαιες» μεταρρυθμίσεις όσον αφορά τις πολιτικές για τη μετανάστευση στην Ελλάδα, όπως αναφέρεται και στον Hernández (2020).

για να αποσυμφορηθούν τα νησιά του ΒΑ Αιγαίου που δέχονταν επί 4 έτη τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς θα έπρεπε να υπάρξει αναδιοργάνωση των μηχανισμών ασύλου στην Ελλάδα αλλά και βέλτιστος συντονισμός με τις τουρκικές αρχές.

Η συγκεκριμένη ρητορική ήταν αρκετά δημοφιλής στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου και είχε μια κάποια συνεισφορά στη νίκη του κόμματος στις εκλογές του 2019, αλλά τέθηκε σύντομα υπό αμφισβήτηση για δύο λόγους: α) το ζήτημα ήταν ήδη πολύπλοκο και β) το ελληνικό κράτος επέδειξε περιορισμένη ικανότητα όσον αφορά την εκπλήρωση με ρεαλιστικό τρόπο των υποσχέσεων που είχαν δοθεί στην κοινή γνώμη. Έτσι, στη διάρκεια του δεύτερου μισού του 2019, οι όποιες κυβερνητικές πρωτοβουλίες αναλήφθηκαν ως τότε απέτυχαν να ανταποκριθούν και στις προσδοκίες που είχαν δημιουργήσει οι προεκλογικές δηλώσεις του κόμματος και στην αντίληψη που είχε σχηματίσει η ελληνική κοινή γνώμη, ενώ και πάλι αναδείχτηκε η δυσκολία στην εξισορρόπηση ανάμεσα στην αυστηροποίηση των κανόνων και των συνθηκών που επικρατούν στους καταυλισμούς των ατόμων που αιτούνται άσυλο και στην αποφυγή της μίμησης της ρητορικής κομμάτων όπως η Χρυσή Αυγή και η Ελληνική Λύση, τα οποία είναι ακροδεξιά και ξενοφοβικά (Stamouli, 2019). Τρεις ήταν οι πρωτοβουλίες που πήρε η κυβέρνηση, α) να αποζηλώσει και να επανενεργοποιήσει το Υπουργείο Μετανάστευσης, β) να προσθέσει στα καθήκοντα του Αναπληρωτή Υπουργού Εθνικής Άμυνας και αυτό του ειδικού συντονιστή για τα μεταναστευτικά ζητήματα και να υιοθετήσει μια σιωπηρή αποχώρηση από το προσκήνιο των μεταναστευτικών πολιτικών και γ) να αυστηροποιήσει τα πλαίσια της κοινωνικής ασφάλισης και του ασύλου, τα οποία δεν υπήρξαν ούτε αποτελεσματικά ούτε βιώσιμα ως στρατηγική για το ζήτημα, παρά την ελκυστικότητά τους για το κοινό. Επιπλέον, η κυβέρνηση δεν κατάφερε να αποσυμφορήσει την πίεση που ασκούνταν στη διάρκεια του 2019 στα νησιά, αν και προχώρησε στη μετακίνηση πάνω από δεκατεσσάρων χιλιάδων μεταναστών σε καταυλισμούς σε ηπειρωτικές περιοχές, γεγονός που προκάλεσε κριτική όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των πολιτικών της τόσο από την κοινή γνώμη στην Ελλάδα όσο και από ευρωπαίους αξιωματούχους (Hernández, 2020).

Η κατάσταση πήρε μια περισσότερο αρνητική τροπή την περίοδο που προηγήθηκε της κρίσης του Έβρου (Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2020), στη διάρκεια της οποίας η κυβέρνηση γνωστοποίησε ότι στις προθέσεις της ήταν η δημιουργία νέων δομών στα νησιά με σκοπό τη διαμονή των προσφύγων που κατέφταναν από την Τουρκία, ο αριθμός των οποίων εμφάνιζε αυξητική τάση, και η άσκηση πίεσης προς την τουρκική κυβέρνηση ώστε να εφαρμόσει αποτελεσματικότητα τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, η οποία προέβλεπε επιστροφές προσφύγων. Οι εν λόγω αποφάσεις συνάντησαν τη σθεναρή αντίδραση των κατοίκων της

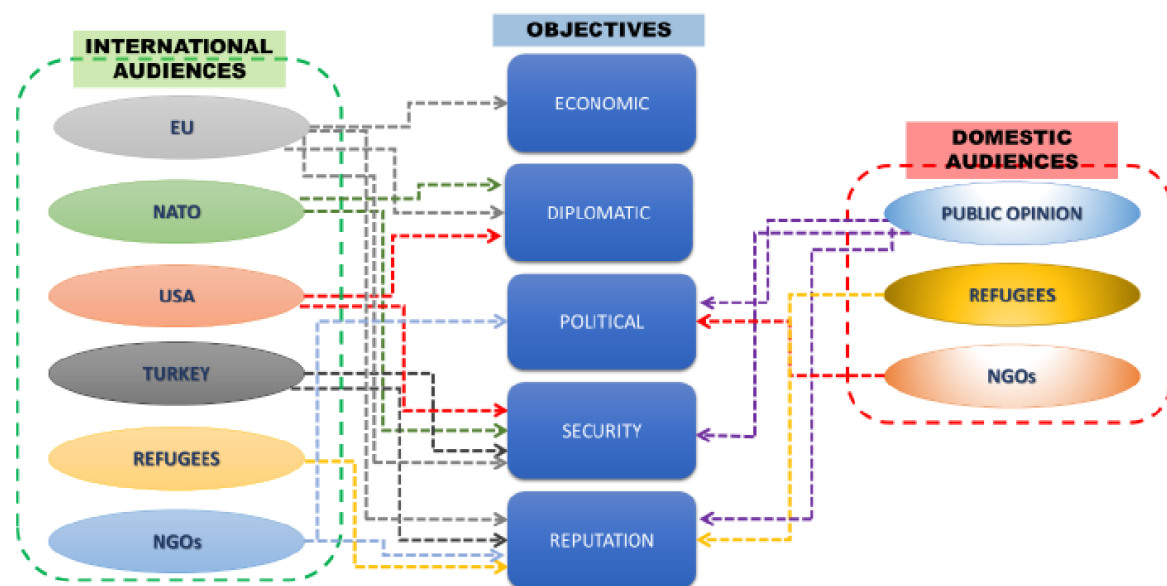
Λέσβου και λοιπών νησιών του ΒΑ Αιγαίου, οι οποίοι προχώρησαν σε συγκρούσεις με την αστυνομία, δυνάμεις της οποίας είχαν καταφτάσει στα νησιά με σκοπό την προστασία των έργων κατασκευής των δομών (Associated Press, 2020). Ως εκ τούτου, η ελληνική κυβέρνηση βρέθηκε αρκετά πιεσμένη καθώς από τη μία αν μετακινούνταν περισσότεροι μετανάστες προς τα ηπειρωτικά της χώρας θα συνεπάγονταν παραδοχή μη επιστροφής τους στην Τουρκία², προκαλώντας επιπλέον και την κατακραυγή των πολιτικών της από τις εκεί τοπικές κοινωνίες, και από την άλλη αν η τρέχουσα πολιτική συνεχιζόταν θα προκαλούσε ανθρωπιστική κρίση στα νησιά και κατά συνέπεια ένταση της κριτικής απέναντί της από το εσωτερικό και το εξωτερικό της χώρας (Dimitriadi, 2020).

Η κατάσταση, λοιπόν, αυτή ήταν εν εξελίξει και υπέσκαπτε ταχέως τη φήμη και το πολιτικό κεφάλαιο της κυβέρνησης όταν ξέσπασε η κρίση του Έβρου περί τα τέλη του Φεβρουαρίου του 2020. Η προκλητική πολιτική της τουρκικής κυβέρνησης αποτέλεσε μεγάλη πρόκληση για την ελληνική κυβέρνηση καθώς επηρέαζε αρνητικά την ικανότητά της όσον αφορά τη διαχείριση κρίσεων αλλά κατέρριπτε και το νέο αφήγημά της, ότι υπήρχε πλέον ενισχυμένη διαχειριστική ικανότητα για την επίλυση των όποιων προβλημάτων. Ωστόσο, ταυτόχρονα, το γεγονός της άσκηση πίεσης από πλευράς της Τουρκίας προς τη διεθνή κοινότητα έδωσε την ευκαιρία στην ελληνική κυβέρνηση που δεχόταν πιέσεις να θέσει το ζήτημα της μετανάστευσης σε νέο πλαίσιο τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό. Αυτό το πέτυχε με παγιώνοντας τις πτυχές του και υποβαθμίζοντας τις επί μακρόν προβληματικές από πλευράς της αλλά και από πλευράς των Ευρωπαϊκών διατάξεων σχετικά με το άσυλο πρωτοβουλίες (Hernández, 2020).

Στο νεοδιαμορφωθέν αυτό πλαίσιο, η κυβέρνηση της Ελλάδας έπρεπε να αναπτύξει επικοινωνιακές στρατηγικές ως αντίδραση, οι οποίες στηρίζονταν σε δύο βασικούς άξονες: α) στην προώθηση της προβληματικής τουρκικής στρατηγικής όσον αφορά την ασφάλεια, απευθυνόμενη πρωτίστως στις ανησυχίες για τη μετανάστευση που υπήρχαν στην πλειονότητα των κοινωνιών στην Ευρώπη, η οποία έμοιαζε να αποτελεί πια ζήτημα ασφάλειας, ειδικά μετά τη μεταναστευτική κρίση του 2015 και β) να αποκτήσει περισσότερη καλή φήμη σε σχέση με την Τουρκία και την ανθρωπιστική κοινότητα στη διάρκεια αυτής της αντιπαράθεσης, προκειμένου να εξασφαλιστεί ο περιορισμός της «αρνητικής δημοσιότητας» και πιο ευρεία υποστήριξη των θέσεων της Ελλάδας στο εξωτερικό (Στασινάκης, 2021).

² Σύμφωνα με τις διατάξεις της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας του 2016 μόνο για τους μετανάστες που προέρχονται από τα νησιά του ΒΑ Αιγαίου υπάρχει το δικαίωμα επιστροφής τους στην Τουρκία. Περισσότερες πληροφορίες υπάρχουν στον ακόλουθο σύνδεσμο <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>.

Οι βασικοί ελληνικοί στρατηγικοί επικοινωνιακοί στόχοι απέναντι στην εγχώρια και τη διεθνή κοινή γνώμη παρουσιάζονται συνοπτικά στο γράφημα που ακολουθεί.

Εικόνα 2: Συσχέτιση μεταξύ διεθνούς και εγχώριας κοινής γνώμης με τους στρατηγικούς επικοινωνιακούς στόχους από πλευράς Ελλάδας στην κρίση στον Έβρο (Στασινάκης, 2021, σ. 89).

Με βάση τα προαναφερθέντα, εκτιμάται ότι κατά την έναρξη της κρίσης ο στόχος από την πλευρά της Τουρκίας ήταν η επίτευξη στόχων σε επίπεδο διπλωματίας και φήμης στη διεθνή κοινότητα ώστε να είναι σε θέση να προωθήσει τη στρατηγική της περιφερειακής ασφάλειας και να αμβλύνει τη δημόσια δυσαρέσκεια στο εσωτερικό της χώρας. Ταυτόχρονα, ο στόχος από την πλευρά της Ελλάδας ήταν η ικανοποίηση των στόχων που είχε θέσει σχετικά με την ασφάλεια, ώστε να περιορίσει την άσκηση πίεσης από την Τουρκία και να εξασφαλίσει την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας στο φλέγον ζήτημα της μετανάστευσης που συνιστούσε απειλή για τη σταθερότητα στο εσωτερικό της χώρας καθώς και για την κυβερνητική νομιμότητα (Στασινάκης, 2021).

2.3.3 Η διαχείριση της κρίσης μέσω των ΜΜΕ

Το διαχρονικό και μακροχρόνιο μεταναστευτικό πρόβλημα για την Ελλάδα και την ΕΕ έχει συνέπειες και τυγχάνει προβολής συναρτήσει των εξελίξεων στη διεθνή κοινότητα και των πολιτικών προτεραιοτήτων που έχουν τεθεί από τις πολιτικές ελίτ στην εκάστοτε χώρα. Έτσι, η αντίληψη του προβλήματος σε εθνικό επίπεδο στην Ελλάδα καθώς και η αξιολόγηση της προσπάθειας της χώρας για την επικοινωνία του προβλήματος αυτού στο εξωτερικό χρήζουν εις βάθος ανάλυσης των διαφόρων ορόσημων σε διεθνές επίπεδο και σε επίπεδο

ασφαλείας όσον αφορά περασμένες δεκαετίες, συσχετιζόμενη με τη δυναμική που αναπτύσσεται στο εσωτερικό της ΕΕ αλλά και τις αποκλίνουσες προτεραιότητες που έχει θέσει για την εξωτερική της πολιτική η Τουρκία, ώστε να υπάρξουν ξεκάθαρες συνδέσεις ανάμεσα στον σχεδιασμό για την εξωτερική πολιτική, τις επικοινωνιακές δραστηριότητες που υλοποιούνται διεθνώς και την επιρροή που εντοπίζεται ανάμεσα στα ποικίλα ακροατήρια των εμπλεκόμενων μερών. Η προϋπόθεση για τη χρήση μεθοδολογικών και αναλυτικών εργαλείων σε μια προσπάθεια σαν κι αυτή, τα οποία θα υπερέβαιναν και το πεδίο αλλά και το χρονικό πλαίσιο που διαθέτει μια μεταπτυχιακή εργασία, δεν επιτρέπουν τη σφαιρική εξέταση της επικοινωνιακής πτυχής του μεταναστευτικού προβλήματος. Αντ' αυτού, θα υπάρξει εστίαση σε όσα γεγονότα συνέβησαν μεταξύ Φεβρουαρίου και Μαρτίου του 2020, προκειμένου να επισκοπηθούν οι ενέργειες της ελληνικής διπλωματίας σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από το ξέσπασμα μιας εκ των πιο πρόσφατων κρίσεων την οποία κλήθηκε να αντιμετωπίσει το ελληνικό κράτος (Στασινάκης, 2021).

Λαμβάνοντας υπόψη την εκτενή βιβλιογραφία στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων και της Διαχείρισης Κρίσεων στην εξωτερική πολιτική (Irving, 1989· Hermann, 1972· Holsti, 1972), μπορεί να θεωρηθεί έγκυρη η υπόθεση ότι τα γεγονότα του 2020 αντιστοιχούν σε αυτά μιας κρίσης, αρχικά λόγω της ταχείας εξέλιξής τους στο χρονικό διάστημα 27 Φεβρουαρίου-15 Μαρτίου 2020, έπειτα γιατί οι Έλληνες και οι ευρωπαίοι αξιωματούχοι βρέθηκαν εξ απήνης αντιμετώπιμα μαζί τους, παρά την ύπαρξη σαφών σημαδιών από τα τέλη του 2019 από πλευράς της Τουρκίας, και, τέλος, εξαιτίας του περιορισμένου διαθέσιμου χρόνου για τη λήψη αποφάσεων.

Έχοντας υπόψη αυτό το πλαίσιο, είναι εμφανής η σημασία του χρόνου ως βασικού παράγοντα για την αντίληψη της δυναμικής που διέθετε η κρίση, όπως επίσης και για τη διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικών αποφάσεων με σκοπό τον αποτελεσματικό περιορισμό των επιπτώσεών της αλλά και την αξιοποίηση των ενδεχόμενων ευκαιριών που μπορεί να αποφέρει. Εξετάζοντας το επικοινωνιακό πλαίσιο, η κρίση του Έβρου του 2020 βασίζεται σε βραχυπρόθεσμες δημόσιες διπλωματικές ενέργειες που αφορούν κυρίως ό,τι περιγράφει ο όρος «24/7 stream news» του Bruce Gregory ή ό,τι περιγράφεται με το άμεσο εύρος της κατηγοριοποίησης της Δημόσιας Διπλωματίας που έθεσε ο Eytan Gilboa. Λαμβάνοντας υπόψη το συνθετικό μοντέλο της διαδραστικότητας και του αντίκτυπου της δημόσιας διπλωματίας συναρτήσει της σύγχρονης βιβλιογραφίας για το θέμα, καθίσταται δυνατή η αναγνώριση των βασικών στοιχείων της δημόσιας διπλωματίας που πρέπει να τεθούν υπό διεξοδική εξέταση για την εκ των υστέρων αξιολόγηση των ελληνικών

δημόσιων διπλωματικών ενεργειών σε σχέση με τις προσπάθειες των λοιπών κύριων παραγόντων.

Ο βασικός στόχος των δημόσιων διπλωματικών ενεργειών σε κρίσεις όπως αυτή του Έβρου βασίζεται κατά κύριο λόγο στην αντίληψη της δυναμικής που διαθέτει η κρίση, δηλαδή του τι πιστεύουν και τι προβλέπουν οι λοιποί παράγοντες, καθώς και στην άμεση και συνεπή υπεράσπιση των υπάρχουσών θέσεων αποσκοπώντας στην επικράτηση ενός μέρους στο πεδίο της πληροφόρησης. Ως εκ τούτου, αποδεικνύεται ότι στα βασικά συστατικά της δημόσιας διπλωματίας ανήκει η ρητορική, δεχόμενη την υποστήριξη από την ψηφιακή και ηγετική διπλωματία καθώς και τη διεθνή δημοσιογραφική κάλυψη. Σύμφωνα με τον Cull (2008), αν και η ακρόαση αποτελεί εξίσου σημαντικό συστατικό στοιχείο της δημόσιας διπλωματίας και προηγείται του συνόλου των ενεργειών που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο αυτής, στη διάρκεια κρίσεων παρατηρείται περιορισμός της ακρόασης κατά κύριο λόγο στην παρακολούθηση της συμπεριφοράς και των αντιδράσεων από τους υπόλοιπους παράγοντες, μη ακολουθώντας ακριβώς τις πρακτικές δημόσιας διπλωματίας.

Επιπλέον, παρά τη διαχρονική σημασία του διαλόγου στο πλαίσιο της διαμόρφωσης του περιβάλλοντος της πληροφόρησης και περιορισμού της κρίσης, αναφερόμενοι στη δημόσια διπλωματία και τις στρατηγικές επικοινωνιακές ενέργειες, η κρίση προσδιορίζεται ως η χρονική περίοδος επικράτησης του μονολόγου, ο οποίος καθίσταται το μέσο παροχής του αφηγήματος, διαμόρφωσης την αντίληψης που έχουν οι όποιοι παράγοντες σχετικά με τη βούληση, την ανθεκτικότητα και τη δέσμευση ενός άλλου, και προώθησης του γνωστικού πλαισίου υπό το οποίο πρόκειται να υπάρξουν μεσοπρόθεσμες πρωτοβουλίες και πρωτοβουλίες για διάλογο (Cowan & Arsenault, 2008· Balomenos, 2017). Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, αφού διαπιστώνεται η συνέχεια στις δημόσιες διπλωματικές ενέργειες βάσει της συνέπειας και της νομιμότητας στην ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών, πρέπει να πραγματοποιηθούν προσπάθειες για την εναρμόνιση μεταξύ των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων πρακτικών ώστε ο μονόλογος να μην περιοριστεί σε μια απλή ρητορική προπαγάνδα αλλά να είναι σε θέση να καλύπτει τις ανάγκες από το σύνολο των εμπλεκόμενων μερών.

Τα πιο επιδραστικά εργαλεία και τεχνικές που χρησιμοποιούνται κατά τις δημόσιες διπλωματικές ενέργειες είναι όσα απευθύνονται άμεσα και γρήγορα στο διεθνές ακροατήριο. Έτσι, εκείνες οι δημόσιες διπλωματικές ενέργειες που αξιοποιούν τα εν λόγω μέσα καθιστούν πιο σαφείς τις εθνικές θέσεις μιας χώρας και επιτρέπουν μια πιο άμεση αντίδραση σε δημόσιες διπλωματικές ενέργειες και μηνύματα άλλων. Αυτές είναι:

- i.** Δελτία τύπου και μηνύματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δημοσιοποιημένα από επίσημες πηγές.
- ii.** Εμπλοκή υψηλά ιστάμενων ατόμων και συνεντεύξεις.
- iii.** Δραστηριότητες διεθνούς δημοσιογραφικής κάλυψης με έμφαση στη διαχείριση των ειδήσεων.
- iv.** Έγγραφα πολιτικής από μη κυβερνητικούς φορείς τα οποία δημιουργούν εννοιολογικό πλαίσιο για μια κατάσταση υπό μια μη κυβερνητική πτυχή.
- v.** Κυβερνοδιπλωματία, δηλαδή δικτύωση των διαφόρων κυβερνητικών και μη κυβερνητικών φορέων μέσα από τη χρήση των κοινωνικών δικτύων, με σκοπό την πιο εύκολη διάδοση των διαφορετικών μηνυμάτων στα ποικίλα εξειδικευμένα ακροατήρια, με απώτερο σκοπό να τεθούν οι βάσεις για την ανάληψη πρωτοβουλιών με μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Συμπεραίνεται, λοιπόν, από τα προαναφερθέντα ότι οι πρακτικές μονολόγου, τις οποίες οι Signitzer και Coombs (1992) αντιλαμβάνονται ως πολιτικές πληροφορίες και τις οποίες οι σύγχρονοι ερευνητές χαρακτηρίζουν μονόδρομες επικοινωνιακές ενέργειες, φαίνεται να επικρατούν, καθώς, σύμφωνα και με τους Cowan και Arsenault (2008, p. 13), στις περιπτώσεις που ένα κράτος επιθυμεί να κοινοποιήσει τις στάσεις του στον κόσμο, τίποτα δεν είναι αποτελεσματικότερο από μια δήλωση ή ένα έγγραφο από πλευράς της κυβέρνησης (Στασινάκης, 2021).

3. Συζήτηση

Σε ό,τι αφορά την κρίση που ξέσπασε το δίμηνο Φεβρουαρίου-Μαρτίου του 2020, πρόκειται για την πρώτη περίπτωση κατά την οποία η Ελλάδα έθεσε σε πρακτική εφαρμογή τη λεγόμενη «ολιστική προσέγγιση». Στο πλαίσιο αυτής, λοιπόν, συμμετείχε το σύνολο των φορέων που στην αρμοδιότητά τους εμπίπτουν οι τομείς της άμυνας και ασφάλειας, με γνώμονα όμως και τις υπάρχουσες διαφορές τους οι οποίες απορρέουν από τους ρόλους τους σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο και από τις διαφορές στις αποστολές της λειτουργίας τους.

Η υλοποίηση της εν λόγω προσέγγισης έγινε νωρίτερα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και ακόμη νωρίτερα από διεθνείς θεσμούς όπως ο ΟΗΕ και το NATO.

Πιο συγκεκριμένα, από το 2008 ακόμη, στα Πρακτικά της Συνόδου Κορυφής στο Βουκουρέστι διατυπώθηκε στην 11^η παράγραφο ότι η διεθνής κοινότητα πρέπει να συνεργαστεί στενότερα και να υιοθετήσει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την επιτυχή αντιμετώπιση των προκλήσεων ασφάλειας του σήμερα και του αύριο. Η αποτελεσματική εφαρμογή μιας συνολικής προσέγγισης απαιτεί τη συνεργασία και τη συμβολή όλων των σημαντικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και των σχετικών τοπικών φορέων. Για τον σκοπό αυτό, είναι απαραίτητο όλοι οι σημαντικοί διεθνείς παράγοντες να ενεργούν με συντονισμένο τρόπο και να εφαρμόζουν ένα ευρύ φάσμα πολιτικών και στρατιωτικών μέσων σε μια συντονισμένη προσπάθεια που λαμβάνει υπόψη τα αντίστοιχα δυνατά σημεία και την εξουσία τους. Έχει εγκριθεί ένα σχέδιο δράσης που περιλαμβάνει ένα σύνολο ρεαλιστικών προτάσεων για την ανάπτυξη και εφαρμογή της συμβολής του NATO σε μια συνολική προσέγγιση. Οι προτάσεις αυτές αποσκοπούν στη βελτίωση της συνεκτικής εφαρμογής των μέσων διαχείρισης κρίσεων του NATO και στην ενίσχυση της πρακτικής συνεργασίας σε όλα τα επίπεδα με άλλους παράγοντες, όπου ενδείκνυται, συμπεριλαμβανομένων διατάξεων για τη στήριξη της σταθεροποίησης και της ανασυγκρότησης. Αφορούν τομείς όπως ο σχεδιασμός και η διεξαγωγή επιχειρήσεων, η κατάρτιση και η εκπαίδευση και η ενίσχυση της συνεργασίας με εξωτερικούς παράγοντες. Το Συμβούλιο αναθέτει σε μόνιμη Σύνοδο να εφαρμόσει αυτό το Σχέδιο Δράσης κατά προτεραιότητα και να το διατηρήσει υπό συνεχή αναθεώρηση, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις σχετικές εξελίξεις καθώς και τα διδάγματα που αντλήθηκαν (NATO, 2008-2022).

Κατ' αρχάς, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο συνοριακός έλεγχος αποτελεί πτυχή που συγκαταλέγεται κατά κύριο λόγο στις εσωτερικές της υποθέσεις. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με τον Κατάλογο Schengen, η πλήρης διαχείριση των

συνόρων για οποιοδήποτε κάθε κράτος-μέλος αποτελεί αρμοδιότητα μιας κύριας, αλλά μη στρατιωτικής, δημόσιας αρχής. Υπάρχει ελευθερία για τα κράτη-μέλη στην επιλογή των Αρχών στις οποίες θα αναθέσουν την ευθύνη για τον έλεγχο των εξωτερικών τους συνόρων. Σ' αυτό υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα κράτη-μέλη, καθώς ορισμένα τον αναθέτουν σε μία συγκεκριμένη Αρχή και άλλα σε περισσότερες από μία Αρχές.

Εντούτοις, πραγματοποιήθηκε μια σταδιακή μεταστροφή, καθώς σε αυτές συμπεριλήφθηκαν εν τέλει και στρατιωτικές αρχές. Στο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 23^{ης} Νοεμβρίου 2010 γίνεται λόγος για ανάγκη συνδυασμού ικανοτήτων σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, για την αξιοποίησή τους, όπως επίσης και για στενή συνεργασία ανάμεσα στους αρμόδιους φορείς ώστε η οποιαδήποτε κρίση ή απειλή ασφαλείας να αντιμετωπίζεται όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά (Χατζηαντωνίου, 2019). Αναφέρεται ακόμη ότι η εφαρμογή από την ΕΕ μιας «ολιστικής προσέγγισης» συνδυαστικά με τις στρατιωτικές και πολιτικές ικανότητες που διαθέτει όσον αφορά τη διαχείριση κρίσεων, συγκαταλέγονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ΚΠΑΑ, δηλαδή της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (Κολοβός, 2020).

Σε ό,τι αφορά την αστυνόμευση των συνόρων, η διαχείρισή τους αποτελεί θεσμική αρμοδιότητα των Σωμάτων Ασφαλείας. Για την περίπτωση της Ελλάδας, ο έλεγχος τόσο των χερσαίων όσο και των θαλάσσιων συνόρων αποτελεί αρμοδιότητα των ανάλογων Υπουργείων, δηλαδή του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη (Υ.ΠΡΟ.ΠΟ) και του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής (ΥΠ.ΝΑ.Ν.Π.) αντίστοιχα, όπως και οι όποιες υπηρεσίες υπάγονται σ' αυτά και έχουν θεσμικά υπ' ευθύνη τους το εν λόγω αντικείμενο. Συγκεκριμένα, η Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.) όπως και οι αρμόδιες υπηρεσίες επιτήρησης και φύλαξης των χερσαίων συνόρων, από τοπικό έως εθνικό επίπεδο, υπάγονται στο Υ.ΠΡΟ.ΠΟ, ενώ το Λιμενικό Σώμα-Ελληνική Ακτοφυλακή (Λ.Σ.-ΕΛ.ΑΚΤ.) και οι αρμόδιες Λιμενικές Αρχές/Υπηρεσίες για την επιτήρηση και τη φύλαξη των θαλάσσιων συνόρων, από τοπικό έως και εθνικό επίπεδο, υπάγονται στο ΥΠ.ΝΑ.Ν.Π.

Κατά την πρακτική εφαρμογή της «ολιστικής προσέγγισης», που αναφέρθηκε παραπάνω, υπήρξε ενίσχυση των Σωμάτων Ασφαλείας από τα τέλη του 2019 με δυνάμεις που προέρχονται από τον Στρατό Ξηράς και το Ναυτικό στην αρχή και από την Αεροπορία στη συνέχεια (Ένοπλες Δυνάμεις), με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας συνεργασίας που χαρακτηρίζεται από πολλές διαστάσεις και ανάγεται σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, η εξέλιξη αυτή έφερε ένα νέο πεδίο επιχειρήσεων που για πρώτη φορά ξεπερνά σε αριθμό συμμετεχόντων και χρήση επιχειρησιακών τομέων δράσης αυτό των διακλαδικών επιχειρήσεων που διεξάγουν συνήθως οι Ένοπλες Δυνάμεις (Κολοβός, 2020).

Κατά την κρίση στον Έβρο το 2020 παρατηρήθηκε η σύμπραξη των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας υπό την κοινή διοίκηση του Εθνικού Συντονιστή για τον έλεγχο των συνόρων και για το μεταναστευτικό – προσφυγικό ζήτημα (σύμφωνα με τον Νόμο 4650/2019, Αρ.11). Συγκεκριμένα, ο ρόλος του Εθνικού Συντονιστή είναι τόσο συντονιστικός όσο και ελεγκτικός και για τις αρμόδιες υπηρεσίες των Υπουργείων και για τους φορείς που ανήκουν σ' αυτές, που μπορεί να σχετίζονται ποικιλοτρόπως με τη διαχείριση της μεταναστευτικής – προσφυγικής κρίσης. Ως εκ τούτου, τόσο ο συντονισμός όσο και ο έλεγχος που υλοποιούν στο σύνολο των διαθέσιμων μέσων αυτών των φορέων είναι αποτέλεσμα κοινής απόφασης που έχει ληφθεί με τον κατά περίπτωση Υπουργό προέλευσης.

Υπάρχει ακόμη ο Ενιαίος Φορέας Επιτήρησης Συνόρων (ΕΝ.Φ.Ε.Σ.) που έχει υποστηρικτικό ρόλο και η λειτουργία του αποσκοπεί στον συντονισμένο έλεγχο και την ανάλογη επιτήρηση των συνόρων της χώρας στην ξηρά και στη θάλασσα. Άλλωστε, επιτηρώντας τα σύνορα μπορεί να παρέχει πολύ σημαντική και κατάλληλη για τη διαδικασία της λήψης αποφάσεων πληροφόρηση, η οποία είναι αποτέλεσμα της ικανότητάς του για συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με την κατάσταση που βρίσκονται φίλιες και μη δυνάμεις εντός της περιοχής ενδιαφέροντός του με όσο το δυνατόν περισσότερη ακρίβεια, αξιοπιστία, και συνέχεια. Η συλλογή αυτών των πληροφοριών αποσκοπεί στην απόδοση απαντήσεων στα καίρια ερωτήματα σ' αυτήν την περίπτωση: ποιος, πού, πότε, και τι κάνει (Κολοβός, 2020).

Γενικότερα, η παροχή μιας τέτοιου είδους πληροφόρησης καθίσταται εφικτή με την αξιοποίηση ποικίλων μέσων για την επιτήρηση της περιοχής ενδιαφέροντος, τα οποία είναι σε θέση να πραγματοποιούν συνοπτική κάλυψη αλλά και να κάνουν λήψη εικόνων λεπτομερώς και εμπεριστατωμένα όποτε χρειαστεί. Για να γίνει αυτό, όμως, είναι ανάγκη η ύπαρξη της κατάλληλης αρχιτεκτονικής για την παροχή έγκαιρης, επαρκώς λεπτομερούς και ορθής πληροφόρησης τόσο στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων όσο και σ' αυτούς της υλοποίησης των δράσεων. Σε τεχνολογικό επίπεδο, η εν λόγω αρχιτεκτονική αποτελείται από μέσα που διαθέτουν αισθητήρες για τη συλλογή ακατέργαστων πρωτογενών δεδομένων, από μεθόδους επεξεργασίας και ανάλυσης που επιτρέπουν την μετατροπή των δεδομένων αυτών σε πληροφορία και από τις κατάλληλες επικοινωνίες διάχυσης της πληροφορίας.

Σε ό,τι αφορά την κρίση στον Έβρο του 2020, η συλλογή πληροφοριών πραγματοποιήθηκε με όποιο χερσαίο, θαλάσσιο, εναέριο, δορυφορικό και διαδικτυακό μέσο υπήρχε διαθέσιμο για τη χώρα ή σε όποιο η χώρα είχε πρόσβαση. Μάλιστα, η ΕΛ.ΑΣ. έχει στη διάθεσή της

ένα ικανό δίκτυο από αισθητήρες που είναι τοποθετημένοι σε κομβικές θέσεις κατά μήκος των χερσαίων συνόρων της χώρας μας με την Τουρκία. Ειδικότερα, όλα τα μέσα της ΕΛ.ΑΣ. χρησιμοποιήθηκαν στην συγκεκριμένη κρίση, είτε πρόκειται για αυτοματοποιημένα είτε όχι, είτε είναι σταθερά είτε κινητά, όπως διόπτρες, RADARs, κάμερες ημέρας και θερμικής απεικόνισης, αποστασιόμετρο LASER, πλωτά μέσα, και κινητά κέντρα επιτήρησης-λήψης και μετάδοσης των επιχειρησιακών πληροφοριών από το πεδίο (Κολοβός, 2020).

Το Λιμενικό Σώμα-Ελληνική Ακτοφυλακή, το οποίο έχει στις αρμοδιότητές του την επιτήρηση της συνοριακής γραμμής με την Τουρκία στην θάλασσα, στην περίπτωση αυτή είχε μια πιο ισχυρή παρουσία, εμπλουτισμένη με επιπλέον πλωτά μέσα καθώς και με εναέρια. Ακόμη, το Πολεμικό Ναυτικό συμμετείχε μαζί του επικουρικά, με ίδια μέσα και με προσωπικό, ώστε να επιτευχθεί συμμόρφωση με την Οδηγία για απαγόρευση ναυσιπλοΐας και, κατά συνέπεια, να περιοριστεί η όποια τυχόν διέλευση σκαφών.

Οι Ένοπλες Δυνάμεις συμμετείχαν κι αυτές αξιοποιώντας το σύνολο των διαθέσιμων μέσων τους για την επιτήρηση των συνόρων από ξηράς, θάλασσας και αέρος, με τη χρήση αισθητήρων των οποίων η λειτουργία κάλυπτε το ηλεκτρομαγνητικό φάσμα στο σύνολό του. Συνολικά, η εναέρια επιτήρηση πραγματοποιήθηκε με ιπτάμενα μέσα που ανήκαν και στους τρεις Κλάδους των Ε.Δ. Τέλος, τόσο οι ανθρώπινες δυνάμεις όσο και το υλικό που χρειάζονταν στο πεδίο ενδιαφέροντος κατέφτασαν με τη χρήση των εναέριων μέσων της Πολεμικής Αεροπορίας. Επιπλέον, τόσο η λήψη εικόνων από το πεδίο όσο και η μεταφορά τους καθώς και άλλων δεδομένων στα αρμόδια επιχειρησιακά κέντρα πραγματοποιήθηκε με δορυφορικά μέσα αναγνώρισης και τηλεπικοινωνιών. Το ελληνικό επιχειρησιακό κέντρο εν προκειμένω είναι το Εθνικό Συντονιστικό Κέντρο Ελέγχου Συνόρων, Μετανάστευσης και Ασύλου (Ε.Σ.Κ.Ε.Σ.Μ.Α.), μια αυτοτελής υπηρεσίας με απευθείας υπαγωγή της στον Αναπληρωτή Υ.ΠΡΟ.ΠΟ.

Αξιοποιήθηκε ακόμη ο κυβερνοχώρος για να αντιμετωπιστεί η εκστρατεία παραπληροφόρησης που διεξήγαγε η Τουρκία. Συγκεκριμένα, η απάντηση της ελληνικής πλευράς περιελάμβανε την αποστολή μηνυμάτων SMS στα κινητά των μεταναστών και των προσφύγων και μεταναστών που βρίσκονταν πλησίον της ελληνοτουρκικής συνοριογραμμής και αποσκοπούσαν στη διάσχισή της με κατεύθυνση την Ελλάδα τονίζοντάς τους να μην επιχειρήσουν παράνομο πέρασμα των συνόρων (Κολοβός, 2020).

Ήταν άλλωστε βέβαιο ότι η παραπληροφόρηση από την Τουρκία θα είχε ελληνικό αντίλογο και από το Υπουργείο Άμυνας, το οποίο εξέδιδε συνεχείς ανακοινώσεις, όσο και από το Υπουργείο Εξωτερικών, το οποίο συγκεκριμένα στις 3 Μαρτίου του 2020 προχώρησε σε

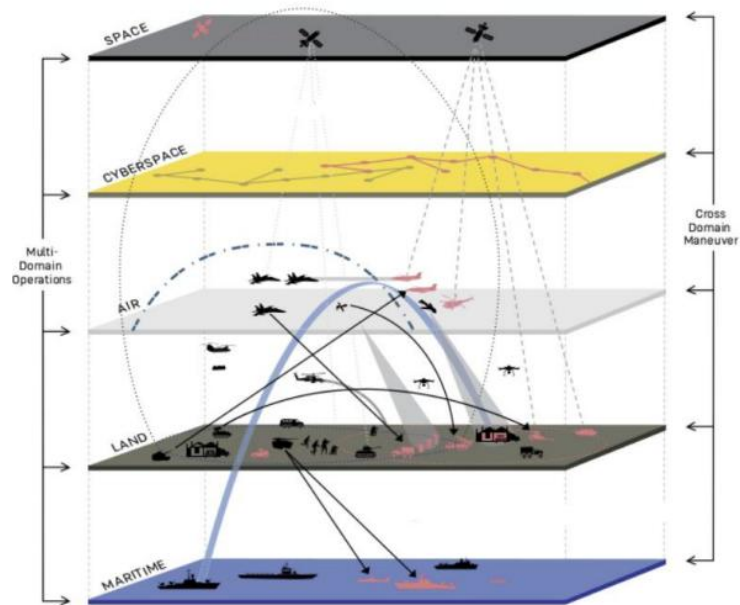
σχετική δημοσίευση στον λογαριασμό που διατηρεί στο μέσο κοινωνικής δικτύωσης Twitter. Η δημοσίευση περιελάμβανε το παρακάτω μήνυμα:

Εικόνα 3: Μήνυμα του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδος απέναντι στην προπαγάνδα της Τουρκίας (Κολοβός, 2020, σ. 29).

Μάλιστα, η αγγλική εκδοχή του παραπάνω μηνύματος αναμεταδόθηκε με τη χρήση της σχετικής λειτουργίας του Twitter (retweet) μέσα από την πληθώρα επαφών που διαθέτει το ελληνικό ΥΠΕΞ στην ελληνική διασπορά και σε πανεπιστημιακές έδρες και τμήματα Ελληνικών σπουδών σε χώρες του εξωτερικού. Η ανάληψη της εν λόγω δράσης απεδείχθη πολλαπλασιαστικής δυνάμεως, με συνέπεια να ενισχυθεί ο ρόλος της «ήπιας ισχύος» που διαθέτει η χώρας μας στο παγκόσμιο στερέωμα (Κολοβός, 2020).

Επομένως, με τις συνδυαστικές και από κοινού ενέργειες που προέβησαν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς από την πλευρά της Ελλάδας, δεχόμενοι και την υποστήριξη του FRONTEX, κατάφεραν να αξιοποιήσουν την πληροφόρηση που προήλθε από τη θάλασσα, την ξηρά, τον αέρα, το Διάστημα και τον κυβερνοχώρο, δηλαδή και τους πέντε επιχειρησιακούς τομείς τους, των οποίων η γενική θεώρηση απεικονίζεται στο γράφημα που ακολουθεί:

Εικόνα 4: Απεικόνιση των 5 τομέων επιχείρησης στην κρίση του Έβρου (Κολοβός, 2020, σ. 31).

Έτσι, καθίσταται σαφές ότι σε διαχειριστικό επίπεδο η κρίση του Έβρου αποτελεί μια αρχική προσέγγιση και πραγμάτωση της σύγχρονης αντίληψης που υπάρχει σχετικά με τις Επιχειρήσεις Πολλαπλών Τομέων (Multi-Domain Operations, MDO). Επίσης, στην υπό διερεύνηση κρίση, εικάζεται πως όλοι αυτοί οι τομείς αξιοποιήθηκαν ομοίως και από την αντίπαλη πλευρά, αυτήν της Τουρκίας (Κολοβός, 2020).

4. Συμπεράσματα

Οι δυναμικές καθώς και οι σύνθετες απειλές πρέπει να εκτιμώνται με σωστό τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η ασφάλεια της χώρας. Μάλιστα, παρατηρείται μεταβολή τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά στον χαρακτήρα αυτών των απειλών, καθώς νέοι, πρωτίστως υβριδικοί, κίνδυνοι και ανάλογες απειλές χρήζουν άμεσης επιτήρησης και διαρκούς παρακολούθησης. Όσον αφορά ειδικά την Ελλάδα, βασικός έχει γίνει πλέον ο ρόλος του ελέγχου των προσφυγικών ροών ιδιαίτερα έπειτα από την πρόσφατη κρίση στον Έβρο.

Συγκεκριμένα, με τη χώρα να αποτελεί πύλη εισόδου των προσφύγων στην Ευρώπη, αναγκάστηκε να αντιμετωπίσει την πλειονότητα των μεταναστευτικών πιέσεων προς την Ε.Ε, με την ανταπόκρισή της να χαρακτηρίζεται επιτυχής. Αυτή η επιτυχία στη διαχείριση της κρίσης ήταν απόρροια των κατευθύνσεων που δόθηκαν σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο από τις αντίστοιχες ελληνικές Αρχές και με την υιοθέτηση της ολιστικής προσέγγισης η οποία προϋπέθετε τη στενή συνεργασία των πολιτικών και των στρατιωτικών Αρχών, με αποτέλεσμα να υπάρξει μια ολοκληρωμένη δράση.

Αρχικά σε πολιτικό επίπεδο, η ευρωπαϊκή αλληλεγγύη αποδείχτηκε και λειτούργησε στην πράξη, ενώ αναγνωρίστηκαν τα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας ως εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης. Αλλά και σε στρατιωτικό επίπεδο, οι κοινές δράσεις που συνδυάστηκαν επέφεραν πολλαπλές επιτυχίες, με την αποτροπή της μαζικής εισροής παράτυπων μεταναστών και με τη διαφύλαξη του απαραβίαστου των συνόρων της Ελλάδας, τα οποία είναι στην ουσία και ευρωπαϊκά σύνορα, αλλά και της εθνικής ασφάλειας για τη χώρα. Ο τρόπος διαχείρισης της εν λόγω κρίσης επιβεβαίωσε ότι η ασφάλεια μιας χώρας, τόσο η εσωτερική όσο και η εξωτερική, διαθέτει διαρκώς στενότερες και αλληλοσυνδεόμενες πτυχές.

Ωστόσο, σύμφωνα με τις επίσημες αναφορές, οι οποίες υποστηρίζονται από έγκριτη πληροφόρηση, εκτιμάται ότι η κρίση του Έβρου δεν πρόκειται να είναι η τελευταία κρίση που θα κληθεί να αντιμετωπίσει η Ευρώπη, μια άποψη που ταυτίζεται με τις εκτιμήσεις του FRONTEX. Από το σύνολο των ενδείξεων προκύπτει ότι ενδεχομένως η Τουρκία θα συνεχίσει να ακολουθεί προκλητική πολιτική και σε διαφορετικές συνοριακές περιοχές. Ως εκ τούτου, προκύπτει η ανάγκη για γεωγραφική επέκταση της ολιστικής προσέγγισης και εκτός της περιοχής του Έβρου, έχοντας ως στόχο την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης.

Στις προκλήσεις αυτού του εγχειρήματος συγκαταλέγεται πρωτίστως το ζήτημα της διαλειτουργικότητας, όπως εκφράζεται μέσω της ικανότητας που επιδεικνύουν οι ποικίλοι εμπλεκόμενοι φορείς των τομέων της Ασφάλειας και της Άμυνας, ιδιαίτερα μέσα από τη

χρήση των συστημάτων συλλογής, ανάλυσης και ανταλλαγής πληροφοριών που διαθέτουν και τα οποία χαρακτηρίζονται τόσο από την πολυπλοκότητα όσο και από τον κατακερματισμό τους. Για την εύρυθμη λειτουργία, λοιπόν, στον τομέα των στρατηγικών και τακτικών πληροφοριών, πρέπει να δημιουργηθεί μια κατάλληλη αρχιτεκτονική, η οποία θα επιτρέπει στους αρμόδιους για τη λήψη αποφάσεων και στους αρμόδιους για την εφαρμογή τους σε όλη την έκταση της διοίκησης να έχουν πρόσβαση σε άμεση, επαρκή και λεπτομερή πληροφόρηση.

Επίσης, η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των πολύπλοκα οργανωμένων αρμόδιων φορέων έχει καταστήσει αναγκαία τη χρήση δικτυακών υπηρεσιών. Άλλωστε, υπάρχει η εκτίμηση ότι η αναβάθμιση της ψηφιακής τεχνολογίας που χρησιμοποιείται θα οδηγήσει σε ενισχυμένη διαλειτουργική διαχείριση του συνόλου των διαθέσιμων σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο ικανοτήτων, με συνέπεια η προαναφερθείσα συνεργασία μεταξύ των φορέων να είναι πιο αποτελεσματική. Εντούτοις, αν τα δίκτυα είναι ατελή, η πληροφόρηση είναι αδύνατη. Ταυτόχρονα, αν επικρατήσει ο παλιός τρόπος σκέψης που υπαγορεύει την αυτόνομη δράση των εκάστοτε φορέων, αυτό μπορεί να αποτελέσει το πλέον σημαντικό εμπόδιο στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ευνοεί μια πιο άμεση αντιμετώπιση των κρίσεων. Επιπρόσθετα, το Εθνικό Σύστημα Επιτήρησης πρέπει να αναβαθμιστεί με σκοπό να ευνοηθεί η από κοινού αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας. Ωστόσο, αυτή η αναβάθμιση, η οποία πρέπει να συμβεί ταυτόχρονα με την άμεση ανάγκη ανάπτυξης της χώρας συνολικά, μπορεί να παρεμποδιστεί εξαιτίας της πιθανότητας εμφάνισης μιας νέας οικονομικής ύφεσης. Πλέον, όμως, έχει γίνει πλήρως αντιληπτό ότι η ανάπτυξη της χώρας είναι αλληλένδετη με την ασφάλειά της. Ακόμη, λαμβάνοντας υπόψη και τις κατευθύνσεις της Ε.Ε. στην περίπτωση αυτή, η εν λόγω αναβάθμιση μπορεί σε αρχικό στάδιο να επικεντρωθεί στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ενίσχυση της χρησιμότητας των υπαρχόντων συστημάτων πληροφοριών, αξιοποιώντας τη διασυνδεσιμότητα που διαθέτουν, και μόνο σε όσες περιπτώσεις κριθεί αναγκαίο να επεκταθεί και στην ανάπτυξη συστημάτων που θα λειτουργούν συμπληρωματικά με σκοπό την κάλυψη κενών που μπορεί να εντοπιστούν στην πληροφόρηση.

Επομένως, η ύπαρξη μιας ολοκληρωμένης δράσης αποτελεί μέγιστη πρόκληση για τη χώρα μας, η επίτευξη της οποίας δεν έχει υλοποιηθεί ακόμη και από μεγάλες χώρες. Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι χρειάζονται επίμονες και συνεχείς προσπάθειες σε βάθος χρόνου (Κολοβός, 2020).

Απ' όλη την παραπάνω ανάλυση, διαφαίνεται πως απαντήθηκαν τα εξ αρχής ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα και πως η μελέτη περίπτωσης διερευνήθηκε στο σύνολό της με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, προσπαθώντας να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Adar, S., Angenendt, S., Asseburg, M., Bossong, R., & Kipp, D. (2020). *The Refugee Drama in Syria, Turkey, and Greece* (SWP Comment, 16/2020). Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. Available from: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/68248/ssoar-2020-adar_et_al-The_refugee_drama_in_Syria.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2020-adar_et_al-The_refugee_drama_in_Syria.pdf

Akal, D. (2020). *EU-Turkey refugee deal: Will the fragile agreement hold?* DW(b) [Online], available from: <https://www.dw.com/en/eu-turkey-refugee-deal-will-the-fragile-agreement-hold/a-52237907>

Associated Press. (2020). *Police and protesters clash on Greek islands over new migrant camps*. The Guardian [Online], available from: <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/25/police-and-protesters-clash-on-greek-islands-over-new-migrant-camps>

Ayson, R. (2014). Coral Bell and the Conventions of Crisis Management. In D. Ball & S. Lee (Eds.), *Power and International relations: Essays in Honour of Coral Bell* (pp. 93-104). ANU Press.

Baldwin, B.A. (1978) A paradigm for the classification of emotional crises: implications for crisis intervention, *American Journal of Orthopsychiatry*, 538-551.

Balomenos, K. (2017). *International Terrorism and Strategic Communication*. Athens: Poiotita.

Barton, L. (1993) *Crisis in Organisation. Managing and Communicating in the heat of chaos*. USA: South - Western College Publishing.

Bathke, B. (2020). *18 unaccompanied minors from Greek camps relocated to Belgium* [Online]. Available from: <https://www.infomigrants.net/en/post/26453/18-unaccompanied-minors-from-greek-camps-relocated-to-belgium>

BBC (2020). *Turkish police move to stop Greece pushing migrants back*. Available from: <https://www.bbc.com/news/world-europe-51752686>

Boffey, D. (2020). *EU and Turkey hold “frank” talks over border opening for refugees*. The Guardian [Online], available from: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/09/turkey-erdogan-holds-talks-with-eu-leaders-over-border-opening>

Boin, A., Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2005). *The politics of Crisis Management: Public Leadership under pressure*. New York: Cambridge University Press.

Brock, S.E., Sandoval, J., & Lewis, S. (2005). *Preparing for crises in the schools: A manual for building school crisis response teams* (2nd edition). Athens, Greece: Typothito.

Bruycker, P.D. (2020). *The New Pact on Migration and Asylum: What it is not and what it could have been*. EU Migration Law [Online], available from: <https://eumigrationlawblog.eu/the-new-pact-on-migration-and-asylum-what-it-is-not-and-what-it-could-have-been/>

Brzozowski, A. (2020). *EU's new migration pact to request "mandatory solidarity" from member states*. Euractiv [Online], available from: <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/eus-new-migration-pact-to-request-mandatory-solidarity-from-member-states/>

Capital (2020). *Τουρκική τηλεόραση: Χάρτης με οδηγίες για τη μετακίνηση των παράνομων μεταναστών*. Ανακτήθηκε από: <https://www.capital.gr/diethni/3414299/tourkiki-tileorasi-xartis-me-odigies-gia-ti-metakinisi-ton-paranomou-metanaston/>

Caplan, G. (1964). *Principles of Preventive Psychiatry*. New York: Basic Books.

CBC (2020). *Migrants try to tear down Turkey-Greece border fence* [Online]. Available from: <https://www.cbc.ca/news/world/migrants-greece-border-fence-1.5489902>

Chebil, M. (2020). *Evros river crossing: "Turkey sends migrants there at night, Greece pushes them back at dawn"* [Online]. Available from: <https://www.infomigrants.net/en/post/23304/evros-river-crossing-turkey-sends-migrants-there-at-night-greece-pushes-them-back-at-dawn>

Clary, B.B. (1985). The evolution and structure of natural hazard policies. *Public Administration Review*, 45, 20-28.

Council of the European Union. (2020). *Outcome of the 3760th Council Meeting-6588/20*. Zagreb: Council of the European Union. Available from: https://www.consilium.europa.eu/media/42905/st06588-en20_eidted.pdf

Cowan, G., & Arsenault, A. (2008). Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 10-30.

Cull, N. J. (2008). Public Diplomacy: Taxonomies and Histories. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 31-54.

Dalay, G. (2020). *Turkey's unpalatable choices in Syria*. The Brookings Institution [Online], available from: <https://www.brookings.edu/articles/turkeys-unpalatable-choices-in-syria/>

Dempsey, J. (2020, 03 2020). *Europe and NATO's shame over Syria and Turkey*. Carnegie Europe [Online], available from: <https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2020/03/europe-and-natos-shame-over-syria-and-turkey?lang=en¢er=europe>

Dimitriadi, A. (2020). *Refugees at the Gate of Europe*. Athens: ELIAMEP. Available from: <https://www.eliamep.gr/en/publication/%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%86%>

<https://www.youtube.com/watch?v=Bve1yt0SEb4>

Dougherty, J.E., & Pfaltzgraff, R.L. (2001). *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*. 5th Ed., New York: Longman.

Erdogan, R.T. (2019). *President Erdoğan Addresses the 74th Session of the UN General Assembly (Debate)*. New York. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=Bve1yt0SEb4>

Erikson, E.R., (1956) *Growth and crisis of the healthy personality, Personality in nature, society and culture*, Alfred Knopf, New York.

Euronews. (2020). *Greek government deny Turkish accusations that migrant was shot crossing border* [Online]. Available from: <https://www.euronews.com/2020/03/04/migrant-killed-by-gunfire-while-trying-to-cross-border-from-turkey-to-greece-turkish-autho>

Fearn-Banks, K. (1996). *Crisis Communications: A Casebook Approach*. New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates.

Fink S. (1996, 2002). *Crisis management: Planning for the inevitable*. USA: Universe Inc.

George, A.L. (1991). *Avoiding War: Problems of Crisis Management*. Boulder: Westview Press.

Glaesser, D. (2006). *Crisis Management in the Tourism Industry*. Elsevier: Burlington, MA.

Harper, B.Q., & Peterson, B. (1982). *The Crisis Intervention Handbook*. Englewood Cliffs: New Jersey.

Hart, P., Heyse, L., & Boin, A. (2001). New Trends in Crisis Management Practice and Crisis Management Research: Setting the Agenda. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 9(4), 181-188.

Heath, R. (1998). *Διαχείριση Κρίσεων: Αποτελεσματικές Τεχνικές για Επιχειρησιακή Ετοιμότητα*. Επιμέλεια: Γιώργος Γκαντζιάς. Αθήνα: Εκδόσεις Γκιούρδας.

Hermann, C.F. (1972). *International Crises: Insights from behavioral research*. New York: Free Press.

Hernández, J. (2020). *Greece struggles to balance competing migration demands*. Migration Policy Institute [Online], available from: <https://www.migrationpolicy.org/article/greece-struggles-balance-competing-migration-demands>

Holsti, O.R. (1972). *Crisis, Escalation, War*. Montreal: McGill-Guens University Press.

ICG (2020). *Silencing the guns in Syria's Idlib: Middle East report N°213*. Brussels: International Crisis Group. Available from: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/213-silencing-guns-syrias-idlib>

Irving, J. (1989). *Crucial Decisions: Leadership in policymaking and crisis management*. New York: Free Press.

Jones, C., Kilpatrick, J., & Pla, Y.P. (2020). *EU/Greece/Turkey: Crisis not averted: security policies cannot solve a humanitarian problem, now or in the long-term*. Statewatch [Online], available from: <https://www.statewatch.org/analyses/2020/eu-greece-turkey-crisis-not-averted-security-policies-cannot-solve-a-humanitarian-problem-now-or-in-the-long-term/>

Kim, J.-K., & Lee, C.H. (2001). *Insolvency in the Corporate Sector and Financial Crisis in Korea*. Eijs Working Paper Series 122, Stockholm School of Economics: The European Institute of Japanese Studies.

Kiniklioğlu, S. (2020). Syrian refugees in Turkey: Changing attitudes and fortunes. *SWP Comment*, 5, 1-4.

Kirişçi, K. (2021). *Revisiting and going beyond the EU-Turkey migration agreement of 2016: an opportunity for Greece to overcome being just "Europe's aspis"*. Athens: ELIAMEP.

Klein, D.C., & Lindemann, E. (1961). Preventive intervention in individual family and crisis situations. In Caplan, G. (Ed.), *Prevention of mental disorders in children*. Basic Books: New York.

Kokkinidis, T. (2020). *Turkish police fire teargas at Greek border on Evros*. Greek Reporter [Online], available from: <https://greekreporter.com/2020/03/04/turkish-police-fire-teargas-at-greek-border-on-evros/>

Kotoulas, I.E., & Pusztai, W. (2020). *Migration as a weapon: Turkey's hybrid warfare against the European Union*. Athens: Foreign Affairs Institute. Available from: <https://fainst.eu/en/analyses/report-1-migration-as-a-weapon/>

Kotler, P. (1991). *Marketing Management: Analysis, Planning, Implementation and Control* (p. 47 & p. 57-64). Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

Lebow, R. (1981). *Between Peace and War: The Nature of International Crisis*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Lerbinger, O. (1997). *The Crisis Manager Facing Risk and Responsibility*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

Mandiraci, B. (2020). *Sharing the burden: Revisiting the EU-Turkey migration deal*. Crisis Group [Online]. Available from: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/sharing-burden-revisiting-eu-turkey-migration-deal>

Meyers, G.C., & Holusha, J. (1986). *When it hits the fan: Managing the nine crises of business*. New York: Houghton Mifflin.

- Mitroff, I., Pearson, C.M., & Harrington, K.L. (1996). *The Essential Guide to Managing Corporate Crises: A step by step Handbook for Surviving Major Catastrophe* (p.76-80). USA: Oxford University Press.
- Parsons, W. (1996). *Crisis Management, Career Management, Career Development*. International: Emerald.
- Pitcher, G.D., & Poland, S. (1992). *Crises intervention in the schools*. New York: Guildord Press.
- Preble, J. (1997). Integrating the Crisis Management Perspective into the Strategic Management Process. *Journal of Management Studies*, Wiley.
- Rapoport, L. (1967). Crisis – oriented short-term casework. *Social Service Review*, 41(1), 31-43.
- Reidy, E. (2020). *Briefing: A manufactured refugee crisis at the Greek-Turkish border*. The New Humanitarian [Online], available from: <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2020/03/04/refugees-greece-turkey-border>
- Ridgwell, H. (2020). *Europe locks down Greece border, blames Turkey for migrant crisis*. Voice Of America [Online], available from: https://www.voanews.com/a/europe_europe-locks-down-greece-border-blames-turkey-migrant-crisis/6185211.html
- Rike, B. (2003). Prepared or Not? That is the Vital Question. *Information Management Journal*, 37(3), 25-32.
- Roberts, J.M. (1988). *Decision-Making During International Crises*. London: The MacMillan Press.
- Rosenthal, U., & Pijnenburg, B. (1991). *Crisis Management and Decision Making: Simulation Oriented Scenarios*. Springer Science & Business Media.
- Rosenthal, U., Hart, P., & Kouzmin, A. (1993). Crisis Decision Making: The Centralization Thesis Revisited. *Administration & Society*, 25(1), 12-45.
- Roth, A. (2020). *Russia and Turkey agree ceasefire in Syria's Idlib province*. The Guardian [Online], available from: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/05/russia-and-turkey-agree-ceasefire-in-syrias-idlib-province>
- Signitzer, B.H., & Coombs, T. (1992). Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Convergences. *Benno H. Signitzer and Timothy Coombs*, 18(2), 137-147.
- Simeonidis, K. (2020). *On patrol with Greek militias at the Turkish border*. DW(a) online, available from: <https://www.dw.com/en/greek-civilian-militias-patrol-border-amid-migrant-and-refugee-crisis/a-52697255>

Stamouli, N. (2019). *Greece's slow justice lets fascist party prosper*. The Wall Street Journal [Online], available from: <https://www.wsj.com/articles/greeces-slow-justice-lets-fascist-party-prosper-11556726740?mod=searchresults&page=1&pos=1>

Stanicek, B. (2020). *Turkey's military operation in Syria and its impact on relations with the EU*. Brussels: European Parliament Research Service. Available from: <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-642284-Turkeys-military-operation-Syria-FINAL.pdf>

Stavis-Gridneff, M., & Kingsley, P. (2020). *Turkey, pressing E.U. for help in Syria, threatens to open borders to refugees*. The New York Times [Online], available from: <https://www.nytimes.com/2020/02/28/world/europe/turkey-refugees-Greece-erdogan.html>

Tzimas, S. (2020). *"We fought man-to-man" to hold the Evros border*. ekathimerini [Online], available from: <https://www.ekathimerini.com/in-depth/special-report/1156395/we-fought-man-to-man-to-hold-the-evros-border/>

Tzogopoulos, G.N. (2020). Greece external relations briefing: What choices for Greek foreign policy? *China-CEE Institute*, 34(4), 1-6. Available from: https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2020/12/2020er11_Greece.pdf

UNCHR (2020). *Press releases: UNHCR statement on the situation at the Turkey-EU border*. UNHCR [Online], available from: <https://www.unhcr.org/news/news-releases/unhcr-statement-situation-turkey-eu-border>

Wallis, E. (2020). *Understanding Europe: Which migrant services in Europe are suspended or reduced due to COVID-19?* InfoMigrants [Online], available from: <https://www.infomigrants.net/en/post/23524/which-migrant-services-in-europe-are-suspended-or-reduced-due-to-covid19>

Wilks, A., & Kantouris, C. (2020). *Turkey opens gates into Europe as migrants gather on border*. ABC [Online], available from: <https://www.news10.com/news/turkeys-erdogan-says-europe-borders-open-as-refugees-gather/>

Williams, Ph. (1976). *Crisis Management: Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age*. London: M. Robertson.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Βούρβας, Δ. (2019). *Οι «αισθητικές πληροφορίες» ως βάση της αντίληψης στην επιχειρησιακή ανάλυση της «κρίσης» που προέρχεται από σύγκρουση συμπεριφορικών αποκρίσεων εγκληματικού χαρακτήρα και χρήζουν άμεσης διαχείρισης ή/και διαπραγμάτευσης*. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Τμήμα Στρατιωτικών Επιστημών, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων.

Γεωργόπουλος, Ν. (2003). *Στρατηγικό Μάνατζμεντ* (Γ' Έκδ.). Αθήνα: Μπένου.

Ηλίας, Α. (2017). *Χειρισμός Κρίσεων και Εθνική Αποτρεπτική Στρατηγική-Μια συγκριτική προσέγγιση του Μαρτίου 1987 και των Ιμίων*. Διπλωματική εργασία, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Κολοβός, Αλ. (2020). *Κρίση στον Έβρο: Η Ολιστική Προσέγγιση και οι Προκλήσεις για Ολοκληρωμένη Δράση*. ΕΛΙΑΜΕΠ [Online], ανακτήθηκε από: https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/06/31_2020_POLICY-PAPER-Αλέξανδρος-Κολοβός.pdf

Κουσκουβέλης, Ηλ. (1997). *Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Λυμπερης, Χρ. (1997). *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Μάστορα, Α. (2022). *Διαχείρισης κρίσης, παραπληροφόρηση και ο ρόλος της επικοινωνίας. Η Ελληνοτουρκική κρίση στα σύνορα του Έβρου στις αρχές του 2020*. Μεταπτυχιακή εργασία στην Πολιτιστική Διαχείριση και Επικοινωνία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Β' Εκδ.) Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπαρμπέρης, Ν. (2022). *Διαδικασία Λήψης Απόφασης και Διαχείριση Κρίσεων: Η Περιπτωσιολογική και Συγκριτική Εξέταση των Κρίσεων των Πυραύλων της Κούβας και των Ιμίων*. Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Νέα Δημοκρατία (2019). *Ισχυρή ανάπτυξη, Αυτοδύναμη Ελλάδα: Το σχέδιό μας* [Online]. Ανακτήθηκε από: https://nd.gr/sites/ndmain/files/docs/nd_programa_web.pdf

Στασινάκης, Ν. (2021). *Greek-Turkish Relations in Turmoil: The Public Diplomacy Practices of Greece, Turkey and EU in the 2020 Greek-Turkish Crisis of Evros*. Master thesis on Digital Media, Communication and Journalism, Aristotle University of Thessaloniki.

Σφακιανάκης, Μ.Κ. (1998). *Διοικητική κρίσεων*. Εκδόσεις ΈΛΛΗΝ, Αθήνα.

ΤΟ ΒΗΜΑ (2020). *Έβρος: Περιοδεία Χρυσοχοϊδή στη συνοριακή γραμμή – Στο επίκεντρο ο φράχτης* [Online]. Ανακτήθηκε από: <https://www.tovima.gr/2020/05/27/politics/evros-periodeia-xrysoxoidi-sti-synoriaki-grammi-sto-epikentro-o-fraxtis/>

Τριαντοπούλου, Κρ. (2019). *Διαχείριση Κρίσεων και Στρατηγικές Ανάσχεσης της. Ο ρόλος της ετοιμότητας του πληθυσμού και οι προσδιοριστικοί παράγοντες του σε εθνικό και διεθνές επίπεδο*. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Τμήμα Γεωλογίας και Γεωπεριβάλλοντος, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Φιλόλια, Αρ., Παπαγεωργίου, Ηλ., & Στεφανάτος, Στ. (2005). *Διαχείριση Κρίσεων και Ανθρώπινος Παράγοντας: Ολοκληρωμένο Σύστημα*. Αθήνα, Εκδόσεις: Οικονομική Βιβλιοθήκη.